SJ

Andreea Tabacu
Andreea Drăghici
Amelia Singh

ELEMENTE DE DREPT
NOTE DE CURS

UNIVERSITARIA - ŞTIINŢE JURIDICE

PARALELA 45

Colecţia *UNIVERSITARIA* Seria *ŞTIINŢE JURIDICE*

Editor: Călin Vlasie

Tehnoredactare: Viorel Mihart
Coperta: Andrei Mănescu
Prepress: Viorel Mihart

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TABACU, ANDREEA
Elemente de drept : note de curs / Andreea Tabacu, Andreea Drăghici, Amelia Singh. –Pitești: Paralela 45, 2007
ISBN 978-973-47-0059-2

I. Drăghici, Andreea
II. Singh, Amelia

34(075.8)

Andreea Tabacu

Andreea Drăghici

Amelia Singh

ELEMENTE DE DREPT

NOTE DE CURS

PARALELA 45

„Condiția neapărată a dezvoltării pacinice e disciplina publică întemeiată fie pe respectul puterii publice, fie pe încrederea ce o avem în oamenii însărcinați cu purtarea de grijă pentru trebile comune."

M. Eminescu, *Opera politică*, I, 564[1]

CAPITOLUL I

INTRODUCERE ÎN STUDIUL DREPTULUI

O întrebare simplă se ridică atunci când este vorba despre drept:

Ce este dreptul?

Dacă se răspunde acestei chestiuni urmează:

De ce l-a conceput lumea, ce rol fundamental joacă el în cadrul societății ca sistem organizat, rezultat al comportamentelor comune ale indivizilor? A apărut înaintea societății, odată cu ea sau ulterior? De ce trebuie să fie un ansamblu de concepte greu de înțeles pentru profani?

Într-o accepțiune, care interesează structura prezentei lucrări, dreptul este un sistem de norme juridice care au ca scop reglementarea comportamentului oamenilor în cadrul celor mai diverse raporturi sociale. Astfel, dreptul se raportează la prezența omului în societate, având capacitatea de a influența socialul[2].

---

[1] Eminescu, *Cugetări*, Colecția Cogito, Editura Albatros, București, 1979, p. 82.

[2] Mircea Djuvara, *Teoria generală a dreptului, Drept rațional, Izvoare și Drept pozitiv*, Restitutio, Editura ALL, București, 1995, p. 346 și următoarele.

Cu alte cuvinte dreptul este strâns legat de societate, însă aceasta nu este suficientă, ci este necesar ca ea să fie organizată statal. Deşi un sistem de norme într-un anumit stadiu a caracterizat chiar şi cele mai primitive forme de organizare grupală a indivizilor nu se poate vorbi de drept ca sistem de norme decât odată cu apariția statului[3]. Această concluzie este derivată din faptul că dreptul reprezintă un factor important de socializare, modelând, stimulând sau sancționând comportamentele umane adecvate sau neadecvate valorilor esențiale ale societății.

Cum se pot determina valorile sociale cele mai importante dacă individul trăieşte izolat sau într-o formă de organizare destul de precară ca ceata, ginta sau tribul? Evident că pentru a statua asupra unui sistem de conduite necesare trebuie avut în vedere un grad maxim de organizare a tuturor, o formă superioară şi utilă pentru toți indivizii, iar acesta este statul. Numai el poate oferi cetățenilor săi protecția de care au nevoie şi un aparat dezvoltat pentru satisfacerea nevoilor cotidiene esențiale.

Statul, ca organizație politică întruneşte trei elemente de bază: teritoriul, populația şi suveranitatea, fiecare dintre acestea deținând un rol bine stabilit, care lipsea fostelor forme de organizare grupală. Traiul în comun pe un anumit teritoriu caracteriza şi vechile forme de organizare însă suveranitatea aduce un plus de siguranță atât individului cât şi organizației înseşi. Omul s-a aliat cu ceilalți pentru a-şi duce viața împreună şi alături de confrați cu scopul evident de a trage anumite foloase din această conduită comună. Dar cum ar fi putut menține aceste avantaje dacă nu ar fi creat un sistem bine orânduit de valori naturale şi sociale precum: viața individului, integritatea sa, suveranitatea, independența şi unitatea statului, libertatea în gândire şi exprimare, aptitudinea de a se asocia şi de a milita pentru anumite

---

[3] Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura Actami, Bucureşti, 1994, p. 92.

drepturi, drepturile subiective în sine şi instrumentele juridice menite să le protejeze?

De aceea aceste valori sunt apărate prin intermediul unui sistem eficient, care deţine posibilitatea de a pronunţa ceea ce trebuie respectat de toţi şi are căderea de a impune conduita de urmat prin varii mijloace imperative, înzestrate cu coerciţia statală – sistemul de drept.

Cu alte cuvinte când societatea se găseşte faţă cu necesităţi importante ale sale şi ale membrilor săi, acestea trebuie să devină lege, pentru a fi protejate preventiv dar şi sancţionator – *post factum*. În acest fel valoarea protejată dă naştere unei dispoziţii normative scrise, care arată cum trebuie să se poarte individul în raport cu această valoare. Este vorba despre procesul de legiferare, sau de transformare a unor simple situaţii sociale în legături juridice, de drept, prin prevederea lor în lege, născând astfel dreptul pozitiv.

În cadrul legiferării este nevoie de conceptualizarea relaţiilor sociale şi a valorilor implicate, precum şi a conduitelor prescrise de lege, pentru a găsi un limbaj comun, aplicabil tuturor categoriilor de norme juridice. A conceptualiza reprezintă un pas dificil în cadrul acestui proces de transpunere a realităţii în normă, iar succesul său este asigurat numai prin utilizarea unor noţiuni şi categorii, care să se regăsească permanent, în fiecare text de lege.

Nu trebuie înţeles că dreptul se foloseşte de un limbaj aproape cifrat pentru necunoscători, pentru a-şi asigura inaccesibilitatea, ci pentru a garanta utilizarea aceloraşi concepte şi instituţii juridice tuturor situaţiilor de acelaşi gen, în scopul unei soluţionări echitabile a tuturor raporturilor juridice.

1. DEFINIŢIA ŞI DIVIZIUNEA DREPTULUI

1.1. Definiţia dreptului

Dreptul poate fi analizat sub multiple accepțiuni[4]. Dintre acestea două prezintă un interes deosebit atât pentru practician cât şi pentru cercetarea ştiințifică a dreptului.

Într-o primă accepțiune, prin drept se înțelege totalitatea normelor juridice aflate în vigoare la un moment dat într-o societate. Discutăm în acest caz despre dreptul obiectiv sau dreptul pozitiv.

În cea de-a doua accepțiune, dreptul desemnează acea facultate sau prerogativă recunoscută de lege unui subiect, în virtutea căreia, acesta poate să aibă o anumită conduită sau să ceară terțelor persoane însuşirea unei conduite corespunzătoare valorificării interesului său. Identificăm astfel dreptul subiectiv.

Pornind de la cele două sensuri, dreptul poate fi definit ca fiind totalitatea regulilor generale de conduită instituite şi garantate de către stat, care au drept scop reglementarea relațiilor sociale, reguli care sunt apărate la nevoie prin forța de constrângere a statului.[5]

Noțiunea de „drept" mai poate fi folosită şi cu sensul de ramură componentă a sistemului de drept, făcând delimitarea între diferitele ramuri de drept (de exemplu: drept civil, drept penal, dreptul muncii, drept comercial, drept financiar, etc.).

---

[4] Mircea Djuvara, *Teoria generală a dreptului, Drept rațional, Izvoare şi Drept pozitiv*, Restitutio, Editura ALL, Bucureşti, 1995, p. 43.

[5] A se vedea Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, op.cit.p.87-92; Ioan Santai, *Introducere în studiul dreptului,* op.cit. p.21-25; Ioan Ceterchi, *Teoria generală a dreptului*; Genoveva Vrabie, Popescu Sofia, *Teoria generală a dreptului.*

Având în vedere că noţiunea de „juridic" desemnează apartenența la drept, rezultă că folosirea lor cumulativă este tautologică.

1.2. Diviziunea dreptului

Este analizată încă din perioadă dreptului roman, jurisconsultul Ulpian realizând distincția între *jus publicum* şi *jus privatum*, deosebirea între acestea fiind determinată de obiectul de aplicare şi interesul ocrotit. Astfel, dreptul public are în vederea satisfacerea nevoilor statului, publice, iar dreptul privat vizează interesul particularului, individului[6].

Această diviziune interesează dreptul în general deoarece fiecare dintre cele două categorii cuprinde ramuri de drept cărora le sunt aplicabile reguli diferite, astfel că încadrarea într-una sau alta dintre cele două părți ale dreptului devine operația cea mai importantă pentru alegerea dreptului aplicabil.

În ultimul timp însă au apărut o serie de reglementări care împrumută trăsături din ambele categorii, realizarea unei distincții nete între cele două fiind aproape imposibilă, astfel că de regulă aceste ramuri de drept se vor subsuma categoriei celei mai grave: dreptul public. Este cazul normelor privind protecția consumatorului, dreptului asigurărilor, dreptului bancar, dreptului concurenței etc.

Pentru a se califica o ramură de drept ca aparținând sistemului public sau privat este necesară parcurgerea mai multor criterii:

---

[6] Mircea Djuvara, *Teoria generală a dreptului, Drept rațional, Izvoare şi Drept pozitiv*, Restitutio, op.cit., p. 45 arată că organizarea puterilor publice sau a serviciilor publice interesează statul iar normele referitoare la familie, contracte şi la responsabilitatea obişnuită între particulari sunt de drept privat.

- criteriul organic, care se referă la calitatea subiectelor participante la raporturile juridice. Dreptul public priveşte „autoritatea publică”, în vreme ce dreptul privat se referă la particulari. Autoritatea publică creează dreptul, urmăreşte aplicarea lui şi sancţionează abaterile de la conduita prescrisă. În dreptul privat, statul urmăreşte aplicarea şi respectarea dreptului în cadrul unui raport juridic ale cărui subiecte sunt particularii.
- criteriul material, se referă la interesele urmărite de către subiectele de drept în cadrul unui raport juridic. Dreptul public cuprinde norme care urmăresc satisfacerea unui interes general, public, în vreme ce dreptul privat cuprinde reguli care urmăresc realizarea unui interes propriu, privat.
- criteriul formal, care se referă la natura normelor juridice. Astfel, dreptul public cuprinde norme juridice care privesc statul, colectivităţile publice şi raporturile lor cu persoanele particulare, atunci când aceste raporturi privesc prerogativele subiectelor de drept public. Dreptul privat cuprinde normele juridice aplicabile persoanelor particulare – fizice şi juridice – şi raporturilor care se nasc între acestea.

Prin urmare, dreptul public cuprinde norme juridice care privesc statul, colectivităţile publice şi raporturile acestora cu persoanele particulare, adică acele raporturi care iau naştere între guvernanţi şi guvernaţi. Exemplificăm ca fiind ramuri ale dreptului public: dreptul administrativ, dreptul constituţional, dreptul securităţii sociale, dreptul financiar, dreptul penal, etc.[7]

Dreptul privat cuprinde normele juridice care reglementează raporturile care se nasc între particulari. Sunt ramuri ale dreptului privat: dreptul civil, dreptul muncii, dreptul comercial, dreptul familiei, etc.

---

[7] Mircea Djuvara, *Teoria generală a dreptului, Drept raţional, Izvoare şi Drept pozitiv*, Restitutio, Editura ALL, Bucureşti, 1995, p. 45.

2. CONSTANTELE DREPTULUI ŞI SISTEMELE DE DREPT

2.1. Constantele dreptului

Dreptul nu este imuabil, el se malează pe poporul care îl poartă, împrumută de la fiecare tipologia caracteristică şi devine un element de apartenenţă al neamurilor. Aşadar, în fiecare stat populaţia se conduce după reguli care-i sunt proprii, adaptate trăsăturilor sale biologice, sociale, politice, etice, demografice, economice şi structurale, precum şi condiţiilor naturale, de mediu. În acest mod se explică de ce ceea ce se încadrează perfect în ideea de normalitate într-un anumit stat, poate constitui o faptă gravă sau un caz tabu pentru tipologia altui stat. Măsurile legislative caracteristice urmează linia trăsăturilor poporului şi teritoriului asupra căruia se aplică[8].

În literatura de specialitate această unitate între drept şi dat-urile pe care se aplică a fost exprimată din cele mai vechi timpuri, corespondenţa între mediu, om şi „drept" constituind permanent cheia unei bune desfăşurări a raporturilor sociale. Blaise Pascal spunea: „Hazlie justiţie, pe care o influenţează un râu sau un munte; adevăr dincoace de Pirinei, eroare dincolo"[9]. Sau Montesquieu arăta că „legile trebuie să fie potrivite cu

---

[8] Condiţiile demografice influenţează dreptul dar şi acesta este la rândul său influenţat de dat-ul existent. In Japonia au existat legi de limitare a natalităţii, nevoia de adaptare a populaţiei la teritoriul dat fiind posibil a fi adusă a îndeplinire prin intermediul regulilor de drept. În aceeaşi măsură dar în sens contrar, ţările nordice desfăşoară politici publice de stimulare a natalităţii deoarece condiţiile de climă sunt nefavorabile şi inhibitorii pentru creşterea natalităţii. N. Popa, op.cit., p. 62.

[9] Blaise Pascal, Pensées, Paris, 1885, p. 88 în N. Popa, op.cit., p. 61.

condițiile fizice ale țării, cu clima, cu calitatea solului, cu aşezarea, cu întinderea sa"[10].

Dacă dreptul este potrivit unui popor înseamnă că el va evolua împreună cu acesta, orice schimbare majoră în conştiința şi felul unei societăți va transpare prin dreptul său. Astfel, dreptul evoluează atât în spațiu cât şi în timp.

Desigur că modificările aduse dreptului în timp nu sunt numai rezultatul unor transformări în cadrul structurii sociale ci ele denotă acțiunea conlucrată a tuturor aspectelor şi elementelor de care se leagă dreptul: economicul, politicul, culturalul etc.

Dar dacă dreptul este diferit în funcție de poporul căruia i se aplică şi pe care îl caracterizează, nu este mai puțin adevărat că tratând cu concepte, categorii şi noțiuni, dreptul reprezintă în acelaşi timp şi un limbaj internațional, un „esperando" al celor care se conduc după el, fie că îl respectă fie că se împotrivesc lui, creându-şi astfel modele de conduită sau atitudini contrarii lui. Altfel spus, acelaşi drept atât de diversificat pentru fiecare nație în parte, este în acelaşi timp identic în toate zonele şi pentru toate timpurile.

Numai că această constanță şi imuabilitate nu vizează toate aspectele dreptului ci numai principiile, conceptele şi noțiunile esențiale derivate dintr-un drept natural, înnăscut al fiecărui individ[11]. Esența dreptului, voința generalizată de a respecta

---

[10] Montesquieu, *Esprit de les lois*, no. 1, Ed. Ştiințifică, Bucureşti, 1964, p. 17, ibidem, p. 61.

[11] Drepturile fundamentale ale omului consacrate în Convenția Europeană a Drepturilor Omului sunt drepturi de origine naturală, considerate a fi derivate din natura umană. Omul se naşte cu aceste drepturi fără de care acesta nu poate evolua în societate, deoarece fără respectarea dreptului la viață, la integritate fizică, psihică, fără libertatea cuvântului, a opiniei şi a asocierii individul este lipsit de cele mai elementare condiții. Tocmai pentru a proteja asemenea prerogative esențiale convenția a consacrat aceste drepturi şi a instituit instrumente juridice procesuale menite să le apere sub autoritatea Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg.

normele sunt aceleaşi oriunde şi oricând. Asemenea elemente care se regăsesc identic în orice timp şi loc au fost denumite constantele dreptului şi se suprapun generic pe ideea de concept esențial al dreptului. Câteva dintre acestea sunt: norma juridică şi structura sa logico-juridică, sancțiunea, pedeapsa, raportul juridic, subiectele de drept, dreptul subiectiv, obligația.

Aceste constante ale dreptului îmbracă forme diferite şi îşi schimbă conținutul în funcție de fiecare sistem de drept în parte, astfel că prin intermediul factorilor săi de configurare, dă naştere ideii de diversitate a dreptului în raport cu spațiul.

2.2. Sistemele de drept

În funcție de zonele în care s-a dezvoltat fiecare sistem de drept acestea se clasifică după cum urmează: sistemul de drept romano-germanic, sistemul anglo-saxon, dreptul musulman, dreptul comunitar.

La rândul său sistemul de drept romano germanic, constituit în urma recepționării dreptului roman în principal în statele europene, se compune din: sisteme de drept de inspirație franceză, cum sunt cele din România, Franța, Belgia, Luxemburg, Portugalia, Spania, Venezuela, Panama, şi sisteme de drept de inspirație germană, ca dreptul statelor nordice, dreptul italian şi cel elvețian. Influența germană s-a resimțit şi la nivelul dreptului chinez, rusesc, grecesc, prin impunerea unor instituții juridice generale în codurile acestora anterior tratării materiilor speciale.

Sistemul de drept francez are la bază Codul civil francez napoleonian de la 1804, iar cel german se întemeiază pe Codul civil german de la 1900. Ambele însă sunt întemeiate pe dreptul roman care s-a conturat diferit după cum au evoluat şi diferitele şcoli juridice în fiecare zonă de influență.

Dreptul anglo-saxon s-a dezvoltat în Marea Britanie, în Statele Unite ale Americii, Australia, Noua Zeelendă, India.

Diferența majoră între cele două mari familii de drept constă în faptul că dreptul romano-germanic are o bază preponderent pozitivistă, legile sale fiind scrise, iar sistemul de drept anglo-saxon se întemeiază pe precedentul judiciar, pe soluțiile jurisprudențiale, pronunțate de alte instanțe de judecată anterior.

Dreptul anglo-saxon se compune din Common law (precedentul judiciar), Equity (reguli de drept menite să atenueze lipsurile vechiului sistem de common law) şi Statutary law (legile scrise cu caracter de lege specială, derogatorie). Pe lângă uzanțele constituționale, în această materie există şi o parte compusă din reguli scrise, cuprinzând Magna Charta Libertatum, Habeas Corpus, The Bill Of Rights, The Parliement Act şi Westminster Statue.

Dreptul musulman reprezintă o evoluție a „legislațiilor" sumeriene, akadiene, a celor mesopotamiene, siriene şi a cutumelor din Medina, precum şi a celor romane în zonele estice ale vechiului imperiu (Magreb şi Maşrek). El se regăseşte şi în Africa, precum şi în toate statele arabe.

Temeiul dreptului musulman îl constituie doctrina religioasă, baza inițială a acestuia fiind compusă din: Coran, Sunna, Idjma şi Iditihad. Coranul[12] constituie o prezentare a revelațiilor lui Mohamed transmise de către Alah, Sunna reprezintă cutuma tradițională despre revelațiile lui Mohamed, Idjma cuprinde preceptele învățaților asupra revelațiilor trimisului lui Alah iar Iditihad-ul cuprinde jurisprudența.

---

[12] Coranul are în total 6342 versete dintre care aproximativ 500 cuprind norme juridice. N. Popa., op.cit., p. 85.

Dreptul comunitar are rolul esențial de a asigura o bună ordonare a treburilor publice în cadrul comunităților europene[13], ca un spațiu economic comun care tinde să devină un mare stat transnațional. Dreptul comunitar nu exclude astfel ordinea juridică internă a fiecărui stat membru al comunității, care se caracterizează prin reguli de drept proprii, uneori chiar contradictorii cu normele comune europene. Însă asemenea discordanțe nu sunt totuşi tolerate invariabil ci statele au datoria de a prevedea în legislația internă principiul priorității normelor comunitare cu condiția ca acestea să nu le afecteze suveranitatea.

Comunitățile europene şi-au constituit organe specializate pentru soluționarea problemelor comune de natură economică, prin elaborarea unor reguli de drept care să fie respectate pe întreg cuprinsul statelor membre şi prin instituirea unui sistem semicoercitiv, de natură a asigura aducerea la îndeplinire a acestor reguli.

Organele comunităților sunt: Parlamentul European[14], Consiliul de Miniştri[15], Comisia europeană[16] precum şi Curtea

---

[13] Inițial au existat trei comunități europene: CECA (comunitatea cărbunelui şi a oțelului), CEE (comunitatea economică), EURATOM (comunitatea energiei nucleare). Termenul de „comunitate europeană" este pleonastic datorită faptului că niciodată nu a existat o singură comunitate ci trei asemenea, astfel că numai denumirea comună de Uniune Europeană poate fi utilizată avizat.

[14] Parlamentul european cuprinde reprezentanții popoarelor care compun comunitățile, într-un anumit grad de reprezentativitate (Franța are 87 de membrii, Germania are 99 de membrii, Spania deține 64 de locuri etc.). Atribuțiile Parlamentului European constau în adoptarea de acte comunitare, elaborarea de avize conforme şi consultative, analizarea raportului Comisiei europene, introducerea unor moțiuni de cenzură împotriva raportului Comisiei etc. Din Octavian Manolache, *Drept comunitar*, Ediția a III a, Editura ALLBECK, Bucureşti, 2001, p. 78-80.

[15] Consiliul este compus din câte un reprezentant al fiecărui stat membru, care are căderea de a angaja juridic statul respectiv, dispunând de posibilitatea de reprezentare a acestuia. Principalele atribuții ale Consiliului sunt:

de Justiție a comunităților europene[17]. Toate acestea conlucrează pentru aplicarea dreptului comunitar în vederea uniformizării regulilor la nivelul tuturor statelor membre în ideea dezvoltării în viitor a unei entități unice, un mare stat european, caracterizat nu doar prin unitate economică, monetară, culturală ci şi politică.

3. CLASIFICAREA ŞTIINŢELOR JURIDICE

Dreptul face parte din categoria ştiințelor despre societate[18] deoarece studiază fenomenele sociale, cauzele apariției şi evoluției lor, alături de alte ştiințe, cum ar fi: ştiințele politice; economice, istorice, etc.

Ştiințele juridice au fost clasificate în literatura de specialitate astfel:

---

coordonarea politicilor economice comunitare, luarea deciziilor, conferirea anumitor puteri delegate Comisiei în aplicarea regulilor stabilite de Consiliu.

[16] Comisia este organul executiv comunitar, compus din 20 de membri care trebuie să ofere garanții de independență față de statele din care fac parte. Atribuțiile Comisiei sunt acelea de a asigura respectarea şi aplicarea dispozițiilor Tratatului, formulează avize şi recomandări asupra dispozițiilor Tratatului, exercită puterile conferite de Consiliu şi are putere proprie de decizie pentru conturarea problemelor şi măsurilor stabilite de Consiliu şi de Parlament.

[17] Curtea de justiție este compusă din 15 judecători independenți, cu calități de necontestat care posedă calificările cerute pentru numirea în cele mai înalte funcții jurisdicționale în țările de unde provin şi care sunt jurişti de o competență recunoscută. Principala competență a Curții de Justiție este aceea de a garanta că în interpretarea şi aplicarea Tratatelor comunităților europene legea este respectată.

[18] Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului,* Editura Actami, Bucureşti, 1994, p 7.

Ştiinţe juridice istorice având ca obiect de cercetare statul şi dreptul sub aspectul formării şi evoluţiei lor.

Ştiinţele juridice de ramură care au ca obiect de reglementare un grup determinat şi specific de relaţii sociale care au în comun un obiect şi o metoda comună de reglementare. Cu alte cuvinte, ştiinţele juridice de ramură au ca obiect de cercetare totalitatea normelor care formează o ramură de drept. Astfel, sunt ramuri de drept care fac parte din sistemul dreptului: dreptul constituţional, dreptul administrativ, dreptul financiar, dreptul penal etc.

În condiţiile diversificării relaţiilor sociale şi a apariţiei unor instituţii noi de drept, se tinde la apariţia unor noi ramuri de drept.

Ştiinţele auxiliare (ajutătoare) ştiinţelor juridice care contribuie la procesul aplicării legii, cum ar fi: medicina legală, sociologia juridică, statistica judiciară, etc.

4. PRINCIPIILE DREPTULUI

Cuvântul principiu provine din latinescul „principium" care desemnează începutul, geneza, fundamentul.

Principiile de drept sunt acele reguli care stau la baza întregului sistem de drept şi care se regăsesc la nivelul tuturor ramurilor de drept şi al tuturor normelor juridice care alcătuiesc aceste ramuri.

Principiile de drept pot fi formulate direct prin norme juridice, cum ar fi spre exemplu: principiul egalităţii tuturor cetăţenilor în faţa legii şi a autorităţilor publice fără privilegii şi fără discriminări, principiu consacrat de Constituţie României[19]; sau pot fi deduse din interpretarea legii.

[19] Art. 16 alin. 1 din Constituţia României.

Principiile dreptului se clasifică în două mari categorii:

- principii generale ale dreptului,
- principii specifice fiecărei ramuri de drept[20].

Studiul principiilor generale ale dreptului prezintă importanță din mai multe puncte de vedere. În primul rând, aşa cum am arătat anterior, acestea sunt reguli călăuzitoare ale întregului sistem de drept, ele regăsindu-se în cadrul oricărei ramuri constitutive. În al doilea rând, importanța lor decurge din aceea că ori de câte ori, există carențe legislative se recurge la principiile de drept pentru soluționarea situațiilor apărute în societate. În al treilea rând, principiile specifice fiecărei ramuri de drept sunt elaborate în baza acestor principii generale.

În literatura de specialitate[21], au fost identificate următoarele principii ale dreptului:

1. Asigurarea bazelor legale de funcționare a statului este principiul care stă la baza existenței statului de drept;

2. Principiul libertății şi egalității a tuturor cetățenilor atât în fața legii, cât şi între ei, indiferente de naționalitate, sex, religie, grad de cultură, avere. În considerarea art. 3 din Declarația universală a drepturilor omului, potrivit căruia „fiecare individ are dreptul la viață, la libertate şi siguranță personală", libertatea şi egalitatea, valori fundamentale ale vieții sociale pot fi protejate numai în situația în care ele îşi găsesc consacrare juridică. În acest context, dreptul este cel care sancționând

[20] Ele se regăsesc la nivelul fiecărei ramuri a dreptului, conducând şi guvernând relațiile sociale specifice respectivei ramuri. Spre exemplu, dreptul familiei se bazează pe următoarele principii specifice: principiul ocrotirii căsătoriei şi familiei; principiul ocrotirii intereselor mamei şi copilului; principiul căsătoriei liber consimțite între soți, principiul monogamiei, principiul protecției copilului etc. (pentru mai multe dezvoltări, a se vedea Florinița Ciorăscu, Andreea Drăghici, Lavinia Olah, *Dreptul familiei şi acte de stare civilă,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2005).

[21] Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, pag. 114-125.

tendințele unor indivizi de a nega libertatea altora, garantează şi asigură în mod efectiv libertatea socială.

3. Principiul responsabilității în conformitate cu care fiecare individ îşi asumă responsabilitatea acțiunilor sale sociale în deplină cunoştință a sistemului normativ şi a valorilor prestabilite.

4. Principiul echității şi justiției presupune deplina egalitate între indivizii unei societăți. Atunci când drepturile unora dintre ei sunt încălcate, justiția este cea care trebuie să asigure, prin intermediul aplicării dreptului – echitatea.

Principiile fundamentale care se regăsesc în sistemul de drept al fiecărui stat trebuie să fie în concordanță cu principiile dreptului internațional, în scopul promovării şi apărării aceloraşi valori sociale.

5. IZVOARELE DREPTULUI

Noțiunea de izvor de drept trebuie analizată sub două accepțiuni: izvor de drept în sens material şi izvor de drept în sens formal

Prin izvor de drept în sens material se înțelege totalitatea condițiilor vieții materiale şi spirituale care determină adoptarea unei reglementări legale.

Prin izvor de drept în sens formal se înțeleg formele, modalitățile exterioare pe care le îmbracă voința socială generală pentru a se impune ca model de urmat în cadrul relațiile sociale.

Pornind de la cele două accepțiuni, putem defini izvorul de drept ca fiind forma specifică pe care o îmbracă voința socială generală pentru a impune ca obligatorii anumite reguli de conduită în relațiile sociale.

La clasificarea izvoarelor dreptului, în izvoare de drept în sens formal şi izvoare de drept în sens material, s-a avut în vedere criteriul raportului dintre conținut şi formă.

În funcție de caracterul sursei normative, distingem între: izvoare directe (imediate) ale dreptului, adică forme de exprimare nemijlocită din care derivă norma, cum ar fi actele normative, şi izvoare indirecte (mediate), care nu sunt cuprinse în actele normative, dar la care acestea din urmă fac trimitere, incluzându-le în mod indirect în conținutul lor, cum ar fi: cutuma, regulile de conviețuire socială.

În funcție de suportul material, distingem între: izvoare scrise (documente) şi izvoare nescrise (obiceiul, tradiții orale, etc.).

Sistemul izvoarelor dreptului român este alcătuit din următoarele categorii:

- acte normative emise de către organele de stat învestite cu competențe în acest domeniu (executive sau legislative). Actul normativ cuprinde norme general – obligatorii, a căror respectare se poate realiza la nevoie cu ajutorul forței coercitive a statului. Analizăm în acest caz legea – ca izvor de drept, bineînțeles în sensul larg al noțiunii, ca act cu putere obligatorie. Acest lucru nu presupune că celelalte acte normative cu o forță juridică inferioară legii nu constituie izvoare de drept.
- tratate, acorduri, convenții internaționale la care România este parte – ca izvoare externe ale dreptului, şi care produc efecte juridice pe plan intern numai în măsura în care ele sunt supuse ratificării sau adoptării printr-un act normativ intern.
- alte izvoare de drept, cum ar fi: contractul normativ, obiceiul juridic (cutuma), regulile de conviețuire socială.

Actele normative sunt izvoare ale dreptului, indiferent de organul statal de la care emană. Sistemul actelor normative este

compus, în ordinea forței lor juridice, din legi, decrete, hotărâri și ordonanțe ale guvernului; regulamente și ordine ale miniștrilor; acte ale organelor administrației publice locale (ordine ale prefectului, decizii ale primarului, hotărâri ale Consiliului local sau ale Consiliului Județean).

Legea reprezintă actul normativ care emană de la puterea legislativă. Cea mai importantă lege care emană de la puterea legislativă este Constituția, legea fundamentală a oricărui stat, care consacră și reglementează cele mai generale valori din societate. Toate celelalte legi sunt subordonate Constituției și trebuie să respecte și să se afle în concordanță cu principiile consacrate de aceasta.

Legea prezintă următoarele trăsături:

- emană de la puterea legislativă, Parlamentul, unicul organ legislativ, format din două camere: Camera Deputaților și Senatul;
- prin intermediul legii sunt reglementate cele mai importante relații sociale, din diferite domenii de activitate, motiv pentru care ea reprezintă cel mai important izvor de drept;
- legea se adoptă după o procedură specifică, care se deosebește de celelalte acte normative. Această procedură este alcătuită din următoarele etape: adoptarea legii (inițiativa legislativă; avizarea proiectului legii; dezbaterea proiectului legii; votarea) și a doua etapă – promulgarea legii de către Președintele României și publicarea legii în Monitorul Oficial al României;
- legea are forță juridică superioară celorlalte acte normative, supremația ei fiind depășită doar de Constituție.

Decretele prezidențiale au un caracter normativ, fiind emise de către Președintele României în cazurile special reglementate de lege (mobilizarea parțială sau generală a forțelor armate, agresiune armată îndreptată împotriva țării, starea de urgență, starea de asediu). Decretele se publică în Monitorul

Oficial, nepublicarea lor atrăgând inexistenţa actului. Decretele prezidenţiale se contrasemnează de primul ministru.

Hotărârile de Guvern sunt emise de Guvern, ca organ suprem al puterii executive. Ele sunt emise de asemenea cu respectarea dispoziţiilor legii fundamentale, fiind adoptate în cele mai diverse domenii, cum ar fi: organizarea administrativă centrală sau locală, structura anumitor ministere, modul de înfăptuire a unor activităţi economice, etc.

Ordonanţele de Guvern au caracter normativ şi sunt emise de către Guvern în temeiul unei legi speciale de abilitare, în limitele şi în condiţiile prevăzute de aceasta.

Ordinele şi instrucţiunile miniştrilor şi ale celorlalţi conducători ai organelor centrale de specialitate se emit în temeiul unor prevederi exprese cuprinse în actele normative cu forţă juridică superioară acestora, sau în lipsa unor asemenea prevederi, sunt emise atunci când actul de la nivel superior reclamă adoptarea unui act subordonat, pentru punerea sa în executare.

Actele normative ale organelor administraţiei publice locale cuprind: hotărârile consiliilor locale, ordinele prefecţilor şi dispoziţiile primarului. Aceste acte normative sunt obligatorii în unitatea administrativ-teritorială în care funcţionează aceste organisme, fiind emise în exercitarea atribuţiilor de interes local a autorităţilor respective, în temeiul şi în vederea executării legilor, decretelor, hotărârilor de Guvern, cu precizarea temeiului legal care a stat la baza adoptării lor.

Contractul[22] normativ poate fi definit ca fiind acel act juridic care cuprinde reglementări cu caracter generic.

Reprezintă un astfel de contract normativ, contractul colectiv de muncă[23] prin care se stabilesc clauze cu privire la

---

[22] În sensul art. 942 din Codul civil, prin contract se înţelege un acord între două sau mai multe persoane spre a constitui sau a stinge între dânşii un raport juridic. În acest sens, contractul nu poate fi izvor de drept.

condițiile de muncă, salarizare sau alte drepturi şi obligații care decurg din raporturile de muncă. Prin urmare, prin acest contract se stabilesc condițiile generale care stau la baza procesului muncii şi în temeiul cărora sunt încheiate contractele individuale de muncă.

De asemenea, în dreptul internațional public, contractul normativ îl regăsim îmbrăcând forma tratatului internațional care reprezintă mijlocul, modalitatea cea mai importantă de reglementare a raporturilor dintre state şi de colaborare între acestea.

Regulile de conviețuire socială sunt izvoare indirecte ale dreptului, dobândind această calitate numai în măsura în care legea face trimitere expresă la ele.

Obiceiul juridic sau cutuma reprezintă cel mai vechi izvor al dreptului, sintetizând experiența de viață a unei colectivități umane în lipsa unei organizări statale. Aceste reguli nescrise au constituit încă din perioada prestatală temelia organizării şi desfăşurării relațiilor sociale încă din acea perioadă.

În dreptul contemporan, cutuma şi-a pierdut importanța pe care acesta a cunoscut-o în diferite orânduiri sociale, deoarece obiceiul nu mai face față ritmului rapid al dezvoltării sociale care impune o anumită dinamică a activității normative. Astfel, pe plan intern cutuma reprezintă izvor de drept numai în măsura în care legea face trimitere la ea. Pe plan extern, cutuma reprezintă însă un important izvor al dreptului internațional public, mai ales în domeniul diplomației.

---

[23] Pentru mai multe informații, a se vedea Legea nr.130/1996 privind contractul colectiv de muncă, republicată în MO nr.184 din 19 mai 1998.

„Nici caracterul național însă nu se întemeiază prin moravuri publice care iau ca principiu îndestularea apetiturilor, nici instituțiunile prin vorbe deşarte de egalitate şi libertate".

M. Eminescu, Opera politică, II, 186

CAPITOLUL II

DESPRE DREPTUL CIVIL

1. INTRODUCERE

„Civil", ca simplu cuvânt defineşte cetatea[24] (civitas) care constituia într-o vreme principalul argument al vieții în comun ce necesita o permanentă concesie din partea membrilor societății respective în scopul de a menține raporturi paşnice[25].

Cetatea cu necesitățile ei trebuie să se conducă după un drept simplu aplicabil cetățenilor săi, care să prevadă reguli pentru orânduirea celor mai importante evenimente din viața individului: naşterea, atingerea unei anumite vârste, căsătoria, încheierea actelor de dobândire sau înstrăinare a unor bunuri cu efecte asupra patrimoniului, moartea. Astfel, dreptul civil tratează aspectele legate intim de viața cetățeanului coordonându-i

[24] Etimologic, „dreptul civil" provine din dreptul roman (jus civile), ca drept ce aparținea exclusiv membrilor unei cetăți, diferit de *jus gentio* invocat de pelerini.

[25] Ovidiu Ungureanu, *Drept civil. Introducere,* Ediția a VI a, Editura Rosetti, 2002, p. 11.

atitudinile în orice categorie de raporturi care îl induc pe acesta în viața socială.

Într-o formulare lapidară, dreptul civil poate fi definit ca acea ramură de drept care conține norme juridice ce reglementează raporturile partrimoniale şi nepatrimoniale stabilite între persoane fizice şi persoane juridice.

Trebuie făcută precizarea că nu toate aceste raporturi partrimoniale şi nepatrimoniale fac obiect de reglementare al dreptului civil, multe dintre acestea fiind tratate de alte ramuri ale sistemului de drept, precum: dreptul financiar; dreptul comercial; dreptul muncii, dreptul familiei, etc.

Din multitudinea acestor raporturi, dreptul civil reglementează raporturile patrimoniale civile în alcătuirea cărora intră: raporturile reale (adică acele raporturi care au în conținutul lor drepturile reale – dreptul de proprietate şi celelalte drepturi reale principale) şi raporturile obligaționale (cele care conțin drepturile de creanță), precum şi raporturile nepatrimoniale, care la rândul lor sunt formate din: raporturi care privesc existența şi integritatea subiectelor de drept civil (dreptul la viață; dreptul persoanei asupra corpului său şi dreptul persoanei la respectarea corpului său; dreptul la demnitate; dreptul la onoare, dreptul de a nu fi supus pedepselor fizice, etc)[26]; raporturi de identificare a persoanelor (dreptul la nume; dreptul al prenume; dreptul la pseudonim; dreptul la cetățenie, dreptul la domiciliu; dreptul la denumire; dreptul la sediu, etc.) şi raporturi generate de creația intelectuală (dreptul autorului asupra operei sale).

Care este locul pe care îl ocupă însă dreptul civil în sistemul dreptului românesc?

Locul, rolul şi importanța dreptului civil în sistemul dreptului este dată de caracteristica sa de a fi „drept comun”, adică de a oferi, norme de drept, în vederea reglementării raporturilor

---

[26] O. Ungureanu, *Drept civil. Persoanele*, Editura Rosetti, 2003, p. 45.

pentru care celelalte ramuri de drept nu cuprind norme juridice proprii care să le reglementeze.

Prin urmare, dreptul civil, ocupă o poziție centrală în sistemul dreptului românesc, contribuind la ocrotirea valorilor esențiale omului, atât partrimoniale cât şi nepatrimoniale[27].

Problematica dreptului civil este una foarte complexă. Acesta studiază instituții precum: raportul juridic civil, actul juridic civil, prescripția extinctivă, subiectele dreptului civil, drepturile reale principale, obligațiile civile, contractele civile, succesiunile.

Din această problematică vor fi abordate în prezentul capitol doar aspectele privitoare la raportul juridic civil şi la actul juridic civil, aspecte care stau la baza cercetării unor instituții specifice altor ramuri de drept.

2. RAPORTUL JURIDIC CIVIL

Relația socială care intră sub incidența normelor dreptului civil constituie un raport juridic civil.

Ca specie a raporturilor juridice în general, raportul juridic civil se deosebeşte în principal prin poziția de egalitate juridică a părților acestuia, ceea ce presupune, nesubordonarea unei părți față de cealaltă.

Ca orice raport juridic, raportul juridic civil, prezintă următoarele elemente constitutive care trebuie întrunite cumulativ:

---

[27] Gheorghe Beleiu, *Drept civil român*, Editura Şansa SRL, Bucureşti, 1994, p. 29.

2.1. Părţile sau subiectele raportului juridic civil care sunt persoane fizice sau juridice titulare de drepturi subiective civile sau de obligații civile.

Există două categorii de părți ale raportului juridic civil: persoane fizice, ca subiecte individuale de drept civil şi persoane juridice ca subiecte colective de drept civil.

2.1.1. Clasificare

Într-o primă clasificare, distingem între: a) minorii sub 14 ani care alături de persoanele puse sub interdicție judecătorească formează categoria persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu; b) minorii între 14-18 ani care au capacitate restrânsă de exercițiu; c) majorii care au împlinit vârsta de 18 ani şi care dobândesc astfel capacitate deplină de exercițiu. Acest prim criteriu de clasificare este important, deoarece delimitează capacitatea de exercițiu.[28]

O a doua clasificare deosebeşte între: a) persoane fizice cu cetățenie română; b) persoane fizice cu cetățenie străină; c) persoane fizice fără cetățenie (apatrizi).

Această clasificare prezintă importanță sub mai multe aspecte: în materia adopției internaționale; în ceea ce priveşte schimbarea numelui pe cale administrativă; în materie imobiliară.

---

[28] Capacitatea de exercițiu este aptitudinea omului de a-şi exercita drepturile civile şi de a-şi îndeplini obligațiile civile, prin încheierea de acte juridice civile (art. 5 alin. 3 Decretul nr. 31/1954). Capacitatea de exercițiu se constituie ca element al capacității civile, alături de capacitatea de folosință definită ca aptitudinea generală şi abstractă a omului, de a avea drepturi şi obligații civile (art. 5 alin. 2). În acelaşi sens se discută şi de capacitatea civilă a persoanelor juridice. Eugen Chelaru, *Drept civil. Partea generală,* Editura All Beck, 2003, p. 41.

Pentru a fi în prezența unei persoane juridice trebuie întrunite cumulativ următoarele condiții: existența unei organizări proprii; existența unui patrimoniu distinct şi a unui scop determinat.

Şi categoria persoanelor juridice este susceptibilă de mai multe clasificări.[29] Astfel, în funcție de forma dreptului de proprietate care este supusă formării patrimoniului se distinge între: a) persoane juridice particulare sau private, b) persoane juridice cooperatiste şi obşteşti; c) persoane juridice mixte d) persoane juridice de stat.

Această clasificare este importantă în ceea ce priveşte modul de înființare aplicabil, regimul bunurilor din patrimoniu, reorganizarea şi încetarea.

În funcție de regimul juridic aplicabil, distingem între: a) persoane juridice de drept public şi b) persoane juridice de drept privat.

În raport de scopul urmărit la înființarea lor: a) persoane juridice cu scop patrimonial; b) persoane juridice cu scop nepatrimonial. Această clasificare prezintă importanță mai ales sub aspect fiscal.

După naționalitatea lor, distingem între: a) persoane juridice române şi b) persoane juridice străine.

În funcție de locul unde îşi au sediul: a) persoane juridice cu sediul în România; b) persoane juridice cu sediul în străinătate.

2.1.2. În ce priveşte *capacitatea de folosință* a persoanelor fizice, aceasta se dobândeşte la naşterea persoanei şi se pierde la moartea acesteia. Capacitatea deplină de exercițiu a persoanei fizice se dobândeşte la vârsta de 18 ani, cu excepția persoanelor

---

[29] E. Chelaru, A. Tabacu, *Curs de drept civil. Partea generală,* Editura Universității din Piteşti, op.cit. p. 33.

care sunt puse sub interdicție judecătorească (alienații şi debilii mintali).

Persoana juridică, dobândeşte capacitate de folosință diferit, după cum persoana juridică este supusă înregistrării sau nu. În primul caz, capacitatea de folosință se dobândeşte la data înregistrării, iar în al doilea caz se dobândeşte diferit, în funcție de modul de înființare aplicabil, după caz, de la data actului de dispoziție care le înființează, de la data recunoaşterii actului de înființare; de la data autorizării înființării, da le data îndeplinirii altei cerințe pe care legea o prevede.[30]

Spre deosebire de persoana fizică, începutul capacității de exercițiu a persoanei juridice coincide cu cel al dobândirii capacității de folosință, după cum şi încetarea acestora este concomitentă.

2.1.3. Determinarea, pluralitatea şi schimbarea subiectelor raportului juridic civil

În cazul raporturilor civile care au în conținutul lor un drept absolut este determinat numai subiectul activ al raportului juridic civil care este titularul dreptului absolut respectiv. In acest caz, subiectul pasiv nu este determinat.

În cazul raporturilor civile care au în conținutul lor un drept subiectiv relativ sunt determinate atât subiectul activ (creditorul), cât şi subiectul pasiv (debitorul).

În cazul raporturilor juridice civile nepatrimoniale, subiectul pasiv este nedeterminat fiind constituit din pluralitatea celorlalte subiecte de drept civil, cu excepția subiectului activ.

---

[30] Cu privire la momentul dobândirii capacității de folosință pentru fiecare categorie de persoane juridice în parte, a se vedea G. Boroi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Editura All Beck, Bucureşti, 2001, p. 396.

Pluralitate activă întâlnim în raporturile nepatrimoniale ce decurg din creația intelectuală prezentându-se sub forma coautoratului.

În cazul raporturilor juridice civile reale, subiectul activ poate să fie o persoană (pluralitate exclusivă), ori poate fi alcătuit din mai multe persoane (pluralitate activă) iar subiectul pasiv este alcătuit din pluralitatea celorlalte subiecte de drept civil mai puțin titularul dreptului de proprietate.

În cazul raporturilor juridice civile obligaționale avem pluralitate activă atunci când există mai mulți creditori şi un singur debitor, pluralitate pasivă în care există mai mulți debitori şi un singur creditor, şi pluralitate mixtă când avem mai mulți creditori şi mai mulți debitori.

Pluralitatea de subiecte în cazul raporturilor obligaționale poate îmbrăca trei forme:

- obligații divizibile;
- obligații solidare;
- obligații indivizibile.

În cazul raporturilor nepatrimoniale nu se pune problema schimbării subiectelor raportului juridic.

În cazul raporturilor juridice partimoniale care au în conținut numai un drept real se poate schimba numai subiectul activ, cel pasiv fiind nedeterminat.

În cazul raporturilor juridice patrimoniale care au în conținut numai un drept de creanță, poate interveni o schimbare atât a subiectului activ cât şi a subiectului pasiv cu excepția cazurilor în care obligația trebuie executată personal de către debitor.

2.2. Conţinutul raportului juridic civil care este dat de totalitatea drepturilor subiective civile şi a obligațiilor civile pe care le au părțile.

Totalitatea drepturilor subiective civile alcătuiesc latura activă a conținutului raportului juridic civil, iar obligațiile civile formează latura pasivă a acestuia.

2.2.1. Dreptul subiectiv civil este posibilitatea recunoscută de legea civilă subiectului activ – persoană fizică sau juridică – în virtutea căreia acesta poate, în limitele dreptului şi moralei, să aibă o anumită conduită, să pretindă o conduită corespunzătoare – să dea, să facă ori să nu facă ceva – de la subiectul pasiv, şi să ceară concursul forței coercitive a statului, în caz de nevoie.[31]

În ce priveşte clasificarea drepturilor subiective civile se rețin următoarele categorii:

a) Drepturi subiective civile absolute (adică acele drepturi în temeiul cărora titularul lor poate avea o anumită conduită, fără a avea nevoie de concursul altei persoane pentru a şi-l exercita) şi drepturi subiective civile relative (adică acele drepturi în temeiul cărora titularul lor poate să pretindă subiectului pasiv o anumită conduită fără de care nu se poate realiza dreptul său).[32]

b) Drepturi subiective civile patrimoniale (al cărui conținut este evaluabil în bani) şi drepturi subiective civile nepatrimoniale (al cărui conținut nu este evaluabil în bani).[33]

c) Drepturi subiective civile principale (acele drepturi care au o existență de sine-stătătoare, soarta lor nedepinzând de un alt drept) şi drepturi subiective civile accesorii (acele drepturi a

---

[31] Gh. Beleiu, p. 74.

[32] Este drept subiectiv absolut, spre exemplu: dreptul la nume; dreptul de proprietate, etc. Este drept subiectiv relativ dreptul de creanță.

[33] Sunt drepturi subiective civile patrimoniale: drepturile reale şi drepturile de creanță. Sunt drepturi subiective civile patrimoniale spre exemplu: dreptul la viață; dreptul la demnitate; dreptul la propria imagine; dreptul la demnitate; dreptul la nume; dreptul la denumire, drepturile de autor, etc.

căror existență depinde de existența altor drepturi subiective civile cu rol principal).[34]

d) Drepturi subiective pure şi simple (acele drepturi care conferă maximă certitudine titularului său, deoarece nici existența, nici exercitarea lui nu depinde de vreo împrejurare viitoare) şi drepturi subiective afectate de modalități (existența sau exercitarea lor depind de o împrejurare viitoare, certă sau incertă).[35]

Se bucură de ocrotire aceste drepturi subiective civile?

Răspunsul se deduce din actele normative care conțin reglementări în acest sens. Astfel, recunoaşterea globală a acestor drepturi este realizată atât pentru persoanele fizice, cât şi pentru persoanele juridice prin Decretul nr.31/1954, potrivit căruia „drepturile civile ale persoanelor fizice sunt recunoscute în scopul de a satisface interesele personale, materiale şi culturale, în acord cu interesul obştesc, potrivit legii şi regulilor de conviețuire". De asemenea, drepturile civile ale persoanelor juridice „sunt recunoscute în scopul de a asigura creşterea neîncetată a bunăstării materiale şi a nivelului cultural ale cetățenilor".

Alte acte normative conțin reglementări cu privire la recunoaşterea acestor drepturi subiective civile, cum ar fi spre exemplu: Constituția României care consacră drepturi fundamentale ale cetățeanului care sunt în acelaşi timp şi drepturi subiective civile; Codul civil; Convenția internațională privind drepturile copilului.[36]

---

[34] Drepturile nepatrimoniale sunt drepturi principale. De asemenea sunt şi drepturi reale care au această calitate: dreptul de proprietate; dreptul de uz, dreptul de uzufruct, dreptul de abitație, dreptul de superficie, dreptul de servitute, etc. Drepturile reale accesorii sunt: dreptul de ipotecă, dreptul de gaj, privilegiile speciale şi dreptul de retenție.

[35] Gh. Beleiu, p. 78-79.

[36] Legea nr. 18 din 27 septembrie 1990, publicată în MO nr. 314 din 13 iunie 2001.

Încălcarea unui drept subiectiv civil, atrage după sine necesitatea restabilirii acestuia. Principalul mod de ocrotire a drepturilor subiective civile îl reprezintă, de regulă procesul civil, care este reglementat prin Codul de procedură civilă, dar şi prin alte dispoziţii cuprinse în Decretul nr. 31/1954; Legea nr. 554/2003[37] privind contenciosul administrativ, etc.

Atunci când drepturile subiective civile sunt exercitate cu rea-credinţă se pune problema abuzului de drept. Sancţionarea abuzului de drept constă în refuzul organului de jurisdicţie de a admite cererea titularului acelui drept.

2.2.2. Latura pasivă a conţinutului raportului juridic civil este alcătuită din *obligaţiile civile* pe care le are subiectul pasiv.

Obligaţia civilă este îndatorirea subiectului pasiv al raportului juridic civil de a avea o anumită conduită, corespunzătoare dreptului subiectiv corelativ, care poate consta în a da, a face sau a nu face ceva, şi care în caz de nevoie, poate fi impusă prin forţa coercitivă a statului.

Ca şi drepturile subiective civile, şi obligaţiile civile sunt susceptibile de mai multe clasificări:

a) Obligaţii de a da; obligaţii de a face; obligaţii de a nu face.

b) Obligaţii pozitive (a da; a face) şi obligaţii negative (a nu face)

c) Obligaţii de rezultat (obligaţie care constă în îndatorirea debitorului de a obţine un rezultat determinat)[38] şi obligaţii de diligenţă (obligaţie care constă în îndatorirea debitorului de a depune orice stăruinţă pentru a obţine un anumit rezultat).[39]

---

[37] Publicată în M Of. nr. 1154/7.12.2004..

[38] Obligaţia vânzătorului de a preda lucrul vândut.

[39] Obligaţia medicului de a-l vindeca pe pacient.

d) Obligații civile obişnuite (care incumbă debitorului față de care s-a născut); obligații civile *propter rem* (sarcini reale care incumbă titularului unui drept real oarecare);[40] *obligații scriptae in rem* (creditorul nu poate obține satisfacerea dreptului său decât dacă posesorul actual al lucrului va fi obligat să respecte acest drept, deşi nu a participat direct la formarea raportului de obligație).[41]

e) Obligații civile perfecte (a cărei executare este asigurată în caz de nevoie prin forța coercitivă a statului) şi obligații civile imperfecte (a cărei executare nu se poate obține pe cale silită, dar dacă a fost executată de debitor, nu se poate cere restituirea ei).

2.3 Obiectul raportului juridic civil constă în conduita părților, adică în acțiunile sau inacțiunile la care sunt îndreptățite părțile raportului juridic sau la care sunt ținute să la respecte.

În raporturile juridice civile patrimoniale, conduita părților se referă de cele mai multe ori la bunuri, ceea ce nu trebuie să conducă la concluzia că acestea pot fi incluse în structura raportului juridic civil, deoarece acesta are un caracter social, adică poate lua naştere numai între oameni.[42] Cu toate acestea bunurile sunt luate în considerare ca obiect derivat al raportului juridic civil.

---

[40] Obligația legală referitoare la cultivarea terenurilor şi la protecția solului, care incumbă tuturor deținătorilor de terenuri agricole sau silvice.

[41] Obligația dobânditorului unui imobil închiriat de a respecta contractul de închiriere până la expirarea sa, contract care îi este opozabil, deşi are calitatea de terț.

[42] N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura Actami, 1998, p.301.

Bunul este valoarea economică ce este utilă pentru satisfacerea nevoilor materiale şi spirituale ale omului şi care este susceptibilă de apropiere sub forma drepturilor patrimoniale.[43]

Există mai multe categorii de bunuri:

- Bunuri mobile şi bunuri imobile;
- Bunuri care se află în circuitul civil (care pot forma obiectul actelor juridice)[44] şi bunuri scoase din circuitul civil (care nu pot face obiectul actelor juridice)[45];
- Bunuri determinate individual (care se individualizează prin însuşiri proprii) şi bunuri determinate generic (care se individualizează prin însuşirile categoriei din care fac parte);
- Bunuri fungibile (bunul care poate fi înlocuit cu altul, fără să afecteze valabilitatea plăţii) şi bunuri nefungibile (care nu poate fi înlocuit cu altul, debitorul fiind ţinut la predarea lui);
- Bunuri consumptibile (care nu poate fi folosit fără ca prima lui întrebuinţare să nu implice consumarea substanţei) şi bunuri necomsumptibile (care poate fi folosit repetat fără ca prin aceasta să se consume substanţa);
- Bunuri frugifere (care poate produce alte bunuri sau produse, numite fructe) şi bunuri nefrugifere (care nu poate produce alte produse, fără consumarea substanţei sale);
- Bunuri divizibile (poate fi împărţit fără a-şi schimba destinaţia economică) şi bunuri indivizibile (nu pot fi împărţit fără a nu-şi schimba destinaţia economică);
- Bunuri corporale (care au o existenţă materială, fiind perceptibile simţurilor omului) şi bunuri incorporale (valorile economice care au o existenţă ideală);
- Bunuri sesizabile (care pot forma obiectul executării silite) şi bunuri insesizabile (care nu pot fi urmărite pentru plata unei datorii).

---

[43] Gh. Beleiu, p. 90.

[44] Orice bun, cu excepţia celor prevăzute expres de lege.

[45] Spre exemplu bunurile care intră în domeniul public al statului.

3. ACTUL JURIDIC CIVIL

Manifestarea de voință a persoanelor fizice şi juridice făcută cu intenția de a da naştere, de a modifica sau stinge raporturi juridice civile constituie act juridic civil.

3.1. Clasificare

Actele juridice civile pot fi clasificate după mai multe criterii, după cum urmează:

a) După numărul părților: acte juridice civile unilaterale (care necesită voința unei singure părți)[46]; bilaterale (care exprimă acordul de voință a două părți)[47] şi multilaterale (care implică acordul de voință a trei sau mai multe persoane)[48].

b) După scopul urmărit la încheierea lor: acte juridice civile cu titlu oneros (prin care fiecare parte urmăreşte un avantaj patrimonial), acte juridice civile cu titlu gratuit (prin care se urmăreşte a se procura altuia un avantaj material)[49].

c) După efectul lor: acte juridice civile constitutive (care dau naştere unor drepturi subiective civile ce nu au existat anterior)[50]; translative (care au ca efect trecerea unui drept subiectiv civil dintr-un patrimoniu în altul)[51] şi declarative (care au ca efect consolidarea unui drept subiectiv civil preexistent)[52].

---

[46] Testamentul, promisiunea publică de recompensă.

[47] Contractul de vânzare-cumpărare, contractul de donație, contractul de mandat, etc.

[48] Contractul de societate civilă.

[49] Donația, legatul, împrumutul fără dobândă etc.

[50] Gajul, ipoteca.

[51] Contractul de vânzare-cumpărare, donația, schimbul.

[52] Partajul.

d) După importanța lor: acte juridice civile de conservare (urmăresc să împiedice pierderea unui drept); de administrare (pun în valoare un bun); de dispoziție (care au ca efect scoaterea unor bunuri din patrimoniul care le conține sau grevarea unui bun cu o sarcină reală).

e) După conținutul lor: acte juridice patrimoniale şi acte juridice nepatrimoniale.

f) După modul de încheiere: acte juridice civile consensuale (care se încheie prin simpla manifestare de voință a părților contractante); solemne (care pentru a fi valabile trebuie să îmbrace o anumită formă prevăzută de lege); reale (care necesită pe lângă manifestarea de voință şi remiterea efectivă a bunului).

g) În funcție de momentul producerii efectelor lor: acte juridice civile între vii (care produc efecte juridice indiferent de moartea autorilor lor) şi pentru cauză de moarte (îşi produc efecte juridice după moartea autorului lor).

h) După rolul voinței părților în stabilirea conținutului lor: acte juridice subiective (conținutul lor este stabilit prin voința autorilor lor) şi acte juridice condiție (conținutul lor este determinat de norme imperative).

i) După legătura lor cu modalitățile (termen, condiție, sarcină):[53] acte juridice civile pure şi simple şi acte afectate de modalități.

j) După raportul dintre ele: acte principale (care au existență de sine-stătătoare, fără să depindă de existența altui act) şi acte accesorii (nu are o existență de sine-stătătoare, soarta sa depinde de existența altui act juridic, principal).

---

[53] *Termenul* este un eveniment, viitor şi sigur ca realizare, până la care este amânată fie începerea, fie încetarea exercițiului drepturilor subiective şi executării obligațiilor civile. *Condiția* reprezintă un eveniment viitor şi nesigur ca realizare, de care depinde existența actului juridic civil. *Sarcina* este o obligație impusă de dispunător gratificantului, în actele juridice cu titlu gratuit (donații şi liberalități).

k) În funcție de modalitatea încheierii: acte juridice personale (care se încheie numai personal şi nu prin reprezentant) şi acte juridice care pot fi încheiate şi prin reprezentare.

l) După modul de reglementare: acte juridice numite (care au o denumire, fiind reglementate prin lege) şi acte juridice nenumite (nu au reglementare proprie în legea civilă).

m) După modul de executare: acte juridice cu executare dintr-o dată şi cu executare succesivă.

Pentru încheierea lor valabilă actele juridice civile trebuie să îndeplinească anumite condiții esențiale[54] şi anume: capacitatea de a contracta; consimțământul valabil al părții care se obligă; un obiect determinat şi o cauză licită. În cazul anumitor acte juridice, legea cere de asemenea pentru încheierea lor valabilă îndeplinirea formei solemne.

3.2. Capacitatea de a încheia actul juridic civil reprezintă o condiție de fond, care constă în aptitudinea subiectului de drept civil de a deveni titular de drepturi şi obligații civile prin încheierea actelor juridice de drept civil.[55]

Potrivit art.948 Cod civil, „poate contracta orice persoană ce nu este declarată necapabilă prin lege”. Sunt persoane necapabile de a contracta: minorii; interzişii judecătoreşti precum şi toți cei cărora legea le-a interzis încheierea anumitor contracte.

3.3. Consimţământul este tot o condiție de fond a actului juridic civil care constă în exteriorizarea hotărârii de a încheia un act juridic. Pentru a fi valabil exprimat, consimțământul trebuie să îndeplinească cumulativ patru condiții:

---

[54] Art. 948 Codul civil.

[55] E. Chelaru, A. Tabacu, p. 85.

a) Consimțământul trebuie să provină de la o persoană cu discernământ, condiție care presupune ca în momentul manifestării de voință a acestuia, subiectul de drept civil să aibă capacitatea de a aprecia şi de a discerne în privința efectelor pe care le produce actul juridic respectiv.

Persoanele care au împlinit vârsta de 18 ani sunt prezumate a avea discernământ, iar minorii sub 14 ani şi interzişii judecătoreşti sunt prezumați a nu avea discernământ. În privința minorilor între 14 şi 18 ani, se consideră că aceştia au un discernământ în formare, aceştia putând să încheie personal anumite acte, în vreme ce alte acte juridice nu le pot încheia decât prin intermediul unui reprezentant legal.

b) Consimțământul trebuie să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice, condiție care decurge din esența actului juridic, ca manifestare de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice.

c) Consimțământul trebuie să fie exteriorizat, adică să fie exprimat într-o formă care să poată fi cunoscută de celelalte subiecte de drept.

d) Consimțământul să nu fie alterat de vicii de consimțământ.

Potrivit art.953 Cod civil „consimțământul nu este valabil când este dat prin eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol.

Eroarea reprezintă falsa reprezentare a realității la încheierea actului juridic.[56] Eroarea poate cădea fie asupra naturii actului ce se încheie, fie asupra identității obiectului, în ambele cazuri fiind în prezența erorii-obstacol, cea mai gravă formă a erorii. În cazul în care eroarea cade asupra calităților substanțiale ale obiectului actului sau asupra persoanei cocontractante, suntem în prezența erorii – viciu de consimțământ.

---

[56] Gh. Beleiu, op.cit., p. 135.

Există posibilitatea ca eroarea să cadă asupra unor împrejurări mai puțin importante la încheierea actului juridic, situație în care se identifică eroarea – indiferentă.

În prima situație, sancțiunea care intervine este nulitatea absolută a actului juridic, în al doilea caz nulitatea relativă, iar eroarea indiferentă atrage numai o diminuare valorică a prestației.

Dolul este acel viciu de consimțământ care constă în inducerea în eroare a unei persoane, prin mijloace viclene, pentru a o determina să încheie un anumit act juridic.

Dolul poate să cadă asupra unor elemente determinante la încheierea actului juridic (dol principal), situație care atrage anularea actului respectiv, sau poate să cadă asupra unor împrejurări nedeterminante, situație care nu atrage nevalabilitatea actului.

Violența este acel viciu de consimțământ care constă în amenințarea unei persoane cu un rău care îi produce o temere ce o determină să încheie un act juridic, pe care altfel nu l-ar fi încheiat.[57]

Pentru a fi viciu de consimțământ, violența trebuie să îndeplinească două condiții: să fie determinantă pentru încheierea actului juridic civil şi să fie injustă.

Leziunea reprezintă acel viciu de consimțământ care constă în disproporția vădită de valoare între două prestații. Anularea actului juridic pentru leziune presupune existența cumulativă a următoarelor condiții: leziunea să fie o consecință directă a actului respectiv; să existe în raport cu momentul încheierii actului juridic; disproporția de valoare între contraprestații trebuie să fie vădită.

---

[57] Gh. Beleiu, p. 139.

3.3. Obiectul actului juridic se referă la conduita părților, adică la acțiunile sau inacțiunile la care părțile actului juridic civil sunt îndreptățite sau la care sunt ținute. Obiectul derivat al actelor juridice civile îl constituie bunurile sau lucrurile la care se referă conduita părților.

Pentru a fi valabil, obiectul actului juridic civil trebuie să îndeplinească următoarele condiții: să existe; să fie în circuitul civil; să fie determinat sau determinabil; să fie posibil; să fie licit şi moral.

3.4. Cauza actului juridic civil se referă la scopul urmărit de părți prin încheierea actului civil respectiv. Alături de consimțământ, cauza constituie voința juridică.

Pentru a fi valabilă, cauza actului juridic civil trebuie să îndeplinească următoarele condiții: să existe; să fie reală; să fie licită şi morală.

3.5. Forma actului juridic

Alături de condițiile de fond ale actului juridic, în anumite situații, legea cere în mod expres ca acesta să îmbrace o anumită formă.

Principala clasificare a condițiilor de formă se face în funcție de consecințele juridice ale nerespectării lor, caz în care se face deosebire între: forma cerută pentru valabilitatea actului juridic civil (ad validitatem ori ad solemnitatem),[58] nerespectarea acesteia atrăgând nulitatea actului; forma cerută pentru probarea actului juridic civil (ad probationem), nerespectarea

[58] Sunt acte solemne: donația, ipoteca convențională, testamentul, contractul de societate comercială.

acesteia neatrăgând nulitatea actului şi forma cerută pentru opozabilitatea faţă de terţi,[59] nerespectarea acestei cerinţe atrăgând sancţiunea inopozabilităţii actului respectiv faţă de terţi.

3.6. Nulitatea actului juridic civil

În situaţia în care la încheierea actului juridic civil nu sunt respectate condiţiile cerute de lege pentru valabilitatea sa, intervine sancţiunea nulităţii.[60] În cazul în care la încheierea actului civil este încălcată o normă care ocroteşte un interes obştesc intervine nulitatea absolută a actului respectiv. Sunt cauze de nulitate absolută: încălcarea regulilor privind capacitatea civilă a persoanelor; lipsa totală a consimţământului; nevalabilitatea obiectului actului juridic civil; lipsa cauzei actului juridic civil sau caracterul său ilicit ori imoral; nerespectarea formei ceută ad validitatem; lipsa autorizaţiei administrative sau judiciare; încălcarea ordinii publice şi frauda legii.

Nulitatea absolută poate fi invocată de către oricine are un interes, este imprescriptibilă (poate fi invocată oricând) şi nu poate fi acoperită prin confirmare.

Dacă norma încălcată ocroteşte un interes particular, atunci nulitatea va fi relativă. Sunt cauze de nulitate relativă: viciile de consimţământ (eroarea, dolul; violenţa şi leziunea); lipsa discernământului în momentul încheierii actului juridic;

---

[59] Sunt aplicaţii ale acestei forme: publicitatea imobiliară, publicitatea constituirii gajului etc.

[60] În literatura de specialitate au fost formulate mai multe definiţii ale nulităţii. În acest sens se poate vedea Tr. Ionaşcu, *Tratat de drept civil,* vol. I; O. Căpăţînă, *Tratat de drept civil;* Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil* etc.

nerespectarea dreptului de preemțiune la înstrăinarea terenurilor din extravilan.

Nulitatea relativă poate fi invocată numai de persoana al cărei interes a fost nesocotit la încheierea actului juridic; acțiunea în anulare este prescriptibilă şi poate fi confirmată expres sau tacit.

Este parțială acea nulitate care desființează numai o parte din efectele actului juridic civil, celelalte efecte ale actului producându-se deoarece nu contravin legii.

Este totală acea nulitate care desființează actul juridic în întregime.[61]

Nulitatea poate fi de asemenea expresă când este prevăzută printr-o dispoziție legală sau poate fi virtuală, atunci când nu rezultă expres din lege, dar se deduce din modul în care este reglementată o anumită condiție de validitate a actului juridic.[62]

Sancțiunea nulității lipseşte actul juridic de efectele contrarii normelor edictate pentru încheierea sa valabilă.

Efectele nulității sunt guvernate de următoarele principii:

a) Principiul retroactivității nulității care se exprimă prin regula conform căreia nulitatea nu produce efecte numai pentru viitor ci şi pentru trecut. Prin urmare, actul este desființat retroactiv, părțile fiind puse în situația anterioară încheierii actului respectiv. De la această regulă există şi excepții, când nulitatea produce efecte numai pentru viitor, adică acele situații în care restituirea folosirii bunului sau a întreținerii primite este imposibilă.

---

[61] De exemplu, nerespectarea formei ad validitatem conduce la nulitate totală a actului juridic.

[62] De exemplu, Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale cere forma autentică pentru contractul de societate, fără să prevadă în mod expres sancțiunea nerespectării acestei cerințe legale.

b) Principiul repunerii în situația anterioară constă în obligația părților de a se restitui tot ceea ce s-a executat în baza actului anulat. Restituirea se face în natură, iar dacă acest lucru nu mai este posibil ea se va realiza prin echivalent bănesc.

c) Principiul anulării actului subsecvent ca urmare a anulării actului inițial este aplicabil în ceea ce priveşte efectele nulității actului juridic față de terți, ceea ce presupune că anularea actului inițial atrage şi anularea actului subsecvent, datorită legăturii sale cu primul.[63]

[63] Anularea autorizaţiei administrative, care precede actul civil, conduce la anularea actului civil pe care se întemeiase acea autorizație.

"Trebuie omul să învețe întâi carte şi apoi să calce a popă – trebuie mai întâi să fie nație industrială şi după aceea abia să ai legile şi instituțiile națiilor industriale".

M. Eminescu, *Opera politică*, I, 132

CAPITOLUL III

DESPRE DREPTUL COMERCIAL

1. INTRODUCERE. EVOLUŢIE. ROLUL ŞI AUTONOMIA DREPTULUI COMERCIAL

1.1. Ramură de drept privat, dreptul comercial s-a desprins din dreptul civil pe parcursul evoluției acestuia, odată cu dezvoltarea circulației mărfurilor şi cu creşterea numărului de raporturi ce se stabileau în legătură cu acestea.

1.2. Evoluţie. Rolul şi autonomia dreptului comercial

Comerțul s-a dezvoltat puternic în statele antice, grecii, egiptenii, fenicienii jucând un rol important în raport cu înflorirea schimbului de marfă în zona mediteraneană.

Dacă la început, în epoca romană veche comerțul[64] nu a deținut o importanță deosebită[65], astfel că nu existau nici

[64] Etimologic s-a constituit din „Cum" + „merx" sau cu marfă, operațiuni cu marfă.

regulile juridice aferente acestuia, cu timpul în cadrul dreptului civil roman se dezvoltă instituții tipice exercitării comerțului, în special în materie maritimă.

Evul mediu a adus vremuri destul de tulburi pentru exercitarea comerțului, comercianții fiind siliți să se constituie în corporații pentru a-şi proteja drepturile greu încercate. Aşa au apărut statutele din Pisa, Roma, Verona, Bologna conținând reguli proprii activității comerciale, încetățenite în conştiința comercianților cu caracter de obligativitate. Faptul că târgurile medievale se organizau prin cuprinderea unor mari diversități de comercianți, veniți din zone îndepărtate, a favorizat schimbul de culturi în materie comercială, astfel că s-a ajuns la îmbogățirea şi îmbunătățirea regulilor de drept, precum şi la generalizarea acestora cu caracter de obligativitate, în special sub forma uzanțelor sau a dreptului consuetudinar.

Această din urmă abordare a dreptului comercial a căzut în desuetudine odată cu dezvoltarea majoră a comerțului în perioada modernă. Dreptul scris se dovedea tot mai util față cu complexitatea raporturilor juridice constituite între comercianți de naționalități diferite, supuşi unui drept intern distinct.

Vechile legiuiri cuprindeau dispoziții relative la comerț, însă acestora le lipsea o structură uniformă, bine închegată, care să corespundă nevoii tot mai concrete de tratare diferențiată a celor două categorii de relații juridice – civile şi comerciale. Pravila lui Vasile Lupu, Codul lui Andronache Donici (1814), Codul Caragea (1817) şi Codul Calimach (1818) nu consacrau norme destinate comerțului în mod special, ci făceau numai referiri la unele instituții ale acestuia (*iconomicosul faliment*)[66].

---

[65] Stanciu D. Cărpenaru, *Drept comercial român*, Editura All Beck, Bucureşti, 2001, p. 4. I.L.Georgescu, *Drept comercial român*, vol. I, Bucureşti, 1946, p. 8.
[66] Stanciu D. Cărpenaru, op.cit., p. 6.

Un pas esențial spre dreptul comercial de astăzi a fost făcut odată cu adoptarea Codului comercial francez (1807), care a marcat desprinderea acestuia din dreptul civil sub influența ideilor revoluției franceze.

Deşi legea franceză a fost preluată în toate statele importante ale Europei, Italia a depus eforturi pentru adoptarea unei legi proprii în materie, bazate şi pe cunoştințele tradiționale din vremea în care republicile sale reprezentaseră o mare putere în aceasta sferă. Codul comercial italian a fost adoptat la 1882, de unde a fost preluat şi în legislația noastră în anul 1887.

Cu toate că la adoptarea codului comercial francez s-a realizat desprinderea dreptului comercial din dreptul civil ca ramură autonomă, italienii au revenit la unitatea dreptului privat prin adoptarea în anul 1942 a unui nou cod comercial, care reglementa ambele materii.

România a păstrat însă concepția franceză dualistă asupra dreptului privat, astfel că la ora actuală cele două sfere de raporturi juridice, civile şi comerciale, sunt reglementate diferit[67].

Ceea ce este însă foarte important pentru analiza acestei materii este determinarea certă a unei delimitări între cele două sfere de relații juridice, deoarece aceasta nu este întotdeauna evidentă.

Practic a delimita cele două domenii, ale dreptului civil de cel al dreptului comercial înseamnă a stabili care este obiectul dreptului comercial.

Importanța acestei analize este dată de faptul că dreptul comercial se caracterizează prin reguli proprii, preponderent mai grave pentru cei care suferă aplicarea lor, deoarece de regulă

---

[67] Concepția dualistă este menținută şi în Germania, Codul civil şi cel comercial de la 1900 păstrând tratarea diferită a materiei, întemeindu-se însă spre deosebire de România, pe sistemul subiectiv pentru determinarea distincției între cele două categorii de raporturi juridice.

aceştia sunt comercianţii, care sunt trataţi ca profesionişti. Din caracterul profesional al acestei ramuri de drept decurge şi necesitatea instituirii unor norme mai oneroase pentru destinatarii săi, ceea ce poate atrage inechităţi prin aplicarea acestora unor subiecte de drept care nu-şi regăsesc calitatea de comerciant şi care nu sunt capabile să judece lucrurile aşa cum le este cerut de norma comercială.

Astfel, autonomia dreptului comercial poate constitui un dezavantaj pentru aceia care nu-i cunosc capcanele, însă totodată regulile sale trebuie văzute ca un factor de progres deoarece obligă individul să depună diligenţele maxime în conduita sa profesională şi în raporturile cu ceilalţi participanţi la viaţa juridică a unei comunităţi.

Prin urmare, vor trebui înlăturate acele argumente care vin în sprijinul ideii de unitate a dreptului privat, care consideră că nu se impune tratarea legislativă separată a celor două ramuri de drept, cel puţin datorită faptului că în complexitatea şi multitudinea relaţiilor ce se leagă zilnic între subiectele de drept este necesară o abordare calificată, prin raportare la toate aspectele şi valorile conferite de asemenea raporturi. Astfel, unitatea reglementării nu asigură în mod obligatoriu protecţia necomerciantului, neprofesionist, dificultăţile de interpretare a normelor aplicabile în fiecare caz în parte nu sunt de nedepăşit de către specialişti, lipsa unor principii proprii ale dreptului comercial pare să fie numai o glumă derivată dintr-un tratament superficial al dreptului comercial[68].

---

[68] Pentru dezbateri contradictorii a se vedea St. D. Cărpenaru, op.cit., pl. 8-10.

2. DEFINIŢIE, IZVOARE ŞI PRINCIPII

2.1 Definiţia

Dreptul comercial reprezintă ramura de drept compusă din normele juridice ce reglementează raporturile juridice izvorâte din fapte de comerţ şi raporturi juridice la care participă persoanele care au calitatea de comerciant.

2.2. Izvoarele dreptului comercial sunt în principal: Codul comercial român de la 1887, Constituţia (art. 134), legile *stricto sensu* (L. nr. 31/1990 privind societăţile comerciale cu modificările ulterioare, L. nr. 26/1990 privind Registrul comerţului, L. nr. 64/1995 privind procedura reorganizării judiciare şi a falimentului, L. nr. 58/1934 privind cambia şi biletul la ordin), legile *lato sensu* (OG nr. 21/1992 privind protecţia consumatorilor cu modificările ulterioare, D. nr. 54/1990 privind desfăşurarea unor activităţi pe baza liberei iniţiative, HG nr. 201/1990 pentru aplicarea Decretului nr. 54/1990 privind desfăşurarea unor activităţi economice pe baza liberei iniţiative, OUG nr. 76/2001, Regulamentul BNR nr. 8/1994 etc).

Atunci când dreptul comercial nu cuprinde reguli necesare aplicabile unui raport juridic, dispoziţiile sale se vor completa cu cele ale dreptului civil din care s-a desprins şi care constituie drept comun pentru dreptul comercial (art. 1 din Codul comercial)[69]. Aşadar dreptul civil reprezintă izvor subsidiar pentru dreptul comercial.

---

[69] „În comerţ se aplică legea de faţă. Unde ea nu dispune se aplică codicele civil."

Doctrina şi practica judiciară reprezintă izvoare ale dreptului comercial în aceeaşi măsură ca şi în cazul dreptului civil.

În ceea ce priveşte uzurile comerciale însă este de observat că acestea ocupă un loc important în materie, deşi ele nu sunt enumerate de cod printre izvoarele normative în materie. Ele s-au impus deoarece sunt rezultatul aplicării repetate şi îndelungate a unei conduite considerate utilă de către comercianți, astfel că au intrat în conştiința lor cu caracter de obligativitate.

Doctrina şi jurisprudența recunoaşte uzurile interpretative, convenționale[70], rezultate din voința prezumată a părților şi menite să lămurească sensul acestei voințe[71].

Atunci când clauzele unui contract comercial sunt echivoce, pentru determinarea sensului real al acestora se vor avea în vedere uzanțele locului încheierii contractului, fiind subînțelese şi acele drepturi şi obligații comerciale tipice acestei activități, chiar dacă ele lipsesc efectiv din cadrul contractului (art. 980 şi 981 C.civ.).[72]

2.3. Principii

Dreptul comercial se întemeiază pe anumite principii care-i sunt proprii şi care nu-şi au sorgintea în dreptul comun ci derivă din autonomia şi trăsăturile specifice ale acestei ramuri de drept.

---

[70] Ion Turcu, Liviu Pop, *Contractele comerciale, Formare şi executare, Introducere în teoria şi practica dreptului contractelor comerciale speciale*, vol.I *Formarea contractelor*, Editura Lumina Lex, 1997, p. 20.

[71] Dragoş Alexandru Sitaru, *Dreptul comerțului internațional*, vol. I, Editura Actami, Bucureşti, 1996, p. 127.

[72] Atunci când din contract lipseşte „clauza aur” sau o clauză privind reprezentarea la semnarea convenției, dar partea interesată dovedeşte că potrivit obiceiului locului asemenea clauze se presupun convenite în contract, se vor avea în vedere contractele ca şi cum acestea ar cuprinde acele clauze.

În comercial esențiale sunt: aparența în drept ca limită a respectării autonomiei de voință şi menținerea în limitele ordinii publice comerciale. Totodată în comerț banii trebuie să fie considerați frugiferi, intermedierea şi reprezentarea trebuie privite ca reguli, actele juridice sunt esențialmente oneroase.

Datorită faptului ca dreptul comercial se întemeiază pe aparență, limitele ordini sale publice sunt mai extinse. Astfel, dacă la încheierea unui contract părțile s-au manifestat expres într-un anumit mod ele nu vor mai putea reveni, invocând autonomia voinței şi respectarea voinței reale, pentru că terțul cocontractant trebuie protejat. Funcționează cu alte cuvinte principiul *error communis facit jus*. Din aceleaşi considerente, dacă terțul de bună credință este protejat, nepermițându-i-se contractantului său să schimbe sau să anuleze contractul pe motiv că nu a fost atent la încheierea lui, în aceeaşi măsură el va trebui să respecte reguli mai stricte instituite în vederea protecției consumatorului sau pentru asigurarea unor interese generale cum sunt posibilitatea controlului judiciar de către instanțele judecătoreşti a evidenței societăților comerciale. Din acelaşi motiv şi sancțiunile în comercial sunt mai oneroase, destinatarul normei suportând un tratament mai grav urmare a încălcării dispozițiilor normative.

3. OBIECTUL DREPTULUI COMERCIAL

3.1. Regula

Datorită faptului că dreptul comercial este diferit de dreptul civil, datorită faptului că el cuprinde reglementări mai dure pentru destinatari, că reprezintă un drept de ramură aplicabil numai unei categorii restrânse de persoane, este necesar să se

delimiteze obiectul său de reglementare, pentru a se evita concursul său cu dispozițiile dreptului său comun.

În comerț sunt instituite obligații profesionale pentru comercianți: efectuarea publicității prin Registrul Comerțului, ținerea contabilității şi a registrelor comerciale, exercitarea comerțului în limitele concurenței loiale şi cu respectarea drepturilor consumatorului. Dacă asemenea reguli s-ar aplica oricărui cetățean de rând acesta ar fi rapid dezavantajat şi ar cădea pradă unei legislații tipice, oneroase şi ticsită de sancțiuni grave. Tocmai în acest sens se impune delimitarea celor două sfere, pentru a şti ce ține de comerț şi ce ține de activitatea obişnuită, unde se aplică legea comercială şi unde se aplică legea civilă.

Dreptul comercial este aplicabil faptelor de comerț şi persoanelor care au calitatea de comerciant. Codul nostru comercial a consacrat un sistem mixt, care implică atât criteriul obiectiv, legat de operațiunile cărora li se aplică legea comercială, cât şi criteriul subiectiv, ținând de aplicarea acestei legi acelora care întrunesc cerințele pentru a fi considerați comercianți. Cu alte cuvinte domeniul comerțului se întinde atât acolo unde este vorba despre fapte comerciale, care depăşesc limitele unor operațiuni obişnuite la îndemâna tuturor şi care satisfac nevoi personale ale indivizilor, cât şi asupra faptelor săvârşite de o persoană care are calitatea de comerciant.

Deşi cele două criterii par a reprezenta fiecare reciproca celeilalte, în realitate nu este aşa. Nu orice persoană care săvârşeşte fapte de comerț este şi comerciant şi nu orice faptă a unui comerciant este faptă de comerț.

3.2. Criteriul obiectiv – Faptele de comerţ obiective

3.2.1. Prezentare

Sunt fapte de comerț obiective, prin natura lor, cele arătate enunțiativ la art. 3 C.com. şi în Decretul nr. 54/1990, precum şi cele determinate de către practica judiciară a se încadra în această categorie, precum: hotelăria, publicitatea, producția cinema.

Doctrina[73] defineşte faptele de comerț ca fapte şi operațiuni economice prin care se realizează producerea de mărfuri, executarea de lucrări ori prestarea de servicii sau o interpunere în circulația mărfurilor, cu scopul de a obține profit.

„Conform art. 3 C.com. legea consideră ca fapte de comerț:

- cumpărările de produse sau de mărfuri spre a se revinde, fie în natură, fie după ce se vor fi lucrat sau pus în lucru, ori numai spre a se închiria; asemenea sunt şi cumpărarea spre a se revinde de obligațiuni ale statului sau alte titluri de credit, când vor fi fost cumpărate cu scop de revânzare sau de închiriere;
- vânzările de producte, vânzările şi închirierile de mărfuri în natură sau lucrate şi vânzările de obligațiuni ale statului sau alte titluri de credit circulând în comerț, când vor fi fost cumpărate cu scop de revânzare sau de închiriere;
- contractele de report asupra obligațiilor statului sau altor titluri de credit circulând în comerț;
- cumpărările sau vânzările de părți sociale sau de acțiuni ale societăților comerciale;
- orice întreprindere de furnituri;
- întreprinderile de spectacole publice;
- întreprinderile de comisioane, agenții şi oficiuri de afaceri;

[73] St. D. Cărpenaru, op.cit., p. 29.

- întreprinderile de construcţii;
- întreprinderile de fabrici, de manufactură şi imprimerie;
- întreprinderile de editură, librărie şi obiecte de artă, când altul decât autorul sau artistul vinde;
- operaţiunile de bancă şi schimb;
- operaţiunile de mijlocire (samsărie) în afaceri comerciale;
- întreprinderile de transporturi de persoane sau de lucruri, pe apă sau pe uscat;
- cambiile şi ordinele de producte sau mărfuri;
- construcţiile, cumpărarea, vânzarea şi revânzarea de tot felul de vase pentru navigaţiunea interioară şi exterioară şi tot ce priveşte la echiparea, armarea şi aprovizionarea unui vas;
- expediţiunile maritime, închirierile de vase, împrumuturile maritime şi toate contractele privitoare la comerţul pe mare şi la navigaţie;
- asigurările terestre, chiar mutuale, în contra daunelor şi asupra vieţii;
- asigurările, chiar mutuale, contra riscului navigaţiunii;
- depozitele pentru cauză de comerţ;
- depozitele în docuri şi antrepozite, precum şi toate operaţiunile asupra recipiselor de depozit şi asupra scrisorilor de gaj, eliberate de ele."

Deşi Codul comercial nu face nici o referire la actele de comerţ, totuşi literatura de specialitate interpretează această dispoziţie a art. 3 ca şi cum între categoria actelor şi cea a faptelor de comerţ nu trebuie realizată nici o distincţie.

Spre deosebire de dreptul civil[74] în care se arată cert că actul şi faptul juridic nu întrupează acelaşi concept, în dreptul comercial distincţia nu-şi are rostul, atâta vreme cât anumite evenimente din viaţa individului nu sunt producătoare de

---

[74] Eugen Chelaru, Andreea Tabacu, *Drept civil. Partea generală*, Editura Universităţii din Piteşti, 2000.

consecinţe juridice comerciale. Astfel, de exemplu naşterea şi moartea persoanei produce consecinţe de drept civil, prin apariţia unui nou subiect de drept, respectiv prin deschiderea succesiunii defunctului.

Pe de altă parte unele manifestări de voinţă nu sunt incidente în sfera comercială unde se tratează numai cu persoane care întrunesc condiţiile pentru a fi considerate profesionişti. Astfel, subiectul de drept este prezumat că şi-a manifestat voinţa în scopul producerii consecinţelor juridice, pe care le cunoaşte, fiind exclusă pentru un profesionist greşeala. Dacă totuşi aceasta se produce sancţiunile sunt mult mai grave decât cele reglementate în sferă civilă. Bunăoară, răspunderea delictuală nu se angajează pentru nerespectarea unor dispoziţii normative în materie comercială decât prin excepţie, starea normală de lucruri fiind aceea a respectării normelor juridice iar în caz de nevoie acţionând sistemul sancţionator comercial, mai grav decât cel civil, dată fiind şi gravitatea faptelor[75].

Aşadar, în dreptul comercial nu se realizează distincţie între manifestările de voinţă săvârşite cu intenţia de a produce consecinţe juridice şi cele săvârşite fără asemenea intenţie. Şi aceasta cu atât mai mult cu cât calificarea unei manifestări de voinţă ca act sau fapt comercial nu ţine de intenţia producerii consecinţelor juridice.

Dar a stabili dacă o anumită activitate este comercială sau pur civilă devine o operaţiune dificilă atâta vreme cât din enumerarea exemplificativă a codului nu sunt conferite şi criteriile pentru determinarea unei activităţi ca fiind comercială.

---

[75] De exemplu răspunderea administratorilor societăţilor comerciale aduse în stare de faliment se antrenează deşi aceştia nu au calitatea de comerciant, dacă se poate stabili că starea societăţii comerciale este urmarea faptei lor delictuale, conform art. 124 din L. nr. 64/1995 modificată prin OUG nr. 38/2003.

Ceea ce nu este enumerat în text est comercial sau civil? Ce natură au activitățile didactice, exercițiul profesiunilor liberale, jocurile de întrajutorare?

Având în vedere natura lor distinctă de cea a activităților enumerate în art. 3 C.com., prin caracterul lor preponderent intelectual, activitățile didactice, de educație şi învățământ rămânând tradițional în sferă civilă.

Asemenea se întâmplă şi cu profesiunile liberale avocatură, arhitectură, activitatea medicală, deoarece autorii îşi pun în slujba celorlalți cunoştințele de specialitate şi propria competență, în schimbul unui onorariu iar nu a profitului. Această deosebire rezultă şi din faptul că asemenea activități nu se pot organiza la ora actuală prin intermediul unor societăți comerciale ci numai prin persoane juridice constituite conform legilor speciale sau de către persoane fizice autorizate[76].

Jocurile de întrajutorare nu se confundă cu jocurile de noroc[77] care se încadrează în activitatea comercială, aducătoare de profit. Această excludere se întemeiază pe faptul că jocurile de întrajutorare nu se bazează pe hazard şi pe realizarea de câştiguri de către participanții din prima parte a listei precum şi pe posibilitatea de determinare a momentului la care jocul se va bloca, datorită multiplicării participanților şi epuizării fondurilor de care se dispune.

---

[76] OG nr. 124/1998 privind organizarea societăților civile medicale; L. nr. 51/1995 privind organizarea şi desfăşurarea profesiei de avocat.

[77] OUG nr. 69/1998 privind regimul de autorizare a activităților din domeniul jocurilor de noroc (Monitorul oficial nr. 515/30 decembrie 1998).

3.2.2. Clasificare

Faptele de comerț obiective, aşa cum sunt ele enumerate de cod se clasifică în: *operațiuni de interpunere în schimb sau în circulație, întreprinderile şi actele şi operațiunile juridice conexe sau accesorii.*

Operațiunile de interpunere în schimb sau în circulație cuprind cumpărarea – vânzarea comercială şi operațiunile de bancă şi schimb, iar întreprinderile încadrează: întreprinderile de producție sau industriale (de construcții, de fabrică şi manufactură) şi întreprinderile de prestări servicii (de furnituri, de spectacole publice, de comisioane, agenții şi oficii de afaceri, de editură, imprimerie, librărie, obiecte de artă, de asigurare, de depozit în docuri şi antrepozite).

Faptele de comerț conexe cuprind: contractele de report asupra titlurilor de credit, cumpărările sau vânzările de părți sociale sau acțiuni ale societăților comerciale, cambia sau ordinele de producte sau mărfuri, operațiunile cu privire la navigație, depozitele pentru cauză de comerț, cecul şi contul curent, contractele de comision, mandat şi consignație, contractul de garanție reală mobiliară şi contractul de fidejusiune.

Interpunerea în circulație

a1) Vânzarea cumpărarea[78] este comercială dacă are ca obiect: producte, mărfuri, titluri de credit şi sunt întrunite trei condiții: la momentul cumpărării există intenția de revânzare sau închiriere, această intenție de revânzare trebuie să fie cunoscută cocontractantului, intenția de revânzare trebuie să privească în principal bunul cumpărat[79].

---

[78] I.L. Georgescu, *Drept comercial român, Contractul de vânzare cumpărare*, Editura Lumina Lex, 1995.

[79] Ion Turcu, Liviu Pop, *Contractele comerciale, Formare şi executare, Introducere în teoria şi practica dreptului contractelor comerciale speciale*, vol. I, *Executarea contractelor*, Editura Lumina Lex, 1997, p. 73 şi urm.

Spre deosebire de cumpărarea civilă, care este făcută pentru satisfacerea nevoilor cumpărătorului, cumpărarea comercială este întotdeauna o operațiune intermediară, care vizează obținerea de profit.

Atunci când bunul cumpărat este prelucrat, transformat cu consecința apariției altui bun trebuie distins între activitatea de producție şi activitatea de creație artistică. Astfel, atunci când un comerciant cumpără materiale şi le transformă vânzându-le mai departe activitatea sa este de regulă o faptă de comerț. Dacă însă creația sa este o operă de artă valoarea materialelor cumpărate fiind depăşită cu mult de valoarea bunului rezultat, activitatea nu mai este comercială ci artistică, rămânând în sferă civilă, fără a suporta aplicarea dispozițiilor legii comerciale.

La ora actuală tot mai multe activități par a se încadra în activitatea comercială. Bunăoară producția de muzică reprezintă un beneficiu important pe piața internă, însă nu se poate încadra ca noțiune în faptele de comerț, deoarece artistul se foloseşte de cunoştințele sale şi de talentul său artistic, speculând aceste valori care nu pot fi considerate produse, obiect al vânzării cumpărării comerciale. Dar dacă nu artistul este acela care vinde muzica această persoană săvârşeşte fapte de comerț obiective.

a2) Operațiunile de bancă şi schimb au ca obiect banii şi creditul, comercialitatea acestor operațiuni fiind dată de interpunerea în schimb sau în circulație[80].

Pentru definirea acestor operațiuni este nevoie să se facă apel la L. nr. 58/1998 privind activitatea bancară, conform cu care principalele activități care se încadrează în aceste concepte sunt: acceptarea de depozite, emiterea de garanții, tranzacții şi instrumente monetare negociabile şi valori mobiliare, operațiuni de mandat, operațiuni de schimb valutar etc.

---

[80] St.D. Cărpenaru, op.cit., p. 37.

Întreprinderile de producție

Ca orice întreprindere şi cele de producție trebuie să se caracterizeze printr-o activitate organizată în vederea realizării de bunuri, fără a constitui un subiect de drept. Sensul actual al întreprinderii nu trebuie confundat cu cel pe care noțiunea îl deținea anterior anului 1989, în conformitate cu L. nr. 5/1978[81].

b1) Întreprinderile de construcții au ca obiect ridicarea de edificii şi lucrări de transformare, adăugire, reparare, amenajare a bunurilor imobile.

Caracterul comercial al acestor întreprinderi rezultă în primul rând din faptul că ea este enumerată printre faptele de comerț obiective în art. 3 C.com.[82] iar pe de altă parte din aceea că cel care desfăşoară asemenea activitate interpune în circulație materiale sau se foloseşte de munca sa calificată pentru obținerea de profit.

b2) Întreprinderile de fabrici şi manufactură.

Aceste întreprinderi se raportează la ideea de industrie, de realizare a unor produse, bunuri prin transformarea de materii prime şi materiale în produse noi.

Dacă la început, odată cu apariția reglementării comerciale se realiza o distincție justificată între fabrică şi manufactură, determinată de felul muncii, pe de o parte ajutată de maşini şi utilaje, iar pe de altă parte pur manuală, la ora actuală această deosebire nu mai are valoare datorită dezvoltării şi tehnicizării întregii activități de producție.

---

[81] Orice întreprindere era subiect distinct de drept, având personalitate juridică.

[82] Datorită acestui fapt întreprinderea de construcții este faptă de comerț independent de dimensiunile activității desfăşurate şi indiferent dacă materialele sunt procurate de către client sau de către cel care efectuează lucrarea.

Această categorie de întreprindere cuprinde orice producere de bunuri[83] cu excepția celor imobile, la care se raportează art. 3 pct. 8 C.com. care prezintă întreprinderile de construcții.

Întreprinderile de prestări servicii

c1) Întreprinderile de furnituri

Întreprinderile de furnituri constau în activitatea de predare sistematic, în mod organizat a unor produse sau prestarea unor servicii la anumite termene succesive, în schimbul unui preț anticipat stabilit.

Furnitura comercială are ca obiect şi transmiterea dreptului de proprietate (a da), dar şi prestarea unor servicii (a face). In consecință, pentru a fi în prezența unui contract de furnitură comercială nu este esențial obiectul prestației ci faptul că încheierea contractului este despărțită în timp de executarea sa, iar prețul se stabileşte înainte de efectuarea prestației.

c2) Întreprinderile de spectacole publice

Întreprinderea de spectacole publice are ca scop punerea la dispoziția publicului a unor „produse” de natură culturală, sportivă, ştiințifică, în schimbul obținerii de profit.

Specific acestei întreprinderi este obiectul său de punere în valoare a talentului unor persoane în vederea speculării curiozității altora, toate acestea pe fondul obținerii de profit.

Asemenea dobândesc comercialitate şi toate actele sau faptele juridice săvârşite în vederea realizării obiectului întreprinderii: publicitatea spectacolului, contractarea recuzitei, diverse contracte de colaborare cu artişti adiacenți.

---

[83] Maşini electrice şi produse electronice, țesături, confecții, tricotaje, încălțăminte, bijuterii, obiecte de artizanat, mobilier – art. 1 din HG nr. 201/1990 ca norme la D. nr. 54/1990 privind desfăşurarea activității comerciale pe bază de liberă inițiativă.

Dacă însă, cel care organizează spectacolul este însuşi artistul, fără a exista astfel o intermediere între artişti şi public, comercialitatea operațiunii se pierde[84].

c3) Întreprinderile de comision, agențiile şi oficiile de afaceri

Toate acestea se întemeiază pe ideea de intermediere în cadrul întreprinderii între comerciant şi consumator. Intermedierea este specifică activității comerciale deoarece ea, indiferent de obiectul pe care poartă, este aducătoare de profit.

Dacă intermedierea se prezintă ca o operațiune singulară, fără organizarea unei întreprinderi, această operațiune rămâne în sferă civilă, lipsindu-i caracterul de repetabilitate.

Întreprinderea de comision are la bază încheierea unor contracte de comision care reprezintă împuternicirea pe care comitentul o conferă comisionarului în vederea încheierii de acte de comerț în numele propriu al comisionarului şi pe seama comitentului.

Agențiile şi oficiile de afaceri vizează mijlocirea în afaceri, procurarea clientelei, obținerea de informații în activități de turism, publicitate etc.

c4) Întreprinderile de editură, imprimerie, librărie şi vânzarea obiectelor de artă

Aceste întreprinderi au ca obiect punerea în valoare a drepturilor de autor născute din opere ştiințifice, literare, artistice, etc. Conform Legii nr.8/1996 privind drepturile de autor şi drepturile conexe, creația ştiințifică, literară sau artistică naşte pe lângă paternitatea operei (drept personal nepatrimonial) şi

---

[84] Doctrina este unanimă în a aprecia ca fiind comercială activitatea de producție artistică săvârşită de autor în vederea prezentării spectacolului (închirierea sălii, angajarea personalului tehnic, efectuarea oricărei operațiuni prin care se riscă capital), I.N. Fințescu, *Curs de drept comercial român*, vol. I, Bucureşti, 1929, p. 52.

drepturi patrimoniale de autor. Acestea din urmă constau în principal în posibilitatea de reproducere, multiplicare (întreprinderi de imprimerie) şi difuzare (întreprindere de editură, librărie) a operei. Asemenea operaţiuni sunt comerciale deoarece prin ele se intermediază între creator şi public.

În cazul vânzării operelor de artă, în mod asemănător ele vor fi analizate ca fapte de comerţ atunci când sunt săvârşite organizat şi ca acte juridice civile dacă sunt săvârşite izolat.

c5) Întreprinderile de transport de persoane sau de lucruri

Activitatea de transport presupune deplasarea materială a unei persoane sau a unui bun dintr-un loc în altul.

Comerţul maritim beneficiază de o reglementare specială datorită importanţei şi avântului acestei activităţi la momentul apariţiei Codului comercial. Esenţa acestei întreprinderi o reprezintă contractul de transport şi contractul de expediţie.

Contractul de transport este acela prin care cărăuşul se obligă în schimbul unui preţ să transporte într-un anumit loc, anumite persoane sau bunuri.

Contractul de expediţie este acela prin care expediţionarul se obligă faţă de expeditor să încheie un contract de transport cu cărăuşul în numele său şi pe seama expeditorului.

c6) Întreprinderile de asigurare

Indiferent de riscul asigurat (asupra bunurilor, persoanelor), Codul comercial consideră asigurările ca fapte de comerţ obiective. Rolul asigurărilor este acela de a preîntâmpina pierderi importante în patrimoniul persoanei sau de a acoperi pierderile produse de evenimente nefericite legate de viaţa, sănătatea, integritatea fizică a persoanei.

Este cert că asigurările de lucruri sunt fapte de comerţ atunci când riscul asigurat poartă asupra unui element obiect al comerţului. Atunci când însă asigurările poartă asupra persoanelor sau asupra unor bunuri ce nu formează obiect al

comerțului, contractul de asigurare este faptă de comerț numai pentru asigurător.

c7) Depozitele în docuri şi antrepozite

Caracterul special al acestor locuri de depozitare (destinate mărfurilor) atrage natura comercială a actelor de depozitare şi a tuturor operațiunilor realizate asupra recipiselor de depozit (înscrisuri de gaj şi warante). Dacă actul de depozit este săvârşit izolat, el poate constitui un fapt de comerț accesoriu sau unul subiectiv.

Faptele de comerț conexe sau accesorii

Asemenea acte sau fapte devin comerciale datorită faptului că ele se efectuează într-o strânsă legătură cu acte sau operațiuni pe care legea le consideră fapte de comerț.

d1) Contractele de report asupra titlurilor de credit. Acest contract constă în cumpărarea pe bani gata a unor titluri de credit circulând în comerț şi în revânzarea unor titluri de aceeaşi specie, simultană, cu termen şi pentru un preț determinat către aceeaşi persoană. Reportul constă în două vânzări: una executată imediat, iar alta cu termen, pentru un preț determinat. Dat fiind obiectul acestui contract, operațiunea dobândeşte comercialitate, titlurile de credit constituind elemente esențiale ale activității comerciale.

d2) Cumpărările sau vânzările de părți sociale sau acțiuni

Părțile sociale şi acțiunile reprezintă diviziuni ale capitalului social ale societăților comerciale cu răspundere limitată respectiv ale societăților pe acțiuni şi în comandită pe acțiuni.

Părțile sociale reprezintă drepturi de creanță aparținând asociaților, fără a constitui titluri de credit[85].

---

[85] Capitalul social al societăților în nume colectiv şi în comandită simplă este împărțit în „părți de interes”.

Acțiunile sunt reprezentate prin titlul de credit şi circulă în comerț de regulă fără îngrădire.

Comercialitatea acestor cumpărări sau vânzări este dată de legătura ce se stabileşte între acestea şi contractul de societate ca faptă de comerț.

Deşi Codul nu o spune expres, în aceasta categorie s-ar încadra şi gajul asupra părților sociale şi acțiunilor.

d3) Mijlocirea în afaceri (samseria) reprezintă intermedierea între două persoane în scopul înlesnirii încheierii unui anume act juridic asupra căruia părțile sunt interesate. Mijlocitorul nu reprezintă pe nici una din părți, ci doar le pune pe acestea față în față, cu alte cuvinte, mijlocitorul săvârşeşte simple acte materiale în schimbul cărora are dreptul la o remunerație.

Comercialitatea acestor operațiuni se relevă numai atunci când mijlocirea vizează acte şi fapte de comerț, chiar dacă acestea au un caracter izolat.

d4) Cambia reprezintă titlul de credit care constă în înscrisul prin care trăgătorul dă dispoziție trasului să plătească o sumă de bani la scadență sau la ordinul terțului beneficiar.

Biletul la ordin este înscrisul prin care emitentul se obligă să plătească o sumă de bani la scadență sau la ordinul beneficiarului.

Cele două titluri de credit sunt fapte de comerț obiective care datorită caracterului lor abstract nu se raportează la relația juridică din care izvorăsc.

d5) Operațiuni privind navigația. În această categorie se încadrează construirea, cumpărarea, vânzarea vaselor şi orice act juridic în legătură cu aprovizionarea acestora. Caracterul comercial al acestor fapte juridice rezultă din natura operațiunilor săvârşite, transportul maritim fiind prin importanța sa strâns legat de ideea de marfă şi de comerț.

d6) Depozitele pentru cauză de comerț

Spre deosebire de depozitele făcute în docuri şi antrepozite, care sunt fapte de comerţ indiferent de obiectul depozitar, dacă sunt organizate sub forma întreprinderii, depozitele pentru cauză de comerţ au caracter izolat sau se fac în alte locuri decât în docuri sau antrepozite.

Comercialitatea lor rezidă în natura comercială a afacerii în cadrul căreia se efectuează depozitarea.

d 7) Contul curent şi cec-ul

Contul curent este contractul prin care părţile se înţeleg ca în loc să lichideze creanţele reciproce pe care le au una faţă de cealaltă, lichidarea să se facă la un termen stabilit prin compensarea creanţelor şi achitarea soldului de către partea debitoare. Comercialitatea contului curent se întemeiază pe faptul că, de regulă el este utilizat de către comercianţi în cadrul activităţii de comerţ. Însă, principalul criteriu pentru determinarea caracterului comercial al contului curent este reprezentat de natura afacerii la care se referă (cauză comercială)[86].

Cec-ul este înscrisul prin care trăgătorul dă ordin trasului (o bancă la care are disponibil) să plătească unei persoane o anumită sumă de bani la ordinul sau la prezentarea acesteia.

Cec-ul este faptă de comerţ obiectivă atunci când este tras pentru o cauză comercială.

d8) Contractele de mandat, comision şi consignaţie

Mandatul comercial este contractul prin care o parte numită mandatar se obligă faţă de altă persoană numită mandant să încheie acte juridice comerciale în numele şi pe seama celui din urmă. Pentru a fi comercial, mandatul trebuie să vizeze

---

[86] Contul curent este deci faptă de comerţ obiectivă chiar atunci când este săvârşit de un necomerciant, dacă are cauză comercială. Cu atât mai mult contul curent este faptă de comerţ în toate cazurile în care este folosit de către un comerciant (criteriul subiectiv).

încheierea de acte juridice care sunt comerciale pentru mandant (art. 374 C.com).

Contractul de comision este contractul prin care o parte numită comisionar se obligă față de altă parte numită comitent să încheie acte juridice comerciale în numele său propriu şi pe seama comitentului, în schimbul unei remunerații (art. 405 C.com).

Contractul de consignație este contractul prin care o parte numită consignant încredințează altei părți numită consignatar anumite bunuri mobile pentru a le vinde în numele propriu al consignatarului şi pe seama consignantului[87].

Contractul de consignație este o specie a comisionului, astfel că el este act comercial dacă are ca obiect afaceri comerciale.

Acest aspect este valabil pentru toate cele trei contracte expuse deoarece ele împrumută natura actului juridic cu care se află în conexiune.

d9) Contractul de garanție reală mobiliară şi fidejusiune

Garanția reală mobiliară este reglementată de Legea nr. 99/1999 privind unele măsuri de accelerare a reformei economice care consideră acest contract ca având natură comercială dacă garanția se instituie pentru o afacere comercială.

Contractul de fidejusiune este acela prin care o persoană numită fidejusor se obligă față de creditorul unei alte persoane să execute obligația acesteia din urma în cazul în care ea nu o va executa.

Fiind fapte de comerț conexe, garanția reală imobiliară şi fidejusiunea dobândesc comercialitate dacă garantează fapte de comerț.

---

[87] Legea nr. 178/1934 privind contractul de consignație publicată în MO nr. 173 din 1934, modificată prin Legea nr. 34/1936, MO nr. 77 din 1936.

3.3. Criteriul subiectiv

Nu numai faptele juridice enumerate de art. 3 C.com şi cele determinate de doctrină ca fapte obiective sunt fapte de comerţ, ci şi cele săvârşite de persoane care au calitatea de comerciant. Conform art. 4 C.com „se socotesc ca fapte de comerţ şi contractele şi obligaţiile unui comerciant dacă nu sunt de natură civila sau dacă contrariul nu rezultă din însuşi actul". Cu alte cuvinte, spre deosebire de faptele de comerţ obiective, a căror comercialitate rezultă din enumerarea legii întemeiată pe natura operaţiunii respective, independent de persoana care le săvârşeşte, faptele de comerţ subiective dobândesc comercialitatea datorită faptului că cel ce le săvârşeşte este comerciant. În mare, ar rezulta că „toate faptele săvârşite de comerciant sunt comerciale".

Codul comercial a prevăzut însă în afara acestei prezumţii de comercialitate şi două excepţii constând în: natura civilă a obligaţiei şi necomercialitatea rezultată din însuşi actul săvârşit.

Prezumţia de comercialitate este o prezumţie legală *sui generis* care nu poate fi combătută prin orice dovadă contrară, ci numai în modalităţile arătate de art. 4 Teza a II-a. În primul rând, dacă o anumită obligaţie a comerciantului are natură pur civilă înlătură prezumţia de comercialitate. Doctrina şi jurisprudenţa au fost nevoite să interpreteze art. 4 C. com care nu arată expres care sunt actele sau faptele considerate acte de natură civilă. Prin urmare, se încadrează aici actele relative la dreptul succesoral (manifestarea dreptului de opţiune succesorală), actele de dreptul familiei (adopţia, recunoaşterea de paternitate) şi actele juridice civile privind bunuri imobile[88].

[88] Doctrina şi jurisprudenţa au considerat concesiunea ca fiind un act de natură administrativă pentru autoritate şi în privinţa anumitor clauze pentru concesionar, excluzând astfel natura sa comercială.

Prezumția de comercialitate este înlăturată şi atunci când necomercialitatea actului rezultă chiar din conținutul acesteia. Atunci când comerciantul încheie acte juridice străine de activitatea sa comercială este cert că actul nu trebuie inclus între faptele de comerț. Când comerciantul achiziționează bunuri pentru uzul său personal sau al familiei sale, neexistând intenția de revânzare, actul juridic va fi civil.

Cocontractantul comerciantului trebuie să cunoască şi el la momentul încheierii caracterul necomercial al operațiunii, evident, această intenție trebuie să existe la momentul încheierii actului. Dacă ulterior comerciantul revinde bunul nu înseamnă că la momentul cumpărării contractul era comercial.

„Din însuşi actul" trebuie înțeles act ca *negotium* (manifestare de voință a comerciantului), iar nu act *instrumentum* cu atât mai mult cu cât dreptul civil român califică un act juridic după voința reală a părților iar nu după voința declarată. Astfel, necomercialitatea poate rezulta din împrejurările în care s-a făcut actul iar nu numai din clauzele prevăzute în acesta.

3.4. Faptele de comerț unilaterale sau mixte

Nu întotdeauna un act juridic este faptă de comerț pentru ambele părți contractante. Uneori, acelaşi act are relevanță comercială pentru o parte şi rămâne pur civil pentru cealaltă. De exemplu, atunci când o vânzare comercială (revânzare) se face către client pentru nevoile personale ale acestuia actul este comercial pentru vânzător şi civil pentru cumpărător. În aceeaşi manieră, cumpărarea este civilă pentru comerciantul care achiziționează bunul în scopuri personale.

Aşadar, dacă actul este comercial pentru ambele părți, el este faptă de comerț bilaterală, iar atunci când este faptă de

comerț numai pentru una din părți este faptă de comerț unilaterală.

Uneori, chiar legea arată că actul este comercial numai pentru una din părți:

- conform art. 5 C.com nu este faptă de comerț, vânzarea produselor pe care proprietarul sau cultivatorul le are de pe pământul său ori de pe pământul cultivat de acesta;
- conform art. 6 C.com, asigurările de lucruri sau stabilimente care nu fac obiectul comerțului şi asigurările asupra vieții sunt fapte de comerț numai pentru asigurător;
- contul curent şi cecul sunt fapte de comerț numai dacă au o cauză comercială.

Faptele de comerț unilaterale sau mixte se caracterizează printr-un regim juridic aparte în ceea ce priveşte legea aplicabilă[89].

Dificultatea determinării legii aplicabile este atrasă nu numai de natura raportului juridic, ci şi de faptul că aceluiaşi raport nu i se pot aplica simultan două legi.

Reglementarea română prevede în art. 56 C.com că dacă actul este comercial numai pentru una din părți, toți contractanții sunt supuşi legii comerciale. Asemenea, atunci când se ridică problema competenței jurisdicționale, conform art. 893 C.com, cauza se va judeca de jurisdicția comercială. Totodată, prescripția comercială se va aplica întregului act.

De la aplicarea legii comerciale întregului raport juridic sunt prevăzute două excepții:

- dispozițiile legii comerciale privind persoana comercianților, în acest sens, aplicarea legii comerciale raportului juridic mixt nu îl transformă pe necomerciant în comerciant.

---

[89] În Franța, în lipsa unui text expres, s-a determinat aplicarea regulilor civile persoanei pentru care actul este civil, şi regulile comerciale pentru persoana pentru care actul este comercial.

- dispoziții pe care însăşi legea comercială le exclude de la aplicare. În acest sens este art. 42 C.com conform cu care în obligațiile comerciale codebitorii sunt ținuți solidar, afară de stipulațiune contrară. Această prevedere expresă contrară se regăseşte în alineatul final al articolului menționat, conform cu care regula de mai sus nu se aplică la necomercianți pentru operațiuni care în ceea ce îi priveşte nu sunt fapte de comerț.

4. COMERCIANŢII

4.1. Expunerea problemei

Datorită faptului că participanți la viața comercială sunt atât comercianții cât şi necomercianții, se impune determinarea conținutului noțiunii de comerciant. Mai mult legea impune numai comerciantului anumite obligații profesionale şi instituie pentru actele sale prezumția de comercialitate, astfel că dacă nu se cunoaşte cine are această calitate nu se pot aplica corect nici reglementările adiacente.

Nu numai faptul că comerciantul este supus unor obligații specifice atrage necesitatea definirii comerciantului ci şi faptul că numai comerciantul este supus impozitului pe profit, reorganizării judiciare şi falimentului şi unor reguli derogatorii de la dreptul comun în privința actelor juridice încheiate.

Conform art. 7 C.com. „Sunt comercianți aceia care fac fapte de comerț ca o profesiune obişnuită şi societățile comerciale".

După apariția Codului comercial şi alte categorii de comercianți, în afara persoanelor fizice şi a societăților comerciale au

dezvoltat sfera acestei categorii de subiecte de drept: regiile autonome, organizațiile cooperatiste etc. De asemenea în privința statului s-a încercat o calificare ca subiect de drept comercial.

4.2. Persoana fizică

Persoana fizică dobândeşte calitatea de comerciant dacă săvârşeşte fapte de comerț obiective, în nume propriu şi ca o profesiune obişnuită.

Capacitatea nu este o condiție a dobândirii calității de comerciant ci ea vizează numai încheierea de acte juridice comerciale, or legea cere ca persoana să săvârşească fapte de comerț. Prin urmare, minorii şi persoanele puse sub interdicție nu pot dobândi calitatea de comerciant (excepție art. 13 C.com. privind continuarea comerțului în numele minorului).

Legea mai cere şi existența unei autorizații administrative pentru demararea comerțului de către persoana care devine comerciant. În consecință, pentru anumite persoane sunt prevăzute incompatibilități[90], interdicții[91] sau este reglementată

---

[90] Incompatibilitatea este starea în care se află o persoană căreia legea îi interzice expres calitatea de comerciant, de regulă pentru asigurarea demnității şi prestigiului funcției sau profesiei în cauză. Judecătorii, procurorii şi funcționarii publici, ofițerii, diplomații, precum şi cei ce exercită profesii liberale sunt considerați incompatibili cu calitatea de comerciant. Pentru detalii privind funcționarii publici, a se vedea Doina Popescu, Andreea Drăghici, *Deontologia funcționarului public*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005, p. 36-42.

[91] Conform HG 1323/1990, în aplicarea art.218 din Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, activitățile care nu pot face obiectul unei societăți comerciale (pentru care sunt stabilite interdicții) sunt: activități care potrivit legii penale constituie infracțiuni sau sunt contrare unor alte dispoziții legale cu caracter imperativ, fabricarea sau comercializarea de droguri sau narcotice în alt scop decât de medicament, imprimarea cărților cu caracter militar.

sancțiunea decăderii[92].

Aşadar pentru dobândirea calității de comerciant persoana trebuie să săvârşească fapte de comerț obiective, arătate la art. 3 C.com, efectiv, şi ca o profesiune obişnuită, adică prin repetarea constantă a acelei activități, astfel încât să se desprindă imaginea exercitării unei profesiuni[93].

Pentru împlinirea conținutului noțiunii de profesiune obişnuită se au în vedere două laturi ale sale anume: un aspect de fapt (repetarea sistematică a faptelor de comerț respective) şi un element intențional (*animus* sau voința de a desfăşura acea activitate pentru dobândirea unei anumite condiții sociale)[94].

Faptele de comerț trebuie săvârşite în nume propriu, fără concursul voluntar al altei persoane şi pe risc propriu. Aceasta nu înseamnă că persoana trebuie să-şi exercite singură comerțul, ci că ea trebuie să-şi angajeze față de terți propriul patrimoniu şi să răspundă față de aceştia. Cu alte cuvinte nu trebuie înțeles că un comerciant persoană fizică nu se poate ajuta în activitatea sa de alte persoane. Dimpotrivă, numele comerciantului este folosit şi de către angajații sau reprezentanții săi care îi exercită comerțul şi care nu dobândesc ei înşişi calitatea de comerciant.

---

[92] Decăderea reprezintă sancțiunea care intervine în cazul încălcării unor dispoziții legale imperative şi care constă în interzicerea dobândirii sau continuării calității de comerciant. Decăderea se pronunță de regulă de către instanța penală prin hotărârea de condamnare a comerciantului pentru fapte penale care îl fac nedemn de a exercita această profesie

[93] Casație IV decizia nr. 1826/1936 Pandectele române, III, p. 10: „Profesiunea constă în exercitarea actelor în aşa mod încât să formeze o ocupațiune perseverentă, să fie un exercițiu aşa de des şi consecutiv, încât să constituie oarecum o specială condiție de existență şi de viață socială. Profesiunea este starea unei persoane care face din repetarea unor acte ocupațiunea vieții sale şi de la care ea cere resursele existenței sale sociale".

[94] St.D. Cărpenaru, op.cit., p. 69.

Asemenea persoane sunt: prepuşii[95], comişii pentru negoţ, comişii călători pentru negoţ.

Dovada calităţii de comerciant a persoanei fizice este o chestiune de fapt, impunându-se a se proba săvârşirea efectivă a faptelor de comerţ în nume propriu şi ca o profesiune obişnuită.

Chestiunea calităţii de comerciant se ridică în cazul persoanelor care săvârşesc fapte de comerţ însă la un nivel redus ca volum cum sunt micii comercianţi, ori care desfăşoară profesiuni liberale, sau la persoanele care au calitatea de agricultori. Dacă în privinţa ultimilor doctrina este unanimă în a-i considera ca necomercianţi, primele două categorii au primit diverse calificări în literatura de specialitate[96].

Astfel, meseriaşii – persoanele care pe baza cunoştinţelor dobândite prin şcolarizare sau practică execută anumite prestaţii prin prelucrarea şi transformarea obiectelor muncii sau prin prestarea unor servicii, nu sunt consideraţi comercianţi dacă lucrează cu materialul clientului şi dimpotrivă devin comercianţi atunci când îşi procură materialele pe care le transformă în vederea prestării unui serviciu către un client. Cu alte cuvinte, dacă meseriaşul desfăşoară activitatea respectivă ca o profesiune obişnuită, el devine comerciant, chiar dacă în conformitate cu Legea nr. 26/1990 privind registrul comerţului, el este scutit de obligaţia înmatriculării în registrul comerţului.

Persoanele care exercită profesii liberale rămân în mod tradiţional în sferă civilă în ceea ce priveşte exerciţiul respectivei profesii. Chiar dacă aceste persoane achiziţionează anumite

---

[95] Art. 392 C.com. „Prepus este acela care este însărcinat cu comerţul patronului său fie în locul unde acesta îl exercită fie în alt loc.

Art. 404 C.com. „Comişii pentru negoţ sunt prepuşii pentru vânzarea în detaliu a mărfurilor".

Art. 402 C.com. „Comerciantul însărcinează pe comişii călători pentru negoţ să trateze sau să facă operaţiuni de ale comerţului său."

[96] N. Finţescu, op.cit., p. 78.

bunuri pentru a le folosi în activitatea lor prin transmitere către client, asemenea operațiuni nu devin comerciale, ci rămân numai accesorii față de exercițiu propriu zis al profesiei[97].

De asemenea, în mod tradițional, agricultorii nu sunt considerați comercianți deoarece vânzarea produselor pe care proprietarul sau cultivatorul le are de pe pământul său, ori pe care le-a cultivat nu sunt considerate fapte de comerț.

Calitatea de comerciant a persoanei fizice se pierde simetric față de dobândirea ei, prin încetarea efectivă a săvârşirii faptelor de comerț şi prin pierderea intenției de a continua activitatea comercială.

4.3. Societăţile comerciale

Spre deosebire de persoana fizică care „dobândeşte" calitatea de comerciant, persoana juridică societate comercială " se naşte comerciant"[98]. Legea însăşi enumeră printre comercianți persoana juridică, societate comercială, fără să ceară alte condiții în afară de naşterea sa valabilă.

Dovada calității de comerciant a societății comerciale este copia certificată de pe înregistrarea în Registrul Comerțului, deoarece odată înmatriculată în acest registru, societatea comercială devine subiect de drept, dobândind capacitate comercială.

Atunci când statul săvârşeşte anumite fapte de comerț, raporturile juridice care se nasc sunt supuse legii comerciale, fără ca statul să dobândească calitatea de comerciant[99].

---

[97] Dentistul care cumpără materiale sau notarul care achiziționează mape în vederea încredințării actelor întocmite pentru client.

[98] S.D. Cărpenaru, p. 73.

[99] Raționamentul se aplică *mutatis mutandis* şi în cazul unităților administrativ-teritoriale.

Regiile autonome şi organizaţiile cooperatiste au calitatea de comerciant, în acest sens existând argumente de text (art. 1 din Legea nr. 26/1990).

Nu au calitatea de comerciant asociaţiile şi fundaţiile constituite conform OG nr. 26/2000, însă acestea au conform legii posibilitatea de a înfiinţa societăţi comerciale în sprijinul activităţii desfăşurate.

Calitatea de comerciant a societăţii comerciale încetează odată cu încetarea persoanei juridice prin dizolvare şi lichidare.

4.4. Obligaţiile profesionale ale comercianţilor

Indiferent că este vorba de persoană fizică sau juridică, comerciantul are obligaţia de a îndeplini formalităţile de publicitate în Registrul Comerţului atunci când legea o cere, de a ţine anumite registre comerciale, de a desfăşura comerţul în limitele unei concurenţe licite şi de a respecta dispoziţiile relative la protecţia consumatorului.

4.4.1 Publicitatea prin Registrul Comerţului, reglementată de Legea nr. 26/1990 asigură opozabilitatea înscrierilor faţă de terţi, constituie o sursă de informaţie asupra bonităţii comerciantului respectiv şi în acelaşi timp, o bază de date privind comerciantul, care poate determina atragerea clientelei. Înregistrarea în Registrul Comerţului comportă două aspecte: înmatricularea în registrul comerţului la momentul dobândirii calităţii de comerciant, respectiv înscrierea în registru a unor menţiuni privind actele şi faptele comerciale.

Înmatricularea[100] priveşte autorizarea funcţionării comercianţilor în urma obţinerii avizelor, autorizaţiilor şi acordurilor

[100] A se vedea OUG nr. 76/2001 privind simplificarea procedurii de înregistrare şi autorizare a funcţionării comercianţilor.

necesare, prin încheierea judecătorului delegat şi eliberarea ulterioară a certificatului de înregistrare a comerciantului care cuprinde şi codul unic de înregistrare.

Conform art. 21 din Legea nr. 26/1990, înscrierea următoarelor menţiuni în Registrul Comerţului este obligatorie: actele care au ca obiect fondul de comerţ, acte care fac sa înceteze firma comerciantului sau care aduc modificări înmatriculărilor anterioare, modificări privind numele, cetăţenia, data şi locul naşterii reprezentantului, drepturile de proprietate industrială ori drepturile asupra firmei, emblemei şi altor semne distinctive, hotărârea de divorţ şi cea de partaj a bunurilor comune, hotărârea de punere sub interdicţie a comerciantului, deschiderea procedurii de reorganizare judiciară sau faliment, hotărârea de condamnare pentru fapte penale ce îl fac nedemn cu exerciţiul profesiei, etc.

4.4.2. Ţinerea contabilităţii

Orice comerciant este obligat să ţină registrele contabile şi să-şi conducă contabilitatea după anumite principii. Sunt obligatorii: registrul jurnal, registrul inventar, iar pentru comercianţii cu volum mare de activitate şi registrul cartea mare.

Contabilitatea trebuie ţinută în partidă dublă, întocmirea şi depunerea situaţiei financiare anuale fiind obligatorie. Contabilitatea se ţine în limba română şi în moneda naţională. Înregistrările în contabilitate se fac cronologic şi sistematic, potrivit planurilor de conturi şi normelor emise în condiţiile legii. Orice operaţiune patrimonială se consemnează în momentul efectuării sale într-un document justificativ. Înregistrarea bunurilor mobile şi imobile se face la valoarea de achiziţie, de producţie sau la preţul pieţei după caz, iar creanţele şi datoriile se înregistrează la valoarea nominală. Inventarierea generală a patrimoniului este obligatorie la începutul activităţii, cel puţin o dată pe an şi în cazul fuziunii ori încetării activităţii.

4.4.3. Concurenţa licită

Un element esențial al economiei de piață îl constituie competiția deschisă şi liberă între agenții economici. Concurența reprezintă confruntarea între agenții economici în vederea câştigării şi conservării clientelei pentru rentabilizarea propriei activități.

Concurența pe piață trebuie să fie licită, anume fiecare agent economic are îndatorirea de a se comporta cu bună credință, fără încălcarea drepturilor şi libertăților celorlalți agenți economici, şi cu respectarea legii şi a bunelor moravuri.

Concurența este apărată de lege în România sub două forme: pe de o parte nu sunt permise înțelegerile şi practicile anticoncurențiale, monopoliste care pun în pericol existența concurenței (Legea nr. 21/1996 asupra concurenței) iar pe de altă parte se sancționează utilizarea unor mijloace ilicite pentru atragerea clientelei (Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale).

În noțiunea de practici anticoncurențiale se încadrează înțelegerile între agenții economici, precum şi orice decizii de asociere sau practici concertate între aceştia, care au ca obiect sau pot avea ca efect restrângerea, împiedicarea sau denaturarea concurenței pe piața românească sau pe o parte a acesteia[101].

---

[101] De exemplu: fixarea concertată, în mod direct sau indirect, a prețurilor de vânzare sau de cumpărare a tarifelor, rabaturilor, adaosurilor precum şi oricăror alte condiții comerciale inechitabile, limitarea sau controlul producției, distribuției, dezvoltării tehnologice sau investiților; împărțirea piețelor de desfacere sau a surselor de aprovizionare pe criteriul teritorial; aplicarea în privința partenerilor comerciali a unor condiții inegale la prestații echivalente, provocând în acest fel unora dintre ei, un dezavantaj în poziția concurențială; condiționarea încheierii unor contracte de acceptarea de către parteneri a unor clauze stipulând prestații suplimentare care, nici prin natura lor şi nici conform uzanțelor comerciale nu au legătură cu obiectul acestor contracte; participarea la licitații cu oferte trucate, eliminarea de pe piață a altor

Concentrările economice reprezintă actele juridice prin care fie se operează transferul proprietății sau al folosinței asupra totalității ori a unei părți a bunurilor, drepturilor şi obligațiilor unui agent economic, fie are ca obiect sau ca efect să permită unui agent economic ori unei grupări de agenți economici de a exercita, direct sau indirect, o influență determinantă asupra unui alt agent economic sau mai multor alți agenți economici.

Constituie concurență neloială orice act sau fapt contrar uzanțelor cinstite în activitatea comercială sau industrială (art. 2 Legea nr. 11/1991). Legea prezintă faptele care constituie manifestări ale concurenței neloaiale: confuzia[102], denigrarea[103], dezorganizarea[104] şi acapararea clientelei[105] prin oferirea unor avantaje.

---

concurenți, limitarea accesului pe piață şi a libertății exercitării concurenței de către alți agenți economici etc.

[102] Confuzia reprezintă orice act sau fapt prin care un comerciant foloseşte o firmă, o emblemă, o desemnare specială sau ambalaje de natură a produce confuzie cu cele folosite legitim de alt comerciant

[103] Denigrarea consta în comunicarea sau răspândirea de către un comerciant de afirmații mincinoase în legătură cu un concurent sau cu mărfurile acestuia, afirmații de natură să dăuneze bunului mers al activității comerciantului lezat.

[104] Dezorganizarea constă în destabilizarea activității comerciantului rival prin oferirea serviciilor de către salariatul exclusiv al unui comerciant către un concurent sau acceptarea unei asemenea oferte ori dezvăluirea de către salariatul unui comerciant a unor date secrete privind activitatea acestuia către un concurent sau oferirea ori promiterea de daruri ori alte avantaje salariatului unui comerciant sau reprezentanților acestuia pentru ca prin purtarea neloaială să poată afla procedeele sale industriale.

[105] Acapararea clientelei constă în încheierea unor contracte prin care un comerciant asigură predarea unei mărfi sau executarea unei prestații în mod avantajos cu condiția aducerii de către client a altor cumpărători cu care comerciantul ar urma să încheie contracte asemănătoare.

5. FONDUL DE COMERŢ

Deşi reglementarea română nu conține o definiție a fondului de comerț, unele norme (art. 21 din Legea nr. 26/1990) conțin referiri la această instituție, aspect ce a facilitat formularea unei definiții în literatura de specialitate.

Fondul de comerț reprezintă ansamblul de bunuri mobile şi imobile, corporale şi incorporale, pe care un comerciant le afectează desfăşurării unei activități comerciale în vederea atragerii clientelei şi a obținerii de profit.

Doctrina[106] comercială a calificat fondul de comerț ca un drept de proprietate incorporală, asemănător drepturilor de creație intelectuală datorită faptului că majoritatea bunurilor componente ale fondului de comerț sunt mobile incorporale. Consecința acestui fapt este aceea că fondul de comerț este tratat ca un bun unitar distinct de elementele componente, ca atare el va avea un regim juridic distinct de cel al elementelor sale componente putând fi vândut, locat, depus garanție sau adus ca aport într-o societate comercială.

Elementele incorporale ale fondului de comerț sunt: firma[107], emblema[108], clientela[109], vadul comercial[110], drepturile de proprietate industrială[111] şi drepturile de autor[112].

---

[106] S.D. Cărpenaru, *op.cit.,* 113-115. Pentru o sinteză a literaturii de specialitate în acest sens: teoria personificării; teoria universalității de drept; teoria universalității de fapt; teoria patrimoniului de afectațiune; teoria proprietății incorporale.

[107] Firma este un element de individualizare a comerciantului în cadrul activității comerciale şi constă în denumirea sau numele sub care comerciantul este înmatriculat în Registrul Comerțului şi sub care semnează.

[108] Emblema este semnul sau denumirea ce diferențiază un comerciant de altul de acelaşi gen.

[109] Clientela este definită ca totalitatea persoanelor care apelează în mod obişnuit la mărfurile sau serviciile aceluiaşi comerciant.

Dat fiind caracterul facultativ al emblemei, ea poate lipsi din fondul de comerț, astfel că şi comerciantul va fi lipsit de un supliment de identificare. Oricum emblema poate fi folosită de comerciant cu condiția să fie însoțită în mod vizibil de firmă[113].

Elementele corporale ale fondului de comerț sunt pe de o parte bunurile imobile de care se serveşte comerciantul în activitatea sa (imobile prin natura lor sau prin destinație) iar pe de altă parte bunuri mobile ca: materii prime sau mărfuri folosite în activitatea comercială.

---

[110] Vadul comercial este aptitudinea fondului de comerț de a atrage clientela în funcție de amplasarea localului, nivelul prețurilor, calitatea mărfurilor şi a produselor, comportamentul prepuşilor comerciantului față de clientelă, reclamă, modă.

[111] Drepturile de proprietate industrială include creații noi, invenții knowhoaw-ul, desenele şi modelele industriale şi semnele noi: mărcile şi indicațiile geografice.

[112] Drepturile de autor sunt pe de o parte paternitatea operei, iar pe de altă parte drepturile patrimoniale rezultate din creația ştiințifică, literară şi artistică. Numai drepturile patrimoniale de autor fac parte din fondul de comerț.

[113] Firma este „SC Groupe Renault“, iar emblema este reprezentată de un romb.

„Numai realitatea muncii, făcută în condiţiunile cerute de economia politică, cu plusul ei neapărat de producţiune peste consumaţiune, rezistă la toate crizele şi la toate zguduirile şi numai pe realitatea acestei munci se poate baza orice institut serios”.

M. Eminescu, *Timpul*, 1880, 30 aprilie

CAPITOLUL IV

DESPRE DREPTUL MUNCII

1. PREZENTARE GENERALĂ

Relaţiile individuale şi colective de muncă ce iau naştere între angajatori şi salariaţi sunt reglementate de dreptul muncii, ca ramură a sistemului dreptului.

Prin ce se distinge dreptul muncii de celelalte ramuri ale sistemului de drept?

Ca şi celelalte ramuri ale dreptului, şi dreptul muncii este constituit dintr-un ansamblu de norme juridice, având însă un obiect propriu de reglementare, şi anume: totalitatea relaţiilor care se nasc între salariat şi angajator, cu privire la încheierea, executarea, modificarea sau încetarea contractului individual de muncă sau a contractului colectiv de muncă.

Trebuie făcută în acelaşi timp distincţia între dreptul muncii şi dreptul securităţii sociale, având în vedere faptul că până nu demult, cele două ramuri de drept, astăzi autonome

fiecare, alcătuiau o singură ramură, cunoscută sub titulatura: dreptul muncii şi securităţii sociale. Autonomia dreptului securităţii sociale s-a impus ca fiind necesară ca urmare a evoluţiei social-economice care a determinat necesitatea reglementării distincte a unor noi relaţii sociale a căror sferă o reprezintă protecţia populaţiei afectate de anumite riscuri.

În literatura de specialitate dreptul securităţii sociale este definit ca fiind acea ramură de drept public alcătuită din ansamblul normelor juridice care reglementează relaţiile de asigurări sociale şi cele de asistenţă socială.[114]

Deoarece, din cuprinsul art.2 al Codului muncii[115] rezultă că în toate cazurile, izvorul raportului juridic de muncă este contractul individual de muncă, se deduce că dreptul muncii a rămas în continuare dreptul contractelor individuale şi colective de muncă.

Acest lucru nu trebuie să conducă la concluzia că obiectul de cercetare al dreptului muncii se reduce la studierea contractului individual de muncă. Dreptul muncii studiază şi alte probleme, cum ar fi: formarea profesională; protecţia muncii; jurisdicţia muncii; dreptul colectiv al muncii, cu problematica specifică: sindicatele, patronatul, conflictele de muncă, greva.

Din această problematică complexă, va fi studiată numai problematica specifică contractului individual de muncă, o componentă fundamentală a obiectului dreptului muncii, reglementată exhausiv de dispoziţiile noului Cod al muncii.

Prin intrarea în vigoare a Legii nr.53/2003 s-a urmărit: reglementarea contractului individual de muncă în conformitate

---

[114] Sanda Ghimpu, Alexandru Ţiclea, Constantin Tufan, Dreptul securităţii sociale, Editura All Beck, 1998, p. 8.

[115] Legea nr. 53/2003 din 24 ianuarie 2003, publicată în M.O. nr. 72 din 5 februarie 2003, care abrogă Legea nr. 10/1972, publicată în B. Of. nr. 140 din 1 decembrie 1972, cu modificările ulterioare.

cu cerințele economiei de piață, motiv pentru care prin actuala lege cadru sunt reglementate nu mai puțin de cinci forme ale contractului individual de muncă[116], spre deosebire de fostul Cod al muncii în care erau reglementate doar două forme (contractul individual de muncă pe perioadă determinată şi contractul individual de muncă pe perioadă nedeterminată), precum şi alinierea normelor în materie la cerințele Uniunii Europene şi ale Organizației Internaționale a Muncii.

2. DEFINIŢIA ŞI FORMELE CONTRACTULUI INDIVIDUAL DE MUNCĂ

2.1. Definiţia contractului de muncă

Pentru o bună desfăşurare a raporturilor de muncă este necesar ca drepturile şi obligațiile salariaților şi ale angajatorilor, precum şi condițiile de muncă să fie cuprinse într-o convenție încheiată între cele două părți, convenție care în eventualitatea unui litigiu să constituie un mijloc de probă.

Ce denumire şi ce forme poate îmbrăca această convenție?

Aşa cum s-a precizat anterior, izvorul raporturilor juridice de muncă îl constituie contractul individual de muncă.

Art.10 din Codul muncii defineşte[117] contractul individual de muncă ca fiind contractul în temeiul căruia o persoană fizică

[116] La care se mai adaugă contractul de ucenicie, ca şi contract de muncă de tip particular, aşa cum este definit de Codul muncii.

[117] În literatura de specialitate, contractul individual de muncă este definit ca fiind convenția încheiată în scris prin care o persoană (salariatul) se obligă să presteze o anumită muncă pe o perioadă nedeterminată sau determinată de timp pentru un patron (angajator), care, la rândul său, se obligă să plătească

denumită salariat, se obligă să presteze munca pentru şi sub autoritatea unui angajator, persoană fizică sau juridică, în schimbul unei remuneraţii denumite salariu.

Din definiţia legală, rezultă că părţile contractului individual de muncă sunt pe de o parte salariatul, întotdeauna o persoană fizică, iar pe de altă parte angajatorul (persoană fizică sau juridică), în favoarea căruia se prestează munca, şi care poate, potrivit legii, să angajeze forţă de muncă pe bază de contract individual de muncă.

Între cele două părţi ale raportului juridic de muncă există o relaţie de subordonare juridică, justificată de necesitatea respectării de către salariat a normelor de disciplină a muncii stabilite de către angajator, în scopul eficientizării activităţii.

2.2. Formele contractului de muncă

Noul Cod al muncii reglementează următoarele categorii de contracte individuale de muncă:

a) Contractul de muncă pe perioadă nedeterminată (art. 12 alin. 1), care reprezintă regula în această materie, fiind încheiat ca şi celelalte forme cu respectarea cerinţelor legale;

b) Contractul individual de muncă pe perioadă determinată, ca excepţie de la regula anterioară, încheiat în următoarele cazuri:

- înlocuirea unui salariat în cazul suspendării contractului său de muncă, cu excepţia situaţiei în care acel salariat participă la grevă;
- creşterea temporară a activităţii angajatorului;

---

salariul şi să asigure condiţiile necesare desfăşurării activităţii. (Sanda Ghimpu, A. Ţiclea, *Dreptul muncii*, Editura All Beck, 2000, p. 124) A se vedea în acest sens şi I. Traian Ştefănescu, Dreptul muncii, Editura Lumina Lex, 2000, p. 102.

- desfăşurarea unor activităţi cu caracter sezonier:
- în situaţia în care este încheiat în temeiul unor dispoziţii legale emise cu scopul de a favoriza temporar anumite categorii de persoane fără loc de muncă;
- angajarea unei persoane aflate în căutarea unui loc de muncă, care în termen de 5 ani de la data angajării îndeplineşte condiţiile de pensionare pentru limită de vârstă;
- ocuparea unei funcţii eligibile în cadrul organizaţiilor sindicale, patronale sau al organizaţiilor neguvernamentale, pe perioada mandatului;
- angajarea pensionarilor care, în condiţiile legii pot cumula cu salariul;
- în alte cazuri prevăzute expres de legi speciale ori pentru desfăşurarea unor lucrări, proiecte, programe, în condiţiile stabilite prin contractul colectiv de muncă încheiat la nivel naţional şi/sau la nivel de ramură.

Contractul individual de muncă pe perioadă determinată se poate încheia numai pe o perioadă de maxim 24 luni (art. 82 alin. 1), în formă scrisă, cu precizarea duratei pentru care se încheie. De regulă, durata respectivă se stabileşte prin indicarea unei date exacte la care încetează contractul ori prin încheierea acestuia pentru executarea unei lucrări determinate. Prin excepţie se poate stabili şi un termen incert, spre exemplu la data încetării motivelor care au determinat suspendarea contractului de muncă al unui salariat încadrat pe bază de contract individual de muncă pe perioadă nedeterminată[118].

Pe toată durata suspendării, aceasta produce efectele specifice: neprestarea muncii de către salariat şi neplata salariului de către angajator.

---

[118] De exemplu, la data le care titularul postului, îşi încetează concediul pentru îngrijirea copilului sau concediul medical.

Încheierea contractului individual de muncă pe perioadă determinată în cazul creşterii temporare a activităţii angajatorului şi în cazul încheierii sale în temeiul unor dispoziţii legale emise cu scopul de a favoriza temporar anumite categorii de persoane fără loc de muncă[119], sunt două reglementări pozitive justificate de noile cerinţe ale economiei de piaţă.

La expirarea contractului individual de muncă pe perioadă determinată, pe locul de muncă respectiv va fi angajat un salariat cu contractului individual de muncă pe perioadă nedeterminată dacă nu devine incidentă una din următoarele situaţii prevăzute de art. 84 alin. 2 din lege:

- în cazul în care contractul individual de muncă pe durată determinată este încheiat pentru a înlocui temporar un salariat absent, dacă intervine o nouă cauză de suspendare a contractului acestuia;
- în cazul în care un nou contract individual de muncă pe durată determinată este încheiat în vederea executării unor lucrări urgente, cu caracter excepţional;
- în cazul în care încheierea unui nou contract individual de muncă pe durată determinată se impune în cazuri prevăzute expres de legi speciale;
- în cazul în care contractul individual de muncă pe durată determinată a încetat din iniţiativa salariatului sau din iniţiativa angajatorului pentru o abatere gravă sau abateri repetate ale salariatului.

Cu toate acestea, faptul că salariatul continuă să presteze muncă şi după expirarea contractului pe perioadă determinată de timp, nu trebuie să ducă la concluzia că contractul iniţial s-a transformat într-unul pe perioadă nedeterminată de timp, atâta

---

[119] Această situaţie se referă în mod special ala acele persoane care au rămas fără loc de muncă ca urmare a concedierilor colective.

vreme cât primul a fost încheiat pe o perioadă de timp mai mică de 24 luni, aşa cum prevede legea[120].

Angajatorii au obligația de a-i informa pe salariații încadrați pe durată determinată despre locurile de muncă vacante sau care vor deveni vacante, această obligație decurgând din obligația generală de informare a salariaților care revine potrivit noului Cod al muncii angajatorului.

c) Munca prestată prin agent de muncă temporară[121]

O specie a contractului de muncă pe perioadă determinată îl constituie contractul de muncă încheiat în scris, pe perioada unei misiuni între un salariat calificat sau necalificat şi un agent de muncă temporară (societate comercială).

Agentul de muncă temporară are rolul de a pune la dispoziția unui utilizator (persoană fizică sau juridică) salariatul cu care a încheiat un contract de muncă, pentru îndeplinirea unor sarcini precise pe durata unei misiuni.

În cazul prestării muncii prin agent temporar de muncă, facem distincția între următoarele două contracte:

---

[120] A se vedea pentru mai multe comentarii în acest sens, Ion Traian Ştefănescu, *Dreptul muncii*, vol. I, Editura Lumina Lex, Bucureşti, 2004, p. 590.

[121] Această instituție îşi găseşte reglementare şi în legislațiile diferitelor țări europene, ca de exemplu în Marea Britanie, unde o găsim sub denumirea de agenție de închiriere, această țară aflându-se în topul țărilor care utilizează personal închiriat. În alte țări, spre exemplu: Grecia şi Italia, angajările prin agenția de închiriere a personalului sunt interzise.

Fiind o instituție nouă în sfera forței de muncă din România, la înființarea ei ar trebui să se țină cont de calculul realist al costurilor, nu doar în ceea ce priveşte onorariul agenției, ci şi la cheltuielile de pregătire, de perfecționare, de punere la dispoziția salariaților a echipamentelor de protecție necesare şi de asigurare a condițiilor corespunzătoare de lucru a salariaților. De asemenea, având în vedere noutatea acestei instituții se impune o bună cunoaştere a legislației comunitare în domeniu.

- contractul individual de muncă încheiat între agentul temporar de muncă şi salariat, denumit contract de muncă temporară;
- contractul de punere la dispoziție încheiat între agentul de muncă temporară şi utilizator (contract comercial).

Prin urmare în cazul prestării muncii prin agent temporar de muncă deosebim următoarele raporturi juridice:

- un raport juridic de muncă, care se naşte între agentul temporar de muncă şi salariat, având ca izvor contractul individual de muncă de muncă;
- un raport juridic comercial, care se naşte între agentul temporar de muncă şi utilizator având ca izvor contractul de punere la dispoziție;
- între salariat şi utilizator nu se naşte un raport juridic contractual, deşi între cele două părți există o legătură juridică, având în vedere că salariatul temporar are acces la toate serviciile şi facilitățile acordate de utilizator salariaților săi. Având în vedere că între aceste două părți nu există încheiat un contract, în cazul în care pe perioada misiunii, salariatul temporar îl prejudiciază pe utilizator, acesta din urmă nu se poate îndrepta direct împotriva salariatului, ci are deschisă doar calea acțiunii în despăgubiri împotriva agentului de muncă temporară, care la rândul său poate regresa împotriva salariatului, conform art.270 din Codul muncii.

Între două misiuni, deşi salariatul temporar nu prestează muncă, acesta va fi remunerat de către agentul temporar de muncă.

La încetarea misiunii, salariatul temporar poate încheia un contract individual de muncă cu utilizatorul, asigurându-i-se astfel stabilitate în muncă. Potrivit Codului muncii, orice clauză inserată în contractul de dispoziție, prin care se interzice utilizatorului angajarea salariatului temporar este lovită de nulitate, această dispoziție legală fiind reglementată de lege în favoarea celui care prestează munca.

Dacă utilizatorul continuă să se folosească de munca salariatului după expirarea contractului de punere la dispoziție sau fără ca acesta să fie prelungit, atunci se prezumă că între salariat şi utilizator a intervenit un contractul individual de muncă pe perioadă nedeterminată.

d) Contractul individual de muncă cu timp parțial[122]

Această formă a contractului individual de muncă şi-a găsit consacrare legală prin actualul Cod al muncii, fiind justificată de necesitatea atenuării fenomenului şomajului.

Contractul individual de muncă cu timp parțial poate să vizeze atât contracte de muncă pe durată determinată cât şi contracte de muncă pe perioadă nedeterminată, cu condiția ca programul de lucru al salariatului să nu fie mai mic de 2 ore pe zi[123].

Ca şi în cazul contractului individual de muncă pe perioadă determinată, angajatorului îi revine obligația de asigura accesul salariatului încadrat în muncă în baza unui contract de muncă cu timp parțial la locurile de muncă cu fracțiuni de normă la toate nivelurile, inclusiv în funcții de conducere.

În cuprinsul contractului individual de muncă cu timp parțial trebuie să se regăsească clauze cu privire la durata muncii; repartizarea timpului de lucru; condițiile în care se poate modifica programul de lucru; interdicția de a efectua ore suplimentare.

Proporțional cu timpul efectiv lucrat, se vor acorda următoarele drepturi:

- drepturile salariale;
- concediul de odihnă;

---

[122] Denumit uzual contract part-time.

[123] În doctrina juridică a fost exprimat punctul de vedere în conformitate cu care, un contract care ar avea mai puțin de 2 ore pe zi nu constituie contract individual de muncă, Revista română de drept nr. 7/1979.

- stagiul de cotizare la sistemul public de asigurări sociale, în conformitate cu Legea nr.19/2000 privind sistemul public de pensii şi alte drepturi de asigurări sociale.

e) Contractul individual cu muncă la domiciliu

Contractul individual cu muncă la domiciliu este un contract de muncă pe durată determinată sau nedeterminată, cu program de lucru normal sau parțial, care prezintă specificul că munca se desfăşoară la domiciliul salariatului.

În conținutul său acest contract de muncă trebuie să cuprindă în mod imperativ următoarele clauze: precizarea expresă că salariatul lucrează la domiciliu; condițiile în care se poate modifica programul de lucru; interdicția de a efectua ore suplimentare, cu excepția cazurilor de forță majoră sau pentru alte lucrări urgente destinate prevenirii producerii de accidente ori înlăturării consecințelor acestora.

Salariatul cu muncă la domiciliu se bucură de toate drepturile aplicabile salariaților care lucrează la sediul angajatorului şi este ținut de toate obligațiile care le revin acestora.

Dată fiind particularitatea acestui contract de muncă, el dă naştere la obligații specifice în sarcina angajatorului: obligația de a transporta la domiciliul salariatului materiile prime necesare obținerii produselor finite, precum şi obligația de a transporta de la domiciliul salariatului la sediul clienților produsul muncii salariatului.

De menționat este faptul că deşi locul muncii este la domiciliul salariatului, acest lucrul nu îl privează pe angajator de dreptul său de a controla dacă salariatul respectă obligațiile ce decurg din contractul încheiat în cadrul programului stabilit de către părțile contractante.

f) Contractul de ucenicie la locul de muncă

Contractul de ucenicie la locul de muncă este definit de Codul muncii ca fiind un contract individual de muncă de tip particular, în temeiul căruia: angajatorul persoană juridică sau

persoană fizică se obligă ca, în afara plății salariului, să asigure salariatului şi formarea profesională într-o anumită meserie, iar ucenicul să urmeze cursurile de formare profesională şi să muncească în subordinea angajatorului respectiv (art.205 din Codul muncii).

Tragem astfel următoarea concluzie: contractul de ucenicie la locul de muncă este un contract individual de muncă de tip particular, şi ca o consecință a acestui fapt, ucenicul are calitatea de salariat primind salariu, fiindu-i aplicabile toate dispozițiile incidente salariaților, în măsura în care ele nu sunt contrare statutului său.

3. TRĂSĂTURILE CONTRACTULUI INDIVIDUAL DE MUNCĂ

Având în vedere natura raportului juridic care ia naştere în temeiul lui, părțile şi conduita acestora, se pot distinge următoarele trăsături caracteristice ale acestuia:

- contractul individual de muncă este un act juridic reprezentând o manifestare de voință între două persoane făcută cu scopul de a da naştere la drepturi şi obligații specifice raportului juridic de muncă;
- contractul individual de muncă este un act juridic bilateral, ceea ce presupune că el nu poate avea decât două părți: salariatul (persoană fizică) şi angajatorul (persoană fizică sau persoană juridică);
- contractul individual de muncă este un contract sinalagmatic deoarece dă naştere la drepturi şi obligații reciproce între părți, cauza obligației uneia dintre ele o constituie executarea obligației celeilalte;

- contractul individual de muncă este un contract oneros şi comutativ deoarece fiecare din părțile acestuia urmăreşte să obțină un avantaj material, obligațiile părților fiind cunoscute la încheierea contractului;
- contractul individual de muncă este un contract consensual, deoarece se încheie prin simplul acord de voință al părților, manifestarea de voință a părților, neînsoțită de nici o altă formă, fiind suficientă pentru încheierea valabilă a contractului. Această regulă este limitată doar de dispozițiile Codul muncii care prevăd încheierea contractului de muncă în formă scrisă, ceea ce nu transformă acest contract într-unul solemn;
- contractul individual de muncă este un contract *intuitu personae*, fiind încheiat în considerarea aptitudinilor şi pregătirii salariatului, acest caracter vizând şi cealaltă parte a contractului, respectiv angajatorul, deoarece salariatul urmăreşte să încheie contractul cu un anumit angajator care prezintă specificul urmărit de către salariat. Această trăsătură subzistă şi în cazul muncii prestate prin agent temporar de muncă, chiar dacă contractul de punere la dispoziție este încheiat de către agentul temporar cu utilizatorul. Această afirmație se întemeiază pe faptul că salariatul temporar prezintă o anumită pregătire profesională care poate fi pusă în practică numai în cadrul unui angajator cu un anumit profil de activitate;
- contractul individual de muncă este un contract este un contract cu executare succesivă, deoarece obligațiile părților sunt executate succesiv, nu dintr-o dată;
- contractul individual de muncă implică obligația de a face (de a presta munca şi de a plăti salariul), obligație ce trebuie executată în natură.

4. ÎNCHEIEREA ŞI CONŢINUTUL CONTRACTULUI INDIVIDUAL DE MUNCĂ

4.1. Încheierea contractului de muncă

Pentru încheierea valabilă a contractului individual de muncă trebuie avute în vedere în mod obligatoriu două categorii de condiții: condiții comune, care se regăsesc şi în cazul celorlalte contracte, şi condiții speciale.

4.1.1. Condiţii comune

Din prima categorie fac parte următoarele condiții: capacitatea părților contractante, consimțământul, obiectul şi cauza.

În categoria condițiilor speciale pot fi incluse următoarele condiții: starea de sănătate, atestată prin certificat medical, condiții de vechime în muncă, condiții de studii, atestate sau avize pentru exercitarea profesiei, etc.

Capacitatea juridică[124] în dreptul muncii prezintă specificul că ea începe la vârsta legală prevăzută pentru a încheia un contract de muncă, atât în privința dreptului la muncă, cât şi în privința exercitării acestui drept.

Potrivit art.13 din Codul muncii, persoana fizică dobândeşte capacitatea de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani, această dispoziție legală reprezentând regula în această materie. Prin excepție, contractul individual de muncă poate fi încheiat şi la împlinirea vârstei de 15 ani, însă numai cu acordul părinților sau al reprezentanților legali, şi numai în situația în care munca ce face obiectul contractului respectiv nu periclitează sănătatea,

---

[124] Capacitatea juridică reprezintă aptitudinea unei persoane de a deveni titular de drepturi şi obligații şi de a le exercita, Ovidiu Ungureanu, *Drept civil. Persoanele,* Editura Rosetti, p. 22.

dezvoltarea (fizică şi morală) şi pregătirea profesională a minorului.

Nu au capacitatea de a încheia un contract individual de muncă următoarele categorii de persoane:

- minorii sub 15 ani;
- persoanele puse sub interdicţie judecătorească.

Încadrarea în muncă, în locuri de muncă grele, vătămătoare sau periculoase se poate face numai după împlinirea vârstei de 18 ani. Aceste locuri de muncă urmează să fie stabilite prin hotărâre de Guvern.

În ce priveşte capacitatea angajatorului, persoană juridică, Codul muncii prevede că acesta dobândeşte capacitatea de a încheia un contract de muncă la momentul dobândirii personalităţii juridice. Persoana fizică se bucură de acest drept, în calitate de angajator la momentul dobândirii capacităţii de exerciţiu.

Fiind vorba, aşa cum am arătat anterior, de un contract consensual, acesta se încheie prin consimţământul părţilor.

Contractul individual de muncă, având un caracter consensual, se consideră încheiat la data realizării acordului de voinţă al părţilor, chiar dacă executarea efectivă a contractului are loc la o dată ulterioară.

Pentru a fi valabil, consimţământul trebuie să îndeplinească următoarele condiţii: să provină de la o persoană cu discernământ juridic; să fie exprimat cu intenţia de a produce efecte juridice; să fie exteriorizat; să nu fie afectat de vreun viciu de consimţământ (eroare, dol, violenţă, leziune).

Obiectul contractului individual de muncă reprezintă o altă condiţie obligatorie la încheierea sa. Acesta este format din două elemente inseparabile: prestarea muncii de către salariat şi remunerarea muncii de către angajator.

Cauza contractului individual de muncă constă în scopul urmărit de cele două părţi contractante la încheierea lui (prestarea muncii de către salariat şi obţinerea de profit de pe urma

muncii acestuia reprezintă scopul urmărit de angajator, iar plata salariului acordat de angajator reprezintă scopul urmărit de salariat).

Împreună cu consimțământul, cauza formează voința juridică.

4.1.2. Condiţii speciale

Din categoria condițiilor speciale enumerate limitativ anterior, vom analiza doar condiția examenului medical, condiție specială la încheierea contractului individual de muncă.

Astfel, la încheierea contractului de muncă, noul Cod al muncii, prevede obligativitatea examenului medical, enumerând spre deosebire de vechea reglementare cadru în art. 28[125] situațiile în care acesta este obligatoriu.

Directiva Consiliului 89/391/CEE în art.14 prevede introducerea de măsuri, în conformitate cu legislația şi practica națională, pentru a asigura lucrătorilor controlul medical corespunzător

---

[125] a) la reînceperea activității după o întrerupere mai mare de 6 luni, pentru locurile de muncă având expunere la factori nocivi profesionali şi de un an, în celelalte situații; b) în cazul detaşării sau trecerii în alt loc de muncă sau în altă activitate; c) la începerea misiunii, în cazul salariaților încadrați cu contract de muncă temporară; d) în cazul ucenicilor, practicanților, elevilor şi studenților, în situația în care urmează să fie instruiți pe meserii şi profesiuni, precum şi în situația schimbării meseriei pe parcursul instruirii; e) periodic, în cazul celor care lucrează în condiții de expunere la factori nocivi profesionali, potrivit reglementărilor Ministerului Sănătății şi Familiei; f) periodic, în cazul celor care desfăşoară activități cu risc de transmitere a unor boli şi care lucrează în sectorul alimentar, zootehnic, la instalațiile de aprovizionare cu apă potabilă, în colectivități de copii, în unități sanitare, potrivit reglementărilor Ministerului Sănătății şi Familiei; g) periodic, în cazul celor care lucrează în unități fără factori de risc, prin examene medicale diferențiate în funcție de vârstă, sex şi stare de sănătate, potrivit reglementărilor din contractele colective de muncă.

situațiilor de risc al securității şi sănătății cu care se confruntă la locul de muncă.

O astfel de condiție necesară la încheierea contactului individual de muncă are ca scop protejarea şi securitatea fizică şi psihică a salariatului.

Lipsa unei astfel de condiții speciale la încheierea contractului individual de muncă atrage nulitatea absolută acestuia, care poate fi însă remediată ca urmare a prezentării ulterioare de către salariat a certificatului medical din care să rezulte că este apt de a presta munca ce face obiectul contractului respectiv.

De asemenea, tot în scopul protecției salariaților Codul muncii interzice testele de graviditate la angajare.

În privința formei contractului individual de muncă, regula prevăzută în art.16 alin.1 din Codul muncii este că acesta se încheie în formă scrisă, în limba română.

Obligația de încheiere a contractului individual de muncă în formă scrisă revine angajatorului. În cazul în care contractul individual de muncă nu a fost încheiat în formă scrisă, dovada prevederilor contractuale se face cu orice mijloc de probă, ca o consecință a caracterului protector al legislației muncii relativ la salariat.

Dacă contactul individual de muncă nu a fost încheiat în formă scrisă, se prezumă că a fost încheiat pe o perioadă nedeterminată (art. 16 alin. 2 Codul muncii).

Noul Cod al muncii reglementează ca obligatorie la încheierea contractului de muncă obligația de informare, obligație ce revine angajatorului.

În temeiul acestei obligații, angajatorului îi revine îndatorirea de a informa persoana care solicită, ori după caz salariatul cu privire la clauzele generale pe care intenționează să le înscrie în contract sau să le modifice (art. 17 alin. 1). Orice modificare a unuia dintre elementele care alcătuiesc conținutul contractului individual de muncă, în timpul executării acestuia impune

încheierea unui act adițional la contract, într-un termen de 15 zile de la data încunoştinţării în scris a salariatului, afară de cazul în care o asemenea modificare rezultă ca posibilă din lege sau din contractul colectiv de muncă aplicabil.

Aceste prevederi legale sunt armonizate cu acquis-ul comunitar în domeniu, şi în mod special cu prevederile Directivei Consiliului 91/533/CEE privind obligaţia angajatorului de a-şi informa salariaţii asupra condiţiilor aplicabile contractului sau raportului de muncă.

Această dispoziţie legală este de asemenea în concordanţă şi cu reglementările Cartei sociale europene,[126] care prevede la art.2 că "în vederea asigurării exercitării efective a dreptului de muncă echitabile, părţile se angajează: să asigure ca lucrătorii să fie informaţi în scris, cât mai curând posibil şi în nici un caz mai târziu de două luni după angajare, despre aspectele esenţiale ale contractului de muncă şi să asigure ca lucrătorii care desfăşoară o muncă de noapte să beneficieze de măsuri care ţin seama de natura acestei munci."

Care este însă rostul legiferării acestei obligaţii a angajatorului, atât în legislaţia naţională, cât şi în cea comunitară? Întrebarea solicită un răspuns simplu: asigurarea şi îmbunătăţirea protecţiei salariaţilor faţă de eventualele încălcări ale drepturilor lor.

4.2. Conţinutul contractului individual de muncă

Orice contract individual de muncă este alcătuit dintr-o parte legală care se referă la drepturi şi obligaţii cuprinse în diferite acte normative, şi o parte convenţională lăsată la liberul acord de voinţă al părţilor.

---

[126] Ratificată de România prin Legea nr. 74 din 3 mai 1999 (revizuită).

Un contract individual de muncă trebuie să cuprindă obligatoriu următoarele clauze: a) identitatea părților; b) locul de muncă sau, în lipsa unui loc de muncă fix, posibilitatea ca salariatul să fie încadrat în diverse locuri; c) sediul sau, după caz, domiciliul angajatorului; d) atribuțiile postului; e) riscurile specifice postului; f) data de la care contractul urmează să-si producă efectele; g) în cazul unui contract de muncă pe durată determinată sau a unui contract de muncă temporară, durata acestora; h) durata concediului de odihnă la care salariatul are dreptul; i) condițiile de acordare a preavizului de către părțile contractante şi durata acestuia; j) salariul de bază, alte elemente constitutive ale veniturilor salariale, precum şi periodicitatea plății salariului la care salariatul are dreptul; k) durata normală a muncii, exprimată în ore/zi şi ore/săptămână; l) indicarea contractului colectiv de muncă ce reglementează condițiile de muncă ale salariatului; m) durata perioadei de probă. Aceste clauze sunt clauze generale la încheierea contractului de muncă.

În afara clauzelor amintite anterior, prin actualul Cod al muncii sunt reglementate şi alte clauze care pot face parte din conținutul contractului individual de muncă. Aceste clauze sunt legiferate pentru prima dată în noua reglementare, ca urmare a dezvoltării relațiilor economice. Astfel, sunt prevăzute următoarele clauze:

- clauza cu privire la formarea profesională;
- clauza de neconcurență;
- clauza de mobilitate;
- clauza de confidențialitate.

Deoarece nu rareori se întâmplă ca angajații să intre în competiție directă cu instituția din care fac parte (prin prestarea unei munci asemănătoare în folosul unei terțe persoane care se află în relații de concurență cu angajatorul sau în interes propriu), producând astfel prejudicii importante angajatorului,

prin noul cod este reglementată clauza de neconcurență,[127] în conformitate cu care salariatului îi revine obligația de a nu presta o activitate care se află în concurență cu cea prestată la angajator. Salariatul care este ținut la respectarea acestei clauze este susținut material de către angajator căruia îi revine obligația de a-i plăti salariatului o indemnizație lunară.

Pentru ca această clauză să producă efecte juridice este obligatoriu ca angajatorul să întocmească o listă cu privire la activitățile pe care salariatului îi este interzis să le presteze de la data încetării contractului, cuantumul indemnizației de neconcurență lunare, perioada pentru care își produce efectele clauza, terții în favoarea cărora se interzice prestarea activității, precum şi aria geografică unde salariatul poate fi în reală concurență cu angajatorul.

Această clauză produce efecte juridice după încetarea contractului individual de muncă, dar pe o perioadă de maximum 2 ani, acceptându-se potrivit prevederilor legale şi anumite limitări ale acesteia, în acelaşi timp, inspectoratul teritorial de muncă putând diminua efectele clauzei.

Aceste limitări au un caracter rezonabil, dat fiind faptul că legea protejează dreptul la muncă al foştilor angajați.

Cea de a doua clauză reglementată prin actualul Cod al muncii este clauza de confidențialitate prin care părțile convin, ca pe durata contractului individual de muncă şi după încetarea acestuia, să nu transmită date şi informații de care au luat cunoştință în timpul executării contractului, în condițiile stabilite în regulamentele interne, contractele colective de muncă sau contractele individuale de muncă.

Nerespectarea acestei clauze de către oricare dintre părți atrage obligarea celui în culpă la plata de daune-interese.

---

[127] În alte țări această clauză este cunoscută sub denumirea de „clauză de limitare a activității”.

Mergând pe ideea că munca în sine contează, nu locul în care este efectuată,[128] Codul muncii reglementează o a treia clauză care ar putea să se regăsească în contractul individual de muncă, şi anume clauza de mobilitate.

Această clauză se referă de fapt la dreptul patronului de a solicita salariatului să lucreze în alt loc decât în cel în care a fost inițial angajat. Prin urmare, angajatorul care pretinde salariaților săi o mobilitate sporită trebuie să precizeze acest lucru în contractul individual de muncă. Considerăm că dacă în contractul individual de muncă nu este cuprinsă o asemenea clauză, salariatul nu poate fi concediat pe motivul că refuză să accepte o schimbare în acest sens, chiar dacă se prezumă că la încheierea contractului individual de muncă, salariatul şi-a dat consimțământul prealabil şi general cu privire la orice modificare a contractului său de muncă.

Salariatul ținut de o astfel de clauză contractuală va fi stimulat de către angajator cu prestații în bani sau în natură.

Clauzele contractului individual de muncă nu pot conține prevederi contrare sau drepturi sub nivelul minim stabilit prin acte normative sau contracte colective de muncă.

5. MODIFICAREA CONTRACTULUI INDIVIDUAL DE MUNCĂ

Modificarea contractului individual de muncă se poate face numai cu acordul părților contractante pentru a nu se aduce nici o atingere drepturilor salariaților care sunt ocrotite prin dispozițiile legale.

---

[128] E. Adkin, G. Jones, P. Leighton, *Resurse umane. Ghid propus de The Economist Books*, op.cit., p. 140.

Prin excepție, modificarea unilaterală a contractului individual de muncă este posibilă în condițiile prevăzute de lege şi doar dacă se referă la unul din următoarele elemente: durata; locul muncii; felul muncii, condițiile de muncă, salariul, timpul de muncă şi timpul de odihnă.

Cu toate acestea, orice modificare a unuia dintre elementele care alcătuiesc conținutul contractului individual de muncă, în timpul executării acestuia impune încheierea unui act adițional la contract, într-un termen de 15 zile de la data încunoştințării în scris a salariatului, afară de cazul în care o asemenea modificare rezultă ca posibilă din lege sau din contractul colectiv de muncă aplicabil.

Actualul Cod al muncii reglementează numai instituția detaşării şi cea a delegării, fără a mai analiza instituția transferului reglementată anterior, pentru ca aceste norme să nu mai antreneze nici un efect negativ asupra salariatului care demisionează şi se angajează la un alt angajator[129].

Delegarea reprezintă o modalitate de modificare a contractului individual de muncă ce constă în executarea temporară de către salariat din dispoziția angajatorului, a unor sarcini corespunzătoare atribuțiilor de serviciu în afara locului său de muncă.

Delegarea poate fi dispusă pentru o perioadă de cel mult 60 de zile şi se poate prelungi, numai cu acordul salariatului, cu cel mult 60 de zile.

Salariatul delegat are dreptul la plata cheltuielilor de transport şi cazare, precum şi la o indemnizație de delegare, în condițiile prevăzute de lege sau de contractul colectiv de muncă aplicabil; îşi păstrează funcția şi toate celelalte drepturi stipulate

---

[129] Ş. Beligrădeanu, I.T. Ştefănescu, *Câteva considerații privind noul cod al muncii, Dreptul* nr. 4/2003.

în contract. Sancțiunile disciplinare vor fi aplicate numai de către angajatorul care a dispus delegarea.

Detaşarea este actul prin care se dispune schimbarea temporară a locului de muncă, din dispoziția angajatorului, la un alt angajator, în scopul executării unor lucrări în interesul acestuia. În mod excepțional, prin detaşare se poate modifica şi felul muncii, numai cu consimțământului scris al salariatului.

Detaşarea poate fi dispusă pe o perioadă de cel mult un an.

Excepțional, perioada detaşării poate fi prelungită pentru motive obiective ce impun prezența salariatului la angajatorul la care s-a dispus detaşarea, cu acordul ambelor părți, din 6 în 6 luni. De asemenea, salariatul poate refuza detaşarea pentru motive temeinice, cum ar fi: starea de sănătate, situații familiare deosebite, etc.

Pe durata detaşării, salariatul beneficiază de toate drepturile sale, având privilegiul de a-i fi incidente drepturile cele mai favorabile, respectiv, fie drepturile de la angajatorul care a dispus detaşarea, fie cele de la angajatorul la care a fost detaşat.

Dacă angajatorul la care s-a dispus detaşarea nu-şi îndeplineşte integral şi la timp toate obligațiile față de salariatul detaşat, acestea vor fi îndeplinite de angajatorul care a dispus detaşarea.

În cazul în care există divergență între cei doi angajatori sau nici unul dintre ei nu-şi îndeplineşte obligațiile, salariatul detaşat are dreptul de a reveni la locul său de muncă de la angajatorul care l-a detaşat şi de a se îndrepta împotriva oricăruia dintre cei doi angajatori şi a cere executarea silită a obligațiilor neîndeplinite

Printr-o analiză comparativă între cele două modalități de modificare a contractului individual de muncă rezultă că: ambele sunt obligatorii pentru salariat în virtutea consimțământului prealabil pe care acesta şi l-a dat la încheierea contractului de muncă şi în ambele situații salariatul primeşte indemnizații.

Diferența rezidă în faptul că în primul caz contractul de muncă încheiat între salariat şi angajatorul inițial subzistă, salariul fiind plătit de acesta, iar în cel de al doilea caz contractul este cedat temporar angajatorului la care salariatul a fost detaşat, acesta fiind cel care va şi plăti salariul. Prin urmare, pe toată durata detaşării are loc suspendarea contractului individual de muncă, cu efectele specifice acestei instituții juridice.

6. SUSPENDAREA CONTRACTULUI INDIVIDUAL DE MUNCĂ

Suspendarea contractului individual de muncă îşi găseşte reglementare de sine-stătătoare în actualul Cod al muncii.

Care este deosebirea între instituția suspendării şi cea a încetării contractului individual de muncă?

Cele două instituții distincte se deosebesc prin efectele pe care le produce fiecare dintre ele.

Sintetizând, efectele suspendării contractului individual de muncă sunt următoarele:

- suspendarea prestațiilor principale: prestarea muncii de către salariat şi plata salariului de către angajator pe o perioadă temporară de timp;
- alte drepturi şi obligații ale părților pot să subziste numai în măsura în care acest lucru este prevăzut prin lege, contractul colectiv de muncă, contractul individual de muncă sau regulamentul intern;
- în cazul în care suspendarea s-a produs din motive imputabile salariatului, acesta nu va putea beneficia de nici un drept care ar decurge din calitatea sa de salariat.

Prin urmare, suspendarea contractului individual de muncă constă în întreruperea temporară a producerii principalelor efecte ale contractului individual de muncă, şi anume: prestarea muncii de către salariat şi plata salariului de către angajator, în vreme ce prin concedierea angajatului, contractul încetează definitiv să mai producă efecte juridice, salariatul pierzându-şi definitiv drepturile ce decurg din contractul de muncă.

Deosebim, potrivit dispoziţiilor legale, următoarele forme de suspendare: suspendarea de drept, suspendarea din iniţiativa angajatorului, suspendarea din iniţiativa salariatului şi suspendarea prin acordul părţilor.

Contractul individual de muncă se suspendă de drept în următoarele situaţii (art.50 Codul muncii):

- concediu de maternitate;
- concediu pentru incapacitate temporară de muncă;
- carantină;
- efectuarea serviciului militar obligatoriu[130];
- exercitarea unei funcţii în cadrul unei autorităţi executive, legislative ori judecătoreşti, pe toată durata mandatului;
- îndeplinirea unei funcţii de conducere salarizate în sindicat;
- forţa majoră;
- în cazul în care salariatul este arestat preventiv, în condiţiile Codului de procedură penală;
- în alte cazuri expres prevăzute de lege.

Contractul individual de muncă poate fi suspendat din iniţiativa salariatului, în următoarele situaţii (art.51 Codul muncii):

- concediu pentru creşterea copilului în vârstă de până la 2 ani sau, în cazul copilului cu handicap, până la împlinirea vârstei de 3 ani;

---

[130] Dispoziţie care se impune a fi modificată, având în vedere noile schimbări în materie.

- concediu pentru îngrijirea copilului bolnav în vârstă de până la 7 ani, sau în cazul copilului cu handicap, pentru afecțiuni intercurente, până la împlinirea vârstei de 18 ani;
- concediu paternal;
- concediu pentru formare profesională;
- exercitarea unor funcții elective în cadrul organismelor profesionale constituite la nivel central sau local, pe toată durata mandatului;
- participarea la grevă;
- absențe nemotivate.

Contractul individual de muncă poate fi suspendat din inițiativa angajatorului, în următoarele situații (art.52 Codul muncii):

- pe durata cercetării disciplinare prealabile, în condițiile legii;
- ca sancțiune disciplinară;
- în cazul în care angajatorul a făcut plângere penală împotriva salariatului sau acesta a fost trimis în judecată pentru fapte penale incompatibile cu funcția deținută, până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătoreşti;
- în cazul întreruperii temporare a activității, fără încetarea raportului de muncă, în special pentru motive economice, tehnologice, structurale sau similare;
- pe durata detaşării;

Pe durata întreruperii temporare a activității angajatorului, salariații beneficiază de o indemnizație, plătită din fondul de salarii, ce nu poate fi mai mică de 75% din salariul de bază corespunzător locului de muncă ocupat.

Pe durata întreruperii temporare a activității, salariații se vor afla la dispoziția angajatorului, acesta având oricând posibilitatea să dispună reînceperea activității.

Contractul individual de muncă poate fi suspendat, prin acordul părților, în cazul concediilor fără plată pentru studii sau pentru interese personale.

Aşa cum s-a precizat, efectele suspendării sunt: întreruperea temporară a desfăşurării activităţii de către salariat şi neplata salariului de către angajator. În funcţie de modalitatea prin care operează suspendarea (de drept, prin acordul părţilor, din iniţiativa uneia dintre părţi) drepturile salariatului diferă după cum urmează:

- în ce priveşte drepturile băneşti, salariatul poate primi după caz: salariu (în cazul detaşării), indemnizaţie (indemnizaţie de maternitate, pentru creşterea copilului, de carantină), bursă (cum este cazul bursei la doctorat la forma cu frecvenţă);
- în ce priveşte vechimea în muncă, salariatul poate beneficia de vechime (de exemplu în cazul efectuării stagiului militar, în caz de concediu de maternitate, concediu pentru îngrijirea sau creşterea copilului) sau nu va beneficia de vechime (ca în cazul concediilor fără plată sau absenţelor nemotivate).

7. ÎNCETAREA CONTRACTULUI INDIVIDUAL DE MUNCĂ[131]

Încetarea contractului individual de muncă are la bază principiul legalităţii, în conformitate cu care cazurile în care poate interveni; procedura şi controlul acestuia sunt reglementate exclusiv prin lege.

Art. 55 din Codul muncii clasifică astfel modalităţile de încetare a contractului individual de muncă:

- de drept;
- ca urmare a acordului părţilor, la data convenită de acestea;

---

[131] Pentru mai multe dezvoltări, a se vedea M. Ţichindelean, *Încetarea contractului individual de muncă*, Editura Lumina Lex, 1997.

- ca urmare a voinței unilaterale a uneia dintre părți, în cazurile şi condițiile limitativ prevăzute de lege.

7.1. Încetarea de drept a contractului individual de muncă

Contractul individual de muncă încetează de drept în următoarele cazuri:

- la data decesului salariatului sau angajatorului persoana fizică;
- la data rămânerii irevocabile a hotărârii judecătoreşti de declarare a morții sau a punerii sub interdicție a salariatului sau a angajatorului persoană fizică, dacă aceasta antrenează lichidarea afacerii;
- ca urmare a dizolvării angajatorului persoană juridică, de la data la care persoana juridică îşi încetează existența;
- la data comunicării deciziei de pensionare pentru limită de vârstă sau invaliditate a salariatului;
- ca urmare a constatării nulității absolute a contractului, de la data la care nulitatea a fost constatată prin hotărâre judecătorească definitivă;
- ca urmare a admiterii cererii de reintegrare în funcția ocupată de salariat a unei persoane nelegal concediate, de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti de reintegrare;
- ca urmare a condamnării penale cu executarea pedepsei la locul de muncă, de la data emiterii mandatului de executare;
- de la data retragerii, de către autoritățile sau organismele competente, a avizelor, autorizațiilor sau atestărilor necesare pentru exercitarea profesiei;
- ca urmare a interzicerii exercitării unei profesii sau a unei funcții, ca măsură de siguranță sau pedeapsă complimentară,

de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti prin care s-a dispus interdicţia;
- la data expirării termenului contractului individual de muncă încheiat pe durată determinată;
- retragerea acordului părinţilor sau a reprezentanţilor legali, în cazul salariaţilor cu vârsta cuprinsă între 15 şi 16 ani.

Existenţa oricăreia dintre situaţiile enumerate anterior nu presupune că încetarea contractului individual de muncă operează automat. Este necesară emiterea unei dispoziţii de către angajator prin care să se constate producerea uneia dintre cauzele de încetare de drept a contractului individual de muncă în anumite situaţii, cum ar fi: decesul salariatului sau al angajatorului – persoană fizică; rămânerea definitivă a unei hotărâri judecătoreşti de declarare a morţii sau a punerii sub interdicţie a salariatului sau a angajatorului – persoană fizică.

Încetarea de drept a contractului individual de muncă produce efecte juridice de la data comunicării în scris a dispoziţiei de constatare salariatului.

În ce priveşte a doua modalitate de încetare a contractului individual de muncă, consimţământul ambelor părţi contractante trebuie să fie serios şi explicit şi să excludă orice echivoc.

Încetarea contractului individual de muncă din iniţiativa angajatorului (concedierea) este reglementată fie pentru motive care ţin de persoana salariatului, fie pentru motive care nu ţin de persoana salariatului.

7.2. Concedierea pentru motive care ţin de persoana salariatului intervine în următoarele situaţii:

- în cazul în care salariatul a săvârşit o abatere gravă sau abateri repetate de la regulile de disciplina muncii sau de la cele stabilite prin contractul individual de muncă, contractul

colectiv de muncă aplicabil sau regulamentul intern, ca sancțiune disciplinară[132];

- în cazul în care salariatul este arestat preventiv pentru o perioadă mai mare de 60 de zile, în condițiile Codului de procedură penală[133];
- în cazul în care, prin decizia organelor competente de expertiză medicală, se constată inaptitudinea fizică şi/sau psihică a salariatului, fapt ce nu permite acestuia să-şi îndeplinească atribuțiile corespunzătoare locului de muncă ocupat[134];
- în cazul în care salariatul nu corespunde profesional locului de muncă în care este încadrat.

În aceste cazuri, angajatorul are obligația să emită decizia de concediere în termen de 30 de zile calendaristice de la data constatării cauzei concedierii.

Decizia se emite în scris şi trebuie obligatoriu să fie motivată în fapt şi în drept, şi să cuprindă termenul în care poate fi contestată şi instanța la care poate fi contestată.

În cazul concedierii salariatului pentru săvârşirea unor abateri disciplinare, angajatorul trebuie să respecte procedura cercetării disciplinare prealabile.

---

[132] Deşi Codul muncii nu defineşte noțiunea de abatere gravă, prin această noțiune se înțelege acea faptă a salariatului care se aduce o tulburare gravă a activității din cadrul instituției respective.

[133] Fapta pentru care este arestat salariatul poate avea sau nu legătură cu obligațiile de serviciu. În acest caz concedierea salariatului are un caracter facultativ, angajatorul putând să o dispună sau nu.

[134] Codul muncii reglementează separat concedierea pentru motive medicale, fără să o mai includă, aşa cum făcea Legea nr. 10/1972 în categoria necorespunderii profesionale.

7.3. Concedierea pentru motive care nu ţin de persoana salariatului reprezintă încetarea contractului individual de muncă determinată de desfiinţarea locului de muncă ocupat de salariat ca urmare a dificultăţilor economice, a transformărilor tehnologice sau a reorganizării activităţii.

Cele trei temeiuri de desfiinţare a locului de muncă (dificultăţile economice, transformările tehnologice sau a reorganizarea activităţii) nu constituie condiţii cumulative, existenţa oricăreia dintre ele fiind suficientă pentru ca angajatorul să dispună concedierea.[135] Desfiinţarea locului de muncă trebuie să fie efectivă[136] şi să aibă o cauză reală şi serioasă.

Concedierea pentru motive care nu ţin de persoana salariatului poate fi individuală sau colectivă (concedierea într-o perioadă de 30 de zile calendaristice a unui număr de salariaţi, prevăzut de lege).

Salariaţii concediaţi pentru motive care nu ţin de persoana lor beneficiază de măsuri active de combatere a şomajului şi pot beneficia de compensaţii în condiţiile prevăzute de lege şi de contractul colectiv de muncă aplicabil. În scopul protecţiei drepturilor salariaţilor, prin Codul muncii au fost reglementate mai multe obligaţii în sarcina angajatorului.

Astfel, concedierea salariaţilor nu poate fi dispusă: pe durata incapacităţii temporare de muncă, stabilită prin certificat medical, conform legii; pe durata concediului pentru carantină; pe durata în care femeia salariată este gravidă, în măsura în care angajatorul a luat cunoştinţă de acest fapt anterior emiterii

---

[135] Ion Traian Ştefănescu, Şerban Beligrădeanu, *Prezentare de ansamblu şi observaţii critice asupra noului Cod al muncii*, Revista Dreptul nr. 4/2003.

[136] Prin caracterul efectiv al desfiinţării locului de muncă se înţelege suprimarea totală a acestuia din statul de funcţiuni şi personal.

deciziei de concediere; pe durata concediului de maternitate; pe durata concediului pentru creşterea copilului în vârstă de până la 2 ani sau, în cazul copilului cu handicap, până la împlinirea vârstei de 3 ani; pe durata concediului pentru îngrijirea copilului bolnav în vârstă de până la 7 ani sau, în cazul copilului cu handicap, pentru afecțiuni intercurente, până la împlinirea vârstei de 18 ani; pe durata îndeplinirii serviciului militar; pe durata exercitării unei funcții eligibile într-un organism sindical, cu excepția situației în care concedierea este dispusă pentru o abatere disciplinară gravă sau pentru abateri disciplinare repetate, săvârşite de către acel salariat; pe durata efectuării concediului de odihnă.

De asemenea angajatorului îi revine obligația de a-i propune salariatului alte locuri de muncă vacante, iar dacă acestea nu există, să solicite sprijinul agenției teritoriale de ocupare a forței de muncă în vederea redistribuirii salariatului, corespunzător pregătirii profesionale.

Încetarea contractului individual de muncă din inițiativa salariatului, poartă denumirea de demisie. Prin demisie se înțelege actul unilateral de voință a salariatului care, printr-o notificare scrisă, comunică angajatorului încetarea contractul individual de muncă, după împlinirea unui termen de preaviz.

Refuzul angajatorului de a înregistra demisia dă dreptul salariatului de a face dovada acesteia prin orice mijloace de probă. Salariatul are dreptul de a nu motiva demisia. Termenul de preaviz este cel convenit de părți în contractul individual de muncă sau, după caz, cel prevăzut în contractele colective de muncă aplicabile şi nu poate fi mai mare de 15 zile pentru salariații cu funcții de execuție, respectiv de 30 de zile calendaristice pentru salariații care ocupă funcții de conducere. Pe durata preavizului, contractul individual de muncă continuă să îşi producă toate efectele. În situația în care, în perioada de preaviz

contractul individual de muncă este suspendat, termenul de preaviz va fi suspendat corespunzător.

Contractul individual de muncă încetează la data expirării termenului de preaviz sau la data renunțării totale sau parțiale de către angajator la termenul respectiv. Salariatul poate demisiona fără preaviz dacă angajatorul nu-şi îndeplineşte obligațiile asumate prin contract individual de muncă.

„Banii înseamnă fericirea umană, pe plan abstract: aşadar, cel care nu mai e în stare să se bucure de fericirea umană concretă, se dedică cu desăvârşire banului”.
A. Schopenhauer, *Relația noastră cu noi înşine*

CAPITOLUL V

DESPRE DREPTUL FINANCIAR

1. INTRODUCERE

În scopul întreținerii şi desfăşurării activității organelor statale, şi de asemenea, pentru satisfacerea nevoilor publice (sănătate, învățământ, cultură etc.), statul are nevoie de resurse financiare, motiv pentru care sunt necesare operațiuni şi acte de constituire şi întrebuințare a fondurilor băneşti.

Modul de colectare şi gestionare a fondurilor băneşti ale statului şi a celorlalte colectivități publice, precum şi activitatea de control financiar constituie obiect de reglementare pentru dreptul financiar.

2. NOŢIUNEA DE BUGET ŞI SISTEM BUGETAR

În cadrul operațiunilor şi instrumentelor specifice de constituire şi repartizare a acestor fonduri băneşti, un loc deosebit de important îl ocupă actul de stabilire a veniturilor şi

cheltuielilor anuale ale statului, şi anume, legea de adoptare a bugetului de stat.

Importanța bugetului[137] de stat rezidă în aceea că aceasta este un act de corelare a cuantumurilor veniturilor şi cheltuielilor anuale, făcându-se astfel posibilă o bună apreciere a sumelor băneşti necesare pentru satisfacerea nevoilor publice.

Cum obține însă statul aceste resurse materiale necesare îndeplinirii funcțiilor sale?

În primul rând trebuie menționat că majoritatea veniturilor publice sunt obținute prin efortul întregii colectivități umane sau a unei părți din aceasta, luând astfel naştere raporturi juridice fiscale, în temeiul cărora atât statul, cât şi contribuabilii (persoane fizice sau persoane juridice) au drepturi şi obligații reciproce.

Modalitatea concretă de obținere a veniturilor publice se manifestă prin perceperea impozitelor şi taxelor (creanțe fiscale principale) şi a altor surse de venit, anume, majorări de întârziere, denumite creanțe fiscale accesorii[138].

---

[137] Din punct de vedere istoric, noțiunea de buget a apărut pentru prima dată în Anglia, de unde a fost preluată de către francezi la începutul secolului al XIX-lea (L. Trotabas, *Finances publiques*, Ed. Dalloz. Paris, 1964, p. 21). În țara noastră primele acte prin care erau prevăzute veniturile şi cheltuielile statului datează din timpul lui Constantin Brâncoveanu (Condica de venituri şi cheltuieli) şi N. Mavrocordat (Sămile visteriei). Noțiunea de buget, este folosită pentru prima dată în Regulamentele organice (1831), pentru ca ulterior, după unirea Principatelor Române, legea de contabilitate publică, să utilizeze termenul de „buget general al statului", format din totalitatea veniturilor şi cheltuielilor necesare pentru îndeplinirea funcțiilor statului, care trebuie autorizate printr-o lege anuală de finanțe.

[138] Denumite astfel prin art. 21 alin. 2 din O.G. nr. 92/2003 privind Codul de procedură fiscală. Acest act normativ abrogă OG nr. 61/2002 privind colectarea creanțelor bugetare, publicată în MO nr. 644 din 30 august 2002, care abrogă la rândul său OG nr.11/1996 privind executarea creanțelor bugetare,

În al doilea rând, trebuie precizat faptul că, în condiţiile în care aceste resurse financiare nu sunt suficiente pentru satisfacerea nevoilor publice, statul poate obţine alte resurse din majorarea impozitelor şi taxelor, precum şi din contractarea de împrumuturi externe sau interne.

Potrivit dispoziţiilor constituţionale, impozitele şi taxele şi orice alte venituri ale bugetului de stat şi ale bugetului asigurărilor sociale de stat se stabilesc numai prin lege (art.138 din Constituţia României).

Tot din dispoziţiile constituţionale rezultă că în România suntem în prezenţa unui sistem bugetar format din trei structuri: bugetul de stat, bugetele locale şi bugetul asigurărilor sociale de stat.

Fiecare dintre aceste bugete cuprinde o parte de venituri şi o parte de cheltuieli, diferenţiindu-se însă prin procedura de adoptare, dar şi prin natura veniturilor care se fac sursă la acestea.

Astfel, în cazul bugetelor locale, impozitele şi taxele se stabilesc de către consiliile locale sau judeţene, în limitele şi în condiţiile legii, ca expresie a autonomiei locale.

Această autonomie, din punct de vedere financiar înseamnă prin urmare, dreptul fiecărei unităţi administrativ-teritoriale de a avea un buget propriu, aprobat de organul propriu de conducere, păstrându-se însă între aceste bugete şi bugetul de stat relaţii atât în ceea ce privesc părţile de venituri, cât şi cele de cheltuieli.

Importanţa constituirii bugetelor locale cu existenţă de sine-stătătoare constă în faptul că la nivelul colectivităţilor locale este mult mai uşor să fie identificate nevoile sociale, ţinându-se cont de specificitatea colectivităţii respective. Astfel, fiecare unitate administrativ-teritorială se distinge prin aspecte

---

publicată în MO nr. 23 din 31 ianuarie şi aprobată prin Legea nr.108/1996, cu modificările şi completările ulterioare.

specifice derivate din poziția geografică, trecutul istoric sau cultural, etc., motiv pentru care la nivelul fiecărei colectivități locale, în condițiile legii, pot fi reglementate taxe specifice[139]. Nu este mai puțin adevărat că la nivelul tuturor unităților administrativ-teritoriale există taxe şi impozite comune, reglementate prin legea cadru,[140] care intră în bugetul acestora, indiferent de specificitatea colectivității respective.[141]

Adoptarea bugetului local trebuie să fie susținută de transparența activității autorităților administrative şi de respectarea procedurii legale. Înainte de adoptarea sa, proiectul bugetului local trebuie publicat astfel încât fiecare membru al colectivității locale care consideră că banul public al trebui să satisfacă alte priorități decât cele identificate de autoritățile locale, să poată formula contestații, în termen de 15 zile, vis à vis de bugetul local.

Bugetul asigurărilor sociale de stat este parte componentă a sistemului bugetar, având de asemenea o existență de sine – stătătoare, fiind constituit în principal în scopul protecției în materie socială. Sursele de venituri la bugetul asigurărilor sociale de stat sunt obținute din contribuția populației active (apte de muncă), care îşi asumă sarcina întreținerii celor inapți de muncă. Aceste venituri sunt canalizate spre asigurarea materială a

---

[139] Putem exemplifica în acest sens, taxa pentru şederea în stațiune, percepută în stațiunile balneoclimaterice sau în stațiunile de pe litoralul românesc; taxa percepută pentru vizitarea anuală a festivalului „Simfoniei lalelelor", organizată în „oraşul lalelelor", sursă la bugetul oraşului Piteşti, taxe pentru vizitarea caselor memoriale, a muzeelor, etc.

[140] O.U.G. nr. 45/2003 privind finanțele publice locale, publicată în Monitorul Oficial nr. 431 din 19 iunie 2003 care abrogă Legea nr. 189/1998 privind finanțele publice locale, publicată în M.O. nr. 404 din 22 octombrie 1998

[141] De exemplu: taxa pentru eliberarea de licențe şi autorizații de funcționare; taxe judiciare de timbru; impozitul pe clădiri, taxa pentru afişaj şi reclamă etc.

persoanelor pentru anumite evenimente, denumite riscuri sociale, cum ar fi: maternitatea, boala, accidentul de muncă, invaliditatea, bătrânețea, şomajul.

Necorelarea veniturilor şi cheltuielilor bugetului asigurărilor sociale de stat poate avea consecința apariției unor dezechilibre cu repercusiuni negative asupra economiei. De aceea, în ciuda scopurilor umanitare şi de protecție a drepturilor omului, s-a susținut necesitatea diminuării cheltuielilor publice destinate asigurărilor sociale, deoarece în caz contrar s-ar ajunge la o majorare a impozitelor necesare pentru finanțarea securității sociale care ar diminua veniturile populației şi ar determina revendicări privind mărirea salariilor, fenomen care ar agrava inflația şi aceasta la rândul ei ar agrava şomajul[142].

De menționat este că autonomia bugetului asigurărilor sociale se stat a determinat ca sarcinile de elaborare a acestuia să revină Ministerului Muncii şi Securității Sociale.

Din prezentarea părților componente ale sistemului bugetar român, dincolo de trăsăturile determinante ale fiecăreia dintre ele, bugetul poate fi definit ca actul prin care se autorizează şi se stabilesc veniturile şi cheltuielile anuale necesare satisfacerii nevoilor publice[143].

---

[142] În acest sens, Sanda Ghimpu, Alexandu Țiclea, Constantin Tufan, *Dreptul securității sociale*, Editura All Beck, Bucureşti, 1998, p. 54-61.

[143] În doctrina franceză, Paul Leroy în *Traité de science financières*, Paris, 1888 defineşte bugetul ca un act de prevedere a veniturilor pe o perioadă determinată, un tablou evaluativ şi comparativ al veniturilor şi implicit al cheltuielilor de efectuat.

3. CUPRINSUL BUGETULUI DE STAT

Bugetul de stat este alcătuit din două părţi: o parte de venituri bugetare şi o parte de cheltuieli bugetare. Pentru evidenţa contabilă este obligatoriu ca în cuprinsul bugetului de stat să opereze clasificaţia bugetară, adică gruparea veniturilor şi cheltuielilor bugetare într-o ordine obligatorie şi după criterii unitare.[144]

Prin venit bugetar se înţelege o sumă de bani care se varsă la buget de către o persoană fizică sau juridică, în conformitate cu dispoziţiile legale.[145]

Cheltuiala bugetară presupune utilizarea unei sume de bani exclusiv de la bugetul statului, în scopul satisfacerii unei nevoi publice.

Care este distincţia între cheltuiala bugetară şi cea publică?

Este de la sine înţeles că atât cheltuiala bugetară, cât şi cea publică sunt generate de o nevoie publică. Cu toate acestea, noţiunea de cheltuială publică are o sferă mult mai largă decât cea bugetară, ea putând fi finanţată şi din alte surse financiare decât cele bugetare (donaţii, contribuţii băneşti ale membrilor unor colectivităţi umane, etc.).

În doctrina franceză,[146] cheltuielile publice sunt caracterizate prin trei elemente definitorii, şi anume: 1. întrebuinţarea

---

[144] Art. 2 pct. 9 din Legea nr. 500/2002 privind finanţele publice, publicată în MO nr. 597 din 13 august 2002, intrată în vigoare la 1 ianuarie 2003. Prezenta lege abrogă Legea nr. 72/1996 privind finanţele publice, publicată în MO nr. 152 din 17 iulie 1996.

[145] Petică Roman Doina, *Dreptul finanţelor publice*, Editura Casa de Presă şi Editură Tribuna, Sibiu, 2003, p. 38.

[146] G. Jèze, *Cours de finances publiques*, M Giard, Paris, 1929, p. 43; L. Trotabas, *Précis de science et législation financières*, Dalloz, Paris, 1929, p. 10-11.

unei sume de bani 2. de către o persoană juridică – stat, instituție, comună, etc. 3. în vederea satisfacerii unei trebuințe publice, deci în scop de utilitate publică.

A. Partea de venituri a bugetului de stat cuprinde: venituri fiscale; venituri nefiscale, precum şi venituri din capital. Dintre veniturile fiscale, cea mai importantă categorie o reprezintă impozitele şi taxele, cuantumul cel mai mare în ponderea lor fiind deținut de către impozitul pe profit şi impozitul pe salariu. În ceea ce priveşte impozitele indirecte, cea mai importantă sursă de venit bugetar rezultă din colectarea taxei pe valoare adăugată.

Veniturile nefiscale cuprinse în bugetul de stat se referă la cele realizate ca dividende pentru capitalul social al statului la societățile comerciale; plățile făcute către bugetul statului din profitul net de regiile autonome; veniturile de la instituțiile publice şi alte venituri.

Veniturile din capital cuprind veniturile rezultate din valorificarea unor bunuri ale instituțiilor publice sau din valorificarea stocurilor rezervelor de stat.

B. Partea de cheltuieli a bugetului de stat este alcătuită din mai multe grupe de cheltuieli, clasificate în funcție de destinația lor, astfel:

- cheltuieli bugetare destinate unor acțiuni social-culturale vizând învățământul de stat; asistență socială; sănătate publică; cultură; artă; activitățile sportive şi de tineret;
- cheltuieli bugetare destinate apărării naționale;
- cheltuieli bugetare destinate ordinii publice; autorităților publice legislative, judecătoreşti şi executive;
- cheltuieli bugetare destinate domeniului economic şi cercetării ştiințifice de interes economic;
- datoria publică şi fondurile băneşti de rezervă (pentru finanțarea unor cheltuieli urgente sau neprevăzute apărute în timpul exercițiului bugetar) şi intervenție (pentru finanțarea

unor acţiuni urgente în vederea înlăturării efectelor unor calamităţi naturale şi sprijinirii unor persoane fizice sinistrate).

Cheltuielile bugetare ca şi veniturile bugetare sunt guvernate de principiul specializării bugetare în conformitate cu care ele se înscriu şi se aprobă în buget pe surse de provenienţă şi, respectiv, pe categorii de cheltuieli, grupate după natura lor economică şi destinaţia acestora, potrivit clasificaţiei bugetare.

4. IMPOZITELE ŞI TAXELE – SURSE DE VENITURI BUGETARE

Veniturile statului sunt formate din totalitatea resurselor financiare instituite prin lege şi preluate de la contribuabili. Majoritatea veniturilor la bugetul de stat sunt obţinute din impozite şi taxe, fiecare în parte caracterizate prin trăsături determinante.

Aşa cum am precizat anterior, atât impozitele, cât şi taxele au ca izvor exclusiv legea, numai Parlamentul putând adopta acte normative prin care să stabilească obligaţii fiscale în sarcina populaţiei, tocmai pentru a se evita arbitralul şi abuzul organului fiscal.

Între cele două categorii de venituri publice există însă o deosebire esenţială. Astfel, în vreme ce în cazul impozitului, contribuabilul nu beneficiază de o contraprestaţie din partea organelor statale, în cazul taxei, contribuabilul este îndreptăţit la o prestaţie din partea acestora, în schimbul plăţii sale[147].

---

[147] De exemplu taxa de timbru datorată pentru acţiunile introduse la instanţele judecătoreşti.

Această trăsătură definitorie a taxei, comportă însă discuții în situația în care cuantumul taxei plătite nu este proporțional cu valoarea serviciului prestat de către organele statului, caz în care se poate discuta despre o taxă care cumulează şi un element de impozit.

De asemenea, sunt reglementate prin acte normative şi taxe în schimbul cărora persoanele fizice sau juridice nu beneficiază de nici o prestație, situație în care diferența dintre acestea şi impozite devine din ce în ce mai greu de sesizat[148].

Referitor la această trăsătură care face distincție între impozite şi taxe, în literatura de specialitate, s-a susținut însă, că şi în cazul impozitelor se poate vorbi de o contraprestație a statului, în virtutea faptului că impozitul are ca suport juridic şi moral participarea contribuabilului la avantajele generale şi particulare derivând din societate, economia națională şi activitatea statului[149].

În virtutea aceleiaşi idei se vorbeşte de asemenea despre reversibilitatea impozitelor exprimată prin condițiile economice, sociale şi culturale oferite de către stat, fără nici o deosebire tuturor celor care au contribuit prin impozite la colectarea fondurilor băneşti necesare statului pentru îndeplinirea funcțiunilor sale[150].

Ce interese deservesc însă impozitele?

Răspunsul este dat de Constituția României care reglementează ca îndatorire fundamentală a cetățenilor statului

---

[148] Spre exemplu: taxele asupra mijloacelor de transport deținute de persoanele fizice şi juridice; impozitul pe clădiri de la persoane fizice şi juridice, reglementate prin Legea nr. 273/2006 privind finanțele publice locale, publicată în Monitorul Oficial nr. 618/18 iulie 2006, rectificată în Monitorul Oficial nr. 672/20 iulie 2006.

[149] Dorin Clocotici, Gh. Gheorghiu, *Evaziunea fiscală,* Editura lumina Lex, 1996, p. 5

[150] Ioan Gliga, *Drept financiar*, Editura Humanitas, 1998, p. 140.

„obligația de a contribui prin impozite şi prin taxe la cheltuielile publice".

Rezultă deci că aceste fonduri sunt folosite de către stat pentru satisfacerea unor interese generale.

Având în vedere că plata impozitelor reprezintă o îndatorire fundamentală a cetățenilor statului, plata lor nu este benevolă, ci obligatorie, motiv pentru care neîndeplinirea acestei obligații atrage forța coercitivă a statului manifestată prin mijloace specifice prevăzute de lege.

Rezultă, deci că impozitul este o plată obligatorie efectuată de către persoanele fizice şi juridice către stat, fie la nivel central, fie la nivel local, fără contraprestație, în condițiile legii şi în scopul satisfacerii intereselor generale.

Cert este că impozitul, ca şi taxa este o instituție de drept public, fără de care nu se poate concepe existența statului şi nici cea a unităților administrativ-teritoriale.

În ce priveşte clasificarea impozitelor[151] se pot distinge mai multe criterii, dintre care amintim:

1. În funcție de categoria de persoane care contribuie la plata acestora:

- impozite plătite de persoane fizice (de exemplu: impozitul pe clădiri; taxa asupra mijloacelor de transport);
- impozite plătite de persoane juridice (impozitul pe profit).

2. Din punct de vedere al obiectului asupra căruia se percepe impozitul:

- impozite pe venituri (impozitul pe salarii, impozitul pe profitul obținut de persoanele juridice);
- impozite pe avere (impozite percepute asupra valorii bunurilor mobile şi imobile ale contribuabililor);

---

[151] Pentru mai multe criterii de clasificare a se vedea, Luigi Popescu, Daniela Iancu, Andreea Drăghici, Lavinia Olah, *Finanțe publice. Fiscalitate. Drept financiar şi fiscal*, Editura Sitech, Craiova, 2004, p. 112-118.

- impozitele pe fapte de consum (accizele).

3. În raport cu modalitatea în care sunt percepute:

- impozite directe care sunt stabilite şi se plătesc în cadrul unui raport direct între contribuabil şi organul fiscal care le percepe (impozitele pe clădirile deținute de persoanele fizice sau juridice; impozitul pe salarii; impozitul pe profit, etc.). Având în vedere că aceste impozite sunt evidențiate pentru fiecare contribuabil în parte, ele poartă şi denumirea de impozite cu debit;
- impozite indirecte care se percep în momentul vânzării unor bunuri sau prestării unor servicii, fără a exista un raport direct între plătitorul lor şi organul fiscal (taxa pe valoarea adăugată, accizele). Aceste impozite sunt cuprinse în prețurile de vânzare ale produselor şi serviciilor respective, suportatorii acestora nefiind plătitorii lor, ci cumpărătorii bunurilor respective sau beneficiarul serviciilor respective. Având în vedere că impozitele indirecte nu sunt sesizate clar de contribuabil, ele nefiind evidențiate, se mai numesc şi impozite fără debit.

Prin urmare, impozitele indirecte sunt plătite şi suportate de către contribuabil, în vreme ce impozitele indirecte sunt suportate de o altă persoană decât plătitorul lor, motiv pentru care în literatura de specialitate s-a exprimat ideea că impozitele directe sunt „democratice", iar impozitele directe sunt „antidemocratice". [152] Prin urmare, s-ar putea acredita ideea că în cazul impozitelor indirecte, organele fiscale demonstrează o lipsă a transparenței activității lor.

Cu toate acestea, în statele moderne impozitele indirecte reprezintă una dintre cele mai importante surse de venituri bugetare şi datorită importantelor avantaje pe care le prezintă: nu

[152] E. Allix, *Traité élémentaire de science des finances et de législation financière francaise*, A. Rousseau, Paris, 1921, p. 387.

presupun cheltuieli administrative de evidență; se plătesc în etape iar contribuabilul se raportează la ele numai dacă doreşte acest lucru, evident cu excepția produselor de strictă necesitate. Având în vedere că sunt situații în care capacitatea contributivă nu reflectă puterea de cumpărare a contribuabilului, impozitele indirecte se conturează ca fiind mai puțin juste decât cele directe care sunt calculate ținându-se seama de calitățile şi puterea contributivă a acestuia.

Obligația persoanelor fizice şi juridice de a plăti impozite, în condițiile legii, se constată şi se individualizează prin intermediul unui act administrativ fiscal[153] emis de organul competent în aplicarea legislației privind stabilirea, modificarea sau stingerea drepturilor şi obligațiilor fiscale (art. 41 din Codul de procedură fiscală). Un astfel de act administrativ fiscal este titlul de creanță prin care se realizează colectarea creanțelor bugetare. Odată stabilită întinderea obligației fiscale, care va fi diferită de la un subiect plătitor la altul, executarea sa se va face în condițiile şi cu respectarea termenelor prevăzute de actul normativ ce reglementează venitul bugetar în cauză, iar în lipsa unei astfel de prevederi legale, data scadenței este stabilită de Ministerul Finanțelor Publice.

[153] Potrivit art. 43 din Codul de procedură fiscală, actul administrativ fiscal trebuie să cuprindă următoarele elemente: a) denumirea organului fiscal emitent; b) data la care a fost emis şi data de la care îşi produce efectele; c) obiectul actului administrativ fiscal; d) motivele de fapt; e) temeiul de drept; f) numele şi semnătura persoanelor împuternicite potrivit legii; g) ştampila organului emitent; h) posibilitatea de a fi contestat, termenul de depunere a contestației şi organul de soluționare competent; i) mențiuni privind audierea contribuabilului.

Actele administrative fiscale pot fi contestate[154] ce către orice persoană care se consideră lezată în drepturile sale, ca urmare a emiterii actului respectiv de către un organ fiscal, în termen de 30 de zile de la data comunicării acestuia, sub sancțiunea decăderii. Organul competent să soluționeze contestația formulată se determină în funcție de cuantumul sumei care formează obiectul actului respectiv. Procedura de soluționare a contestației împotriva unui act administrativ fiscal cuprinde două etape: una administrativă şi alta judiciară.

5. STINGEREA CREANŢELOR FISCALE

În dreptul comun, orice raport juridic obligațional, indiferent de izvorul său, dă dreptul creditorului de a pretinde debitorului să dea, să facă sau să nu facă ceva[155]. Debitorul are de executat o obligație pozitivă sau negativă, în funcție de obiectul obligației. În cazul raportului juridic fiscal preponderentă este obligația de a da, adică de a plăti impozite şi taxe.

Creanțele fiscale (principale şi accesorii) se sting prin modalități speciale reglementate în prezent de Codul de procedură fiscală. Conform acestui act normativ, stingerea creanțelor bugetare se poate realiza prin:

- plata efectuată de către debitor;

---

[154] Potrivit art.176 din Codul de procedură fiscală contestația se formulează în scris şi va cuprinde: a) datele de identificare a contestatorului; b) obiectul contestației, c) motivele de fapt şi de drept, d) dovezile pe care se întemeiază; e) semnătura contestatorului sau a împuternicitului acestuia, precum şi ştampila în cazul persoanelor juridice.

[155] C. Stătescu, C. Bârsan, *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1981, p. 308.

- compensarea creanțelor bugetare;
- executarea silită a creanțelor bugetare;
- alte modalități prevăzute de lege: insolvabilitatea; deschiderea procedurii de organizare judiciară şi faliment; anulare.

Din enumerarea acestor modalități de stingere a creanțelor fiscale rezultă că în funcție de conduita adoptată de debitorul obligației fiscale, organele fiscale, în calitate de creditor pot aplica fie măsuri de încasare a acestor creanțe, fără a se naşte un raport de coerciție între cele două părți (atunci când debitorul îşi execută obligația fiscală de bună-voie), fie măsuri de executare silită (atunci când debitorul nu execută aceste obligații de bună-voie).

5.1. Plata reprezintă o modalitate voluntară de stingere a creanțelor fiscale prin care debitorul acestora îşi execută de bună-voie obligația fiscală, la termenele şi prin modalitățile prevăzute de lege.

Ordinea de stingere a obligațiilor fiscale este reglementată de lege. Astfel, plata acestora se efectuează în următoarea ordine: obligații fiscale cu termene de plată în anul curent; obligații fiscale datorate şi neachitate de la data de 31 decembrie a anului precedent, în ordinea vechimii, până la stingerea integrală a acestora; dobânzi, penalități de întârziere aferente obligațiilor fiscale prevăzute anterior şi obligații fiscale cu termene de plată viitoare, la solicitarea debitorului[156].

5.2. Compensarea reprezintă de asemenea o modalitate de stingere a creanțelor fiscale care intervine în situația în care

---

[156] Codul fiscal prevede ordinea de stingere a creanțelor fiscale în art. 111 alin 2.

ambele părţi ale raportului juridic fiscal dobândesc reciproc atât calitatea de creditor, cât şi pe cea de debitor al aceluiaşi buget.

5.3. Executarea silită a obligaţiilor fiscale intervine în situaţia în care debitorul nu plăteşte de bună voie obligaţiile fiscale datorate. Obiectul executării silite îl constituie bunurile şi veniturile debitorului, valorificarea acestora efectuându-se numai în limita acoperirii creanţelor datorate, şi numai după evaluarea acestora de către organe şi persoane de specialitate. Executarea silită a obligaţiilor fiscale începe prin comunicarea unei somaţii de plată, măsurile de executare silită fiind luate de către organele fiscale numai după trecerea unui termen de 15 zile de la data comunicării somaţiei, dacă debitorul nu a acoperit în acest termen obligaţia de plată.

Trebuie remarcat că, executarea silită nu reprezintă o formă a răspunderii juridice, o sancţiune, ci o modalitate de executare a creanţelor fiscale.[157]

Executarea silită a obligaţiilor fiscale se realizează numai în temeiul unui titlu executoriu.

Modalităţile de executarea silită prevăzute de lege sunt:

- executarea silită prin poprire;
- executarea silită a bunurilor mobile;
- executarea silită a bunurilor imobile;
- executarea silită a fructelor neculese şi a recoltelor prinse în rădăcini;
- executarea silită a unui ansamblu de bunuri.

5.3.1. *Poprirea* reprezintă o modalitate de executare silită a sumelor de bani (venituri şi disponibilităţi băneşti în lei şi valută, titluri de valoare sau alte bunuri mobile necorporale)

---

[157] Emil Bălan, *Drept financiar*, Editura All Beck, 2003, p. 193.

aparţinând debitorului, în scopul stingerii obligaţiilor fiscale datorate şi neachitate la termenele prevăzute de lege. Poprirea se poate întinde şi asupra disponibilităţilor băneşti care sunt datorate de terţele persoane debitorului.

Pornind de la aceste afirmaţii rezultă că poprirea dă naştere mai multor raporturi juridice. Un prim raport juridic se naşte între debitorul obligaţiei fiscale (persoane fizice şi persoane juridice) şi creditorul acesteia (organele fiscale), caz în care discutăm despre un raport juridic fiscal, în cadrul căruia ambele părţi au atât drepturi cât şi obligaţii. Un alt raport juridic se naşte între debitorul fiscal şi terţul poprit. În acest caz, în funcţie de natura juridică a obligaţiei, poate lua naştere, după caz, fie un raport juridic de dreptul muncii (al cărui izvor îl constituie contractul individual de muncă), fie un raport de drept civil (al cărui izvor îl constituie un contract civil, de exemplu – contractul de vânzare-cumpărare), de drept bancar sau de dreptul asigurărilor.

Un ultim raport juridic se naşte între terţul poprit şi organele statale, în temeiul căruia terţul poprit este obligat să reţină sumele de bani aparţinând debitorului şi să le restituie pentru acoperirea creanţelor fiscale.

5.3.2. Executarea silită a bunurilor mobile reprezintă o modalitate de executare silită prin care organele fiscale îşi recuperează creanţele fiscale prin valorificarea bunurilor mobile aparţinând debitorului fiscal. Astfel, Codul de procedură fiscală prevede că sunt supuse executării silite orice bunuri mobile ale debitorului, cu excepţiile prevăzute de lege[158].

---

[158] Potrivit art. 147 alin. 2, în cazul debitorului persoană fizică nu pot fi supuse executării silite, fiind necesare vieţii şi muncii debitorului, precum şi familiei sale: a) bunurile mobile de orice fel care servesc la continuarea studiilor şi la formarea profesională, precum şi cele strict necesare exercitării

Ca măsură asiguratorie organele fiscale instituie sechestrul bunurilor mobile aparținând debitorului, chiar dacă acestea se află la terțele persoane. Valorificarea bunurilor mobile se realizează prin următoarele modalități prevăzute de lege:

- înțelegerea părților;
- vânzarea în regim de consignație a bunurilor mobile;
- vânzare directă;
- vânzare la licitație;
- alte modalități admise de lege, inclusiv valorificarea bunurilor prin case de licitații, agenții imobiliare sau societăți de brokeraj, după caz[159].

5.3.3. Executarea silită a bunurilor imobile[160] reprezintă o modalitate de executare silită prin care organele fiscale își recuperează creanțele fiscale prin valorificarea bunurilor imobile aparținând debitorului fiscal. Sechestrul aplicat asupra bunurilor imobile constituie ipotecă legală[161].

---

profesiei sau altei ocupații cu caracter permanent, inclusiv cele necesare desfăşurării activității agricole, cum sunt uneltele; semințele; îngrăşămintele; furajele şi animalele de producție şi de lucru; b) bunurile strict necesare uzului personal sau casnic al debitorului şi familiei sale, precum şi obiectele de cult religios, dacă nu sunt mai multe de acelaşi fel; c) alimentele necesare debitorului şi familiei sale pe timp de două luni, iar dacă debitorul se ocupă exclusiv cu agricultura, alimentele strict necesare până la noua recoltă; d) combustibilul necesar debitorului şi familiei sale pentru încălzit şi pentru prepararea hranei, socotit pentru trei luni de iarnă; e) obiectele necesare persoanelor cu handicap sau destinate îngrijirii persoanelor bolnave; bunurile declarate neurmăribile prin alte dispoziții legale.

[159] Această modalitate de valorificare a bunurilor este pentru prima dată reglementată expres de Codul de procedură fiscală.

[160] Nu este supus executării silite, în cazul debitorului persoană fizică, spațiul minim locuit de debitor şi familia sa, stabilit în conformitate cu normele legale în vigoare.

[161] Ipoteca reprezintă convenția accesorie, prin care debitorul sau un terț afectează un bun imobil garantării creanței. Bunul imobil rămâne în posesia

5.3.4. Executarea silită a fructelor neculese şi a recoltelor prinse în rădăcini care aparţin debitorului, se efectuează potrivit dispoziţiilor legale referitoare la bunurile imobile. Executarea silită a fructelor şi a recoltelor culese se realizează potrivit dispoziţiilor legale referitoare la bunurile mobile[162].

5.3.5. Executarea silită a unui ansamblu de bunuri (mobile şi/sau imobile) se realizează numai în situaţia în care organele de executare silită consideră că acestea pot fi vândute în condiţii mai avantajoase.

Legea reglementează şi alte modalităţi de stingere a creanţelor fiscale, cum ar fi: insolvabilitatea; deschiderea procedurii de organizare judiciară şi faliment; anulare.

5.4. Insolvabilitatea reprezintă o modalitate specială de stingere a obligaţiilor fiscale care constă în scoaterea din evidenţă a acestora atunci când debitorul se află într-una dintre situaţiile de insolvabilitatea prevăzute de lege[163].

5.5. Anularea reprezintă o modalitate specială de stingere a obligaţiilor fiscale izvorâte din acte juridice cu caracter general sau din dispoziţii individuale.

---

debitorului sau terţului proprietar, iar cel în favoarea căruia s-a constituit ipoteca dobândeşte un drept de urmărire şi un drept de preferinţă asupra nemişcătorului ipotecat (art. 1746 alin. 1 Cod Civil). A se vedea în acest sens, D. Văduva, A. Tabacu, *Drept civil. Teoria generală a obligaţiilor*, Editura Paralela 45, 2003, p. 182-190.

[162] Art. 465 Cod civil prevede „Recoltele care încă se ţin de rădăcini şi fructele de pe arbori, neculese încă, sunt...imobile. Îndată ce recoltele se vor tăia şi fructele se vor culege, sunt mobile".

[163] Emil Bălan, *Drept financiar*, Editura All Beck, 2003, p. 224-228.

5.6. Deschiderea procedurii de organizare judiciară şi faliment constituie tot o modalitate specială de stingere a obligaţiilor fiscale prin care organul de executare este obligat ca pentru creanţele fiscale datorate de comercianţi, societăţi comerciale, cooperative de consum ori cooperative meşteşugăreşti sau persoane fizice să ceară instanţelor judecătoreşti competente începerea procedurii reorganizării judiciare sau a falimentului, în condiţiile legii.

„Ticălos nu este decât acela care ticăloşeşte oameni ce nu sunt ticăloşi.”

M. Eminescu, *Opera politică*, I, 156

CAPITOLUL VI

DESPRE DREPTUL PENAL

1. INTRODUCERE

Dreptul penal este ramura de drept public ce reuneşte normele juridice care reglementează relațiile sociale legate de protecția unor valori fundamentale sau importante ale indivizilor (atributele esențiale ale persoanei, patrimoniul, autoritatea publică, justiția etc.) prin intermediul unor instituții juridice ca: răspunderea penală, infracțiunea, pedeapsa[164].

Această ramură de drept se situează în sfera dreptului public datorită valorilor pe care le protejează, fără de care existența şi dezvoltarea societății nu ar fi posibilă.

Dreptul substanțial penal arată pe lângă conduita de urmat în raport cu valorile fundamentale ale individului şi modalitatea în care se declanşează mecanismul răspunderii penale prin aplicarea unei pedepse. Însă, instrumentele juridice necesare angajării mecanismului răspunderii în materie penală sunt consacrate de dreptul procesual penal[165].

---

[164] Constantin Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Editura Şansa SRL, 1995, p. 18. Constantin Bulai, Avram Filipaş, Constantin Mitrache, *Drept penal român, Curs selectiv pentru licență,* 1997.

[165] Nicolae Volonciu, *Tratat de procedură penală,* Editura Paideia, vol. I, Bucureşti, 1996, p. 12.

Dreptul penal este structurat în două părți: partea generală, reglementând aplicarea legii penale, infracțiunea, pedepsele, înlocuirea răspunderii penale, minoritatea, măsurile de siguranță, cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării şi partea specială reglementând infracțiuni contra siguranței statului, contra persoanei, contra patrimoniului, contra avutului public, contra autorității, infracțiuni de fals, infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială, infracțiuni la regimul stabilit pentru activități economice, infracțiuni contra păcii şi omenirii, etc.

Principalele izvoare ale dreptului penal sunt: Codul penal[166], legi penale speciale (Legea nr.39/2003 privind prevenirea şi combaterea criminalității organizate[167], Legea nr. 78/2000 privind prevenirea, descoperirea şi sancționarea faptelor de corupție[168] etc.) şi legi speciale nepenale cuprinzând dispoziții penale (Legea nr.31/1990) .

Indirect şi Constituția constituie izvor de drept penal, prin consacrarea unor drepturi şi libertăți fundamentale pe care statul le protejează, drepturi şi libertăți care constituie tot atâtea valori fundamentale ca: viața, sănătatea, integritatea fizică, libertatea conştiinței, libertatea de exprimare, etc.

---

[166] Legea nr.15 din 21 iunie 1968, publicată în B. Of. nr. 79-79 bis din 29 iunie 1968 şi republicată în M.of. nr. 65/16 aprilie 1997, modificat numeroase rânduri, ultima dată prin O.U.G. nr. 60 din 6 septembrie 2006.

[167] M.O. nr. 50/29.01.2003 şi promulgată prin Decretul nr.53/2003.

[168] M.O. nr. 219/18.05.2000., modificată de mai multe ori, ultima modificare fiind adusă prin O.U.G. nr. 50/2006 privind unele măsuri pentru asigurarea bunei funcţionări a instanţelor judecătoreşti şi parchetelor şi pentru prorogarea unor termene.

2. APLICAREA LEGII PENALE[169]

2.1. Aplicarea legii penale în spaţiu

Legea penală se aplică infracțiunilor săvârşite pe teritoriul României*(teritorialitatea legii penale)*.

Ea se aplică şi infracțiunilor săvârşite şi în afara teritoriului tării dacă făptuitorul este cetățean român sau dacă fiind apatrid are domiciliul în țară.*(personalitatea legii penale)*.

Dacă infracțiunea săvârşită în afara teritoriului țării este îndreptată împotriva siguranței statului român ori a vieții unui cetățean român sau dacă prin ea s-a adus o vătămare gravă integrității corporale sau sănătății unui cetățean român se va aplica legea penală română, chiar dacă fapta este săvârşită de un cetățean străin sau de o persoană fără cetățenie care nu domiciliază în țară *(realitatea legii penale)*.

Legea penală se aplica infracțiunilor săvârşite în timpul cât ea se află în vigoare. Ea nu se aplică faptelor care la data când au fost săvârşite nu erau prevăzute ca infracțiuni.

Legea penală nu se aplică faptelor săvârşite sub legea veche dacă nu mai sunt prevăzute de legea nouă.

În cazul în care de la săvârşirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea cea mai favorabilă.

---

[169] Codul penal, Codul de procedură penală, cu modificări până la 1 octombrie 2003, Editura Global Lex, Bucureşti, 2003, pag.10-12.

3. INFRACŢIUNEA[170]

Infracțiunea este fapta prevăzută de legea penală săvârşită cu vinovăție şi care prezintă pericol social.

În sensul legii penale, fapta prezentând pericol social este orice acțiune sau inacțiune prin care se aduce atingere suveranității, independenței, unității şi indivizibilității statului, persoanei, drepturilor şi libertăților acesteia, proprietății, precum şi întregii ordini de drept în general. Aceste valori constituie obiectul juridic al infracțiunii. De regulă, situația premisă a infracțiunii constă în preexistența acestor valori.

În interpretarea legii penale, fapta nu prezintă pericol social atunci când prin atingerea minimă adusă uneia din valorile apărate de lege şi prin conținutul ei concret este lipsită în mod vădit de importanță.

În funcție de natura infracțiunii, aceasta are obiect material. Astfel, în cazul infracțiunilor de rezultat se produce o pierdere (a vieții, sănătății, libertății, o degradare, o lipsă, alterare, aducere în stare de neîntrebuințare etc.) iar în cazul infracțiunilor de pericol[171] se produce numai o stare de pericol. Aşadar, obiect material există numai în cazul infracțiunilor de rezultat.

Vinovăția cu care este săvârşită infracțiunea poate îmbrăca două forme: intenție sau culpă. La rândul său intenția poate fi

---

[170] Constantin Bulai, Avram Filipaş, Constantin Mitrache, *Drept penal român,* op.cit., p. 19, Constantin Butiuc, *Instituții de drept penal*, Editura Lumina Lex, p. 12.

[171] Infracțiunile împotriva înfăptuirii justiției precum şi infracțiunile de fals sunt infracțiuni de pericol, urmare lor nefiind în mod obligatoriu producerea unor pierderi, ci crearea unei stări de pericol față de normala desfăşurare a relațiilor sociale născute în jurul şi pentru înfăptuirea justiției, respectiv pentru protejarea monedelor, timbrelor, înscrisurilor şi altor valori.

directă atunci când făptuitorul prevede rezultatul faptei sale urmărind producerea lui prin săvârşirea faptei, şi indirectă atunci când prevede rezultatul faptei sale şi deşi nu îl urmăreşte acceptă posibilitatea producerii lui.

Culpa poate fi cu prevedere, când autorul prevede rezultatul faptei dar nu îl acceptă, considerând neîntemeiat că el nu se va produce şi este fără prevedere când făptuitorul nu prevede rezultatul faptei, deşi trebuia şi putea să îl prevadă.

Fapta constând în acțiune constituie infracțiune numai atunci când legea prevede în mod expres că se pedepseşte şi dacă este săvârşită din culpă.

Fapta constând într-o inacțiune constituie infracțiune indiferent că este săvârşită cu intenție sau din culpă cu excepția cazului în care legea sancționează numai săvârşirea ei cu intenție.

Infracțiunea poate îmbrăca mai multe forme, în funcție de stadiul împlinirii elementului material al faptei: faza actelor preparatorii, faza tentativei, infracțiunea fapt consumat şi infracțiunea fapt epuizat.

Tentativa constă în punerea în executare a hotărârii de a săvârşi infracțiunea, executare care a fost întreruptă sau nu şi-a produs efectul.

Orice infracțiune odată săvârşită produce anumite consecințe negative asupra valorii juridice protejate prin consacrarea legală a respectivei fapte penale. Asemenea consecințe se încadrează în noțiunea juridică de „urmare imediată".

Infracțiunea poate fi săvârşită de o singură persoană sau de mai multe în mod natural sau la săvârşirea ei pot participa şi alte persoane a căror prezență nu este obligatorie pentru existența infracțiunii.

Aceste persoane vor răspunde ca instigatori sau complici.

Instigatorul este persoana care cu intenție determină o alta persoană să săvârşească o faptă penală. Complice este acela care

cu intenție înlesnește sau ajută în orice mod la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală. Este de asemenea complice cel care promite înainte sau în timpul săvârșirii faptei că va tăinui bunurile provenite din aceasta sau ca va favoriza pe făptuitor chiar dacă după săvârșirea faptei promisiunea nu este îndeplinită.

Răspunderea penală nu se mai angajează, caracterul penal al faptei fiind înlăturat atunci când intervin anumite cauze prevăzute de lege care alterează vinovăția: legitima apărare, starea de necesitate, constrângerea fizică și constrângerea morală, cazul fortuit, iresponsabilitatea, beția, minoritatea și eroarea de fapt.

În concluzie, structura juridică a oricărei infracțiuni va fi analizată în raport cu un obiect juridic generic, o situație premisă, elementul material și latura sa subiectivă[172].

4. PEDEPSELE[173]

Având scopul de a preveni săvârșirea de noi infracțiuni, pedeapsa constituie o măsură de constrângere și un mijloc de reeducare a condamnatului prin care se urmărește formarea unei atitudini corecte față de muncă, față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială.

Ideea de sancțiune nu trebuie confundată cu noțiunea de pedeapsă, aceasta din urmă reprezentând diferența specifică a celei dintâi, în calitate de gen proxim.

---

[172] Constantin Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, *Drept penal român,* op.cit., p. 19.

[173] Constantin Bulai, Avram Filipaș, Constantin Mitrache, *Drept penal român,* op.cit., p. 140 și urm.

Pedepsele sunt principale, complimentare şi accesorii.

Pedepsele principale sunt: detenţiunea pe viaţă, închisoarea de la 15 zile la 30 de ani, amenda de la 1.000000 la 500.000 000 milioane de lei.

Pedepsele complimentare sunt: interzicerea unor drepturi (dreptul de a alege şi de a fi ales în autorităţile publice, dreptul de a ocupa o funcţie implicând exerciţiul autorităţii de stat, dreptul de a ocupa o funcţie sau de a exercita o profesie ori de a desfăşura o activitate de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârşirea infracţiunii, drepturile părinteşti, dreptul de a fi tutore sau curator) de la 1 la 10 ani şi degradarea militară.

Pedepsele complimentare se aplică majorilor dacă pedeapsa principală este închisoarea de cel puţin 2 ani şi instanţa constată că faţă de natura şi împrejurările cauzei pedeapsa este necesară. De asemenea pedeapsa complimentară este obligatorie când legea prevede această pedeapsă[174].

Pedeapsa aceesorie constă în interzicerea unor drepturi pe toată durata pedepsei la detenţiunea pe viaţă sau la închisoare.

5. UNELE INFRACŢIUNI

Urmare a transformărilor importante care au survenit în realitatea românească actuală, reglementarea penală a necesitat o serie de adaptări prin prevederea unor infracţiuni sau a unor agravante ale infracţiunilor existente, care s-au manifestat în mod deosebit în raport cu lupta împotriva criminalităţii organizate,

---

[174] De exemplu, infracţiunea de trădare prevăzută de art. 155 Cod penal „se pedepseşte cu detenţiunea pe viaţă sau închisoarea de la 15 la 25 de ani şi interzicerea unor drepturi”.

împotriva traficului şi consumului ilicit de droguri, precum şi împotriva corupţiei.

Legea nr. 39/2003 a reglementat prevenirea şi combaterea criminalităţii organizate pentru a oferi instrumente necesare prevenirii, urmăririi şi judecării faptelor penale în care acţiunea conlucrată a mai multor persoane determină un grad foarte ridicat al pericolului social.

Această lege arată că iniţierea sau constituirea unui grup infracţional[175] organizat ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unui astfel de grup se pedepseşte cu închisoare de la 5 la 20 de ani şi interzicerea unor drepturi (art. 7 alin. 1 din Legea nr. 39/2003).

În acest caz pedeapsa nu poate fi mai mare decât sancţiunea prevăzută de lege pentru infracţiunea cea mai gravă care intră în scopul grupului infracţional organizat. Dacă aceste fapte au fost urmate de săvârşirea unei infracţiuni grave[176], se aplică regulile de la concursul de infracţiuni.

---

[175] Prin grup infracţional organizat se înţelege grupul structurat, format din trei sau mai multe persoane, care există pentru o perioadă şi acţionează în mod coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracţiuni grave, pentru a obţine direct sau indirect un beneficiu financiar sau alt beneficiu material; nu constituie grup infracţional organizat grupul format ocazional în scopul comiterii imediate a uneia sau mai multor infracţiuni şi care nu are continuitate sau structură determinată ori roluri prestabilite pentru membrii săi în cadrul grupului (art. 2 lit. a) din Legea nr. 39/2003).

[176] Potrivit art. 2 lit. b prin infracţiune gravă se înţelege una din următoarele categorii:

1. omor, omor calificat, omor deosebit de grav;
2. lipsire de libertate în mod ilegal;
3. sclavie;
4. şantaj;
5. infracţiuni contra patrimoniului care au produs consecinţe deosebit de grave;

Inițierea sau constituirea ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unui grup în vederea săvârşirii unei infracțiuni care nu este un grup infracțional organizat, se pedepseşte potrivit art. 167 sau art. 323 din Codul penal.

Nu se pedepseşte persoana care, săvârşind una dintre infracțiunile prevăzute în art. 7 alin. 1, denunță autorităților grupul infracțional organizat mai înainte de a fi fost descoperit şi de a se fi început săvârşirea infracțiunii grave care intră în scopul acestui grup.

Persoana care a săvârşit una dintre aceste infracțiuni şi care, în cursul urmăririi penale sau al judecății, denunță şi facilitează identificarea şi tragerea la răspundere penală a unuia sau

---

6. infracțiuni privitoare la nerespectarea regimului armelor şi munițiilor, materialelor explozive, materialelor nucleare sau al altor materii radioactive;
7. falsificare de monede sau alte valori;
8. divulgarea secretului economic, concurență neloaială, nerespectarea dispozițiilor privind operații de import sau export, deturnarea de fonduri, nerespectarea dispozițiilor privind importul de deşeuri şi reziduuri;
9. proxenetismul;
10. infracțiuni privind jocurile de noroc;
11. infracțiuni privind traficul de droguri sau precursori;
12. infracțiuni privind traficul de persoane;
13. traficul de migranți;
14. spălarea banilor;
15. infracțiuni de corupție, infracțiunile asimilate acestora, precum şi infracțiunile în legătură directă cu infracțiunile de corupție;
16. contrabanda;
17. bancruta frauduroasă;
18. infracțiuni săvârşite prin intermediul sistemelor şi rețelelor informatice sau de comunicații;
19. traficul de țesuturi sau de organe umane;
20. orice altă infracțiune pentru care legea prevede pedeapsa închisorii, al cărei minim special este de cel puțin 5 ani

mai multor membri ai unui grup infracțional organizat beneficiază de reducerea la jumătate a limitelor pedepsei prevăzute de lege.

Infracțiunea de tăinuire prevăzută de art. 221 din Codul penal, dacă bunul provine dintr-o infracțiune gravă săvârşită de unul sau mai mulți membri ai unui grup infracțional organizat, se pedepseşte cu închisoare de la 3 la 10 ani, fără ca sancțiunea aplicată să poată depăşi pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea gravă din care provine bunul tăinuit.

Tăinuirea săvârşită de soț sau de o rudă apropiată nu se pedepseşte.

O altă sferă de importanță deosebită pe fondul aderării României la Uniunea Europeană este aceea a raporturilor pe care cetățeanul le are cu autoritatea publică sau care sunt de natură să influențeze situația patrimonială sau starea juridică a acestuia ori a unor instituții ori persoane juridice.

Potrivit Legii nr. 78/2000 sunt infracțiuni de corupție, infracțiunile prevăzute la art. 254-257 din Codul penal[177],

---

[177] Art. 254 din Codul penal reglementează infracțiunea de luare de mită, care constă în fapta funcționarului care, direct sau indirect, pretinde ori primeşte bani sau alte foloase care nu i se cuvin, ori acceptă promisiunea unor astfel de foloase sau nu o respinge, în scopul de a îndeplini, ori a întârzia îndeplinirea unui act privitor la îndatoririle sale de serviciu, sau în scopul de a face un act contrar acestor îndatoriri; art. 255 din Codul penal reglementează infracțiunea de dare de mită, care constă în oferirea sau dare de bani ori alte foloase în scopul de a îndeplini, ori a întârzia îndeplinirea unui act; art. 256 din Codul penal reglementează infracțiunea de primire de foloase necuvenite care constă în primirea de către un funcționar, direct sau indirect, de bani ori alte foloase, după ce a îndeplinit un act în virtutea funcției sale şi la care era obligat în temeiul acesteia; iar art. 257 reglementează infracțiunea de trafic de influență, care constă în primirea de bani ori alte foloase, ori acceptarea de promisiuni, de daruri, direct sau indirect, pentru sine ori pentru altul. Săvârşită de către o persoană care are influență sau lasă să se creadă că are influență asupra unui funcționar, pentru a-l determina să facă ori să nu facă un act ce intră în atribuțiile sale de serviciu.

precum şi infracţiunile prevăzute în legi speciale[178], ca modalităţi specifice ale infracţiunilor prevăzute la art. 254-257 din Codul penal, în funcţie de calitatea persoanelor care săvârşesc sau faţă de care se săvârşesc faptele ori în raport cu sectoarele de activitate unde acestea se comit.

Fapta de luare de mită, prevăzută în art. 254 din codul penal, dacă a fost săvârşită de către o persoană care, potrivit legii, are atribuţii de constatare sau de sancţionare a contravenţiilor ori de constatare, urmărire sau judecare a infracţiunilor, se sancţionează cu pedeapsa prevăzută în art. 254 alin. 2 din Codul penal privind săvârşirea de către un funcţionar cu atribuţii de control[179].

Fapta de dare de mită săvârşită de către o persoană care, potrivit legii, are atribuţii de constatare sau de sancţionare a contravenţiilor ori de constatare, urmărire sau judecare a infracţiunilor, sau faţă de un funcţionar cu atribuţii de control se sancţionează cu pedeapsa prevăzută în art. 255 din Codul penal, al cărei maxim se majorează cu 2 ani.

Infracţiunile de primire de foloase necuvenite şi trafic de influenţă, dacă au fost săvârşite de persoanele anterior menţionate, se sancţionează cu pedeapsa prevăzută de art. 255 Cod penal, respectiv art. 257 din Codul penal, al cărei maxim se majorează cu 2 ani.

Prevederile art. 254-257 din Codul penal se aplică şi managerilor, directorilor, administratorilor şi cenzorilor societăţilor comerciale, companiilor şi societăţilor naţionale, ai regiilor autonome şi ai oricăror agenţi economici.

---

[178] De exemplu, Legea nr.161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenţei în exercitarea demnităţilor publice, a funcţiilor publice şi în mediul de afaceri, prevenirea şi sancţionarea corupţiei, publicată în M.O. nr. 279 din 21 aprilie 2003.

[179] Închisoare de la 3 la 15 ani şi interzicerea unor drepturi.

În cazul acestor infracțiuni, dacă sunt săvârşite în interesul unei organizații, asociații sau grupări criminale ori al unuia dintre membrii acesteia sau pentru a influența negocierile tranzacțiilor comerciale internaționale ori schimburile sau investițiile internaționale, maximul pedepsei prevăzute de lege pentru aceste infracțiuni se majorează cu 5 ani.

„Tratatul generează o balanță generală:
suma sacrificiilor făcute de oricare
dintre părți este compensată de suma
avantajelor câştigate”.
Walter Hallstein, „Die Europäische
Gemeinschaft”

CAPITOLUL VII

DESPRE DREPTUL COMUNITAR

1. IDEEA DE COMUNITATE EUROPEANĂ ŞI EVOLUŢIA ACESTEIA. INSTITUIREA UNIUNII EUROPENE

Istoria Uniunii Europene, aşa cum rezultă din Raportul general asupra activităților Uniunii Europene, se bazează pe cronologia celor mai importante realizări ale Uniunii şi instituțiilor sale. De la declarația lui Robert Schuman, din anul 1950, până la primele valuri de aderare din anii ’70 şi ’80, de la instituirea Pieței Unice în 1993 până la lansarea monedei euro la 1 ianuarie 1999 şi deschiderea negocierilor de aderare cu țările Europei Centrale şi de Est[180].

[180] O. Manolache, „Tratat de drept comunitar”, Ed. All Beck, ediția a III-a, Bucureşti, 2001: N. Voiculescu, „Drept comunitar al muncii”, Ed. Rosetti, Bucureşti, 2005; The booklet „The ABC of Comunity Law”, European Documentation, third edition, 1990, Brussels; Viorel Marcu, „Drept instituțional comunitar”, Ed. Lumina Lex, Bucureşti 2001; Roxana Munteanu, „Drept

Ideea de comunitate europeană are la bază nevoia de a evita greşelile trecutului şi de a pune bazele pentru o pace durabilă între naţiunile care se aflaseră multă vreme în conflict. Soluţia la această problemă era ca relaţia dintre Franţa şi Germania să cunoască un nou început, pentru că dacă s-ar fi putut crea legături strânse între cele două state, atunci celelalte ţări libere din Europa ar fi tins către o uniune. Jean Monnet a considerat că pentru a nu întâmpina o rezistenţă puternică din partea statelor între care, nu demult, se încheiase un război, era necesar ca obiectivele propuse în cadrul cooperării între statele europene să fie limitate la domenii precise, dar cu puternic impact psihologic. Astfel s-a urmărit integrarea, din punct de vedere politic si economic, a Germaniei într-o comunitate europeană puternic structurată.

Ideea lui Jean Monnet a fost acceptată de către Robert Schuman şi de cancelarul german Konrad Adenauer, proiectul fiind făcut public în 1950 sub numele de Declaraţia sau Planul Schuman, acesta constituind piatra de temelie a Comunităţii Europene. Propunerea concretă viza plasarea producţiei franco-germane de cărbune şi oţel sub responsabilitatea unei autorităţi supreme comune, independente, în cadrul unei organizaţii deschise participării şi altor state europene.

Planul a abordat problema construcţiei europene şi a impus principiul supra-naţionalismului, acordând prioritate integrării sectoriale şi celei economice, în detrimentul celei globale şi, respectiv, politice. Urma ca statele să transfere unele competenţe proprii în domenii bine delimitate către o nouă entitate supranaţională, creată prin voinţa lor suverană. Totodată, acest moment istoric al prezentării ideii unei comunităţi de interese

European, Evoluţie – Instituţii, Ordine Juridică", Ed. Oscar Print, Bucureşti; Corina Leicu, „Drept Comunitar", Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1998; Faust Brădescu, „Europa unită, Editura Majadahonda, Bucureşti, 2000;

paşnice oferă premisele unei cooperări între vechi inamici, trecând peste resentimentele războiului şi divergenţele din trecut[181].

Acest plan devine realitate la 18 aprilie 1951 odată cu fondarea Comunităţii Europene a Cărbunelui şi a Oţelului prin *Tratatul de la Paris*, tratat ce va intra în vigoare la 25 martie 1957. Scopul acestei Comunităţi era stabilirea unei pieţe comune pentru industria cărbunelui şi a oţelului, desfiinţarea barierelor vamale, tarife vamale comune şi înlăturarea restricţiilor cantitative cu privire la materiile prime menţionate. Graţie celor şase state fondatoare[182], la data de 10 februarie 1953 Piaţa Comună a Cărbunelui şi Oţelului devine funcţională.

La 30 august 1954 eşuează Proiectul de tratat pentru crearea unei Comunităţi politice, fiind respins de asemenea, de către Parlamentul francez, Tratatul asupra Comunităţii Europene a Apărării.

Câţiva ani mai târziu, la 25 martie 1957, prin semnarea Tratatului de la Roma, s-a constituit Comunitatea Economică Europeană ce va avea ca obiectiv principal formarea unei pieţe comune care să reproducă pe cât posibil caracteristicile unei pieţe naţionale.

Tot atunci a fost semnat şi Tratatul Comunităţii Europene a Energiei Atomice, scopul fiind standardizarea investiţiilor, cercetării şi informării în domeniul energiei nucleare. Aceste din urmă tratate de înfiinţare, cunoscute sub numele de *Tratatele de la Roma*, vor intra în vigoare la 1 ianuarie *1958*, dată până la care au existat trei comunităţi separate, fiecare bazându-se pe propriile instrumente fondatoare.

---

[181] The booklet „The ABC of Comunity Law”, European Documentation, 1990, Brussels, third edition, page 5.

[182] Republica Federală Germania, Franţa, Italia, Belgia, Luxemburg, Olanda.

În 1967, în baza *Tratatului de Fuziune* semnat la Bruxelles la 8 aprilie 1965, are loc unificarea instituțională comunitară, constituindu-se un singur Consiliu şi o singură Comisie pentru toate cele trei Comunități.

Revizuirea generală a tratatelor comunitare s-a realizat prin Actul Unic European ce a intrat în vigoare la 1 iulie 1987 şi care a adăugat cooperării economice pe cea politică.

La 1 ianuarie 1973 Danemarca, Irlanda şi Marea Britanie aderă la Comunitate, intrarea Norvegiei, ce fusese planificată să aibă loc în acelaşi timp, fiind respinsă prin referendumul din octombrie 1972. În 1976 şi 1977 Portugalia şi Spania doresc să se alăture Comunității, aspect ce va fi materializat la 1 ianuarie 1986.

În rezoluția Parlamentului European de la 16 februarie 1978 s-a propus ca cele trei comunități să desemneze de fapt Comunitatea Europeană, propunându-se astfel să se utilizeze expresia de „Comunitate Europeană". Ulterior se va ajunge însă la instituirea Uniunii Europene pe baza *Tratatului de la Maastrich*[183] semnat de cei doisprezece membri ai Comunităților europene, tratat încheiat la 7 februarie 1992, politica externă şi de securitate comună, justiția şi afacerile interne constituind noi domenii de integrare. Acest Tratat a constituit o nouă etapă în procesul creării unei uniuni fără încetare mai strânsă între popoarele Europei, în care deciziile sunt luate cât mai aproape de cetățeni, obiectivul major al Uniunii fiind acela de a organiza în mod coerent şi solidar relațiile între statele membre şi între popoarele lor[184].

---

[183] J. Cloos, G. Reinesh, D. Vignes et J. Weyland – „Le Traité de Maastricht, genèse, analyse, commentaires", Bruxelles, 1993, p. 37-101.

[184] O. Manolache – „Tratat de drept comunitar", 2001, ALL Beck, p. 9-10 – art. A din Tratatul de la Maastricht.

Urmare a desfăşurării Conferinţei interguvernamentale de revizuire a Tratatului de la Maastricht este semnat de către statele membre ale Uniunii Europene *Tratatul de la Amsterdam,* la 2 octombrie 1997 şi va intra în vigoare la 1 mai 1999. Acesta modifică Tratatele privind instituirea Comunităţilor europene şi unele acte legate de acestea, cuprinzând dispoziţii ce vizează adâncirea integrării prin trecerea în competenţa Comunităţii a unor domenii noi, cât şi prin dezvoltarea politicilor şi a obiectivelor Uniunii Europene.

Ca urmare a cererilor de aderare ale unor state central-europene – România[185], Cehia, Slovacia, Ungaria, Polonia, Bulgaria, Slovenia, Estonia, Letonia, Lituania – Comisia a adoptat, la 16 iulie 1997, „Agenda 2000. Pentru o Europă mai puternică şi mai extinsă" prin care se fac recomandări detaliate în cazul fiecărei cereri şi asupra lansării procesului de negociere[186]. Negocierile au fost deschise numai cu Polonia, Ungaria, Cehia, Estonia, Slovenia şi Cipru.

La Consiliul european de la Helsinki din 10-11 decembrie 1999 s-a decis începerea negocierilor de aderare cu România, Slovacia, Letonia, Lituania şi Bulgaria, iar la 15 februarie 2000 au avut loc, la Bruxelles, Conferinţe interguvernamentale cu fiecare din ţările incluse în cel de-al doilea grup al ţărilor candidate, fapt ce a marcat deschiderea oficială a negocierilor de aderare cu aceste ţări, momentul efectiv al începerii negocierilor fiind 28 martie 2000[187]. Ţările candidate sunt atenţionate cu privire la importanţa următoarelor aspecte: adoptarea oficială şi aplicarea acquis-ului comunitar; asigurarea unei bune funcţionări a pieţei interne, în concordanţă cu politicile Uniunii Europene, atenţie specială fiind acordată domeniilor agriculturii,

[185] A solicitat aderarea la 22 iunie 1995.
[186] Comunicarea Comisiei COM (97) 2000, în Bull. UE, nr. 7/8, 1997, p. 7-9.
[187] O. Manolache, Tratat de drept comunitar, op. cit., p. 14.

justiției şi afacerilor interne, protecției mediului; alinierea la practicile Uniunii Europene în ceea ce priveşte relațiile cu terțe state şi organizații internaționale. Statele candidate şi-au prezentat obiectivele strategice în perspectiva aderării şi au fost asigurate de faptul că fiecare solicitare de aderare va fi evaluată în funcție de meritele proprii.

Între 7-11 decembrie 2000 se desfăşoară Conferința interguvernamentală în cadrul căreia Consiliul European de la Nisa este în favoarea accelerării negocierilor de aderare cu statele candidate şi apreciază pozitiv efortul acestora de a îndeplini condițiile pentru adoptarea şi aplicarea acquis-ului. Conferința se va încheia cu un acord politic privind *Tratatul de la Nisa* ce va fi adoptat de către guvernele statelor membre la 26 februarie *2001* şi va intra în vigoare după ratificarea sa de către toate parlamentele naționale.

La 22 ianuarie 2001 Grecia devine al doisprezecelea membru al Uniunii Europene. Tot în 2001 (15-16 iunie), Consiliul European de la Goteborg a decis, în privința extinderii UE şi a procesului de aderare, ca „eforturi speciale să fie dedicate asistenței acordate Bulgariei şi României".

La 1 ianuarie 1999 are loc lansarea monedei unice europene în 11 state europene ce au îndeplinit criteriile de convergență (Franța, Germania, Olanda, Belgia, Luxemburg, Austria, Italia, Spania, Portugalia, Finlanda, Irlanda), iar la 28 februarie 2002 euro devine singura monedă a celor 12 state membre al UE (Grecia fiind cel de-al XII-lea stat).

La 1 mai 2004, 10 țări – Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia şi Ungaria – aderă la Uniunea Europeană.

O zi importantă pentru România, dar şi pentru Bulgaria este data de 25 aprilie 2005 când acestea au semnat cu statele membre Tratatul de Aderare la Uniunea Europeană. În octombrie 2005 UE deschide negocierile de aderare cu Turcia şi

Croația, iar la 25 octombrie se va semna la Atena primul tratat multilateral din sud-estul Europei – Tratatul privind Comunitatea Energiei.

La 1 ianuarie 2007 România a devenit membră a Uniunii Europene, alături de Bulgaria.

Ordinea juridică creată de Uniunea Europeană a devenit deja o componentă a vieții politice; decizii numeroase luate în temeiul tratatelor au efecte majore asupra statelor membre ale acesteia şi asupra vieții cetățenilor ei. Individul este cetățean al oraşului său, județului sau statului, dar este de asemenea cetățean al Uniunii. Pentru acest motiv este foarte important ca fiecare individ să fie informat cu privire la legile adoptate şi să cunoască faptul că legile îl afectează personal[188].

2. IZVOARELE DREPTULUI COMUNITAR

2.1. Prezentare

Noțiunea de izvor de drept comunitar presupune două dimensiuni. În sensul principal termenul semnifică originala cauză a legii, baza pe care legea este creată. În acest sens, izvorul dreptului comunitar poate fi solidaritatea internațională, şi dorința de a păstra pacea şi de a construi o Europă mai bună prin integrarea economică: acestea sunt cele două motive cărora Comunitatea le datorează propria existență.

În cadrul dreptului comunitar se disting două categorii de izvoare: izvoarele primare şi izvoarele secundare.

[188] The booklet „The ABC of Community Law”, p. 6.

2.2. Categorii de izvoare

2.2.1. În cadrul primei categorii de izvoare sunt incluse actele juridice fundamentale ale dreptului comunitar, constituite de cele trei tratate de instituire a Comunităților europene; cele două tratate bugetare; deciziile privind resursele proprii ale Comunităților, Actul Unic European şi Tratatul de Fuziune din 1967; decizia şi Actul privind alegerile directe în Parlamentul European (1976); deciziile şi tratatele de aderare; Tratatul de la Maastricht; Tratatul de la Amsterdam; Tratatul de la Nisa. La acestea se adaugă numeroasele anexe şi protocoale ce sunt cuprinse de unele dintre aceste acte normative. Deoarece aceste acte au fost create direct de către Statele Membre, ele sunt cunoscute ca fiind principala legislație a Comunității, având prioritate asupra altor acte comunitare de nivel inferior şi beneficiind de o prezumție absolută de legalitate[189].

2.2.2. Din cea de-a doua mare categorie a izvoarelor dreptului comunitar – izvoarele secundare – fac parte actele juridice adoptate de instituțiile comunitare, adică actele comunitare. Prin act comunitar se înțelege manifestarea de voință realizată în scopul producerii de efecte juridice în spațiul comunitar, în sensul conferirii unor drepturi sau impunerii unor obligații.

Sunt incluse aici actele adoptate de instituțiile comunitare în scopul aplicării prevederilor Tratatului: regulamente, decizii, directive, ce au caracter juridic obligatoriu, recomandări şi avize fără caracter obligatoriu. Având în vedere caracterul derivat, dreptul secundar nu poate contraveni dreptului primar, în sens contrar fiind lipsit de efecte juridice. De asemenea, dreptul secundar trebuie să fie conform obiectivelor fundamentale, generale ale Comunităților şi obiectivelor cu caracter specific,

[189] O. Manolache, Tratat de drept comunitar, op. cit., p. 17.

conform principiilor generale ale dreptului comunitar, ceea ce înseamnă că aplicările diferențiate trebuie să respecte principiul nediscriminării.

Sistemul legislativ comunitar recunoscut cu caracter de normă supraconstituțională trebuie aplicat în toate statele membre.

2.3. Jurisprudenţa Curţii Comunitare de Justiţie

În sistemul nostru de drept, jurisprudența nu este acceptată ca izvor de drept.

În dreptul comunitar se consideră însă că jurisprudența Curții de justiție este un izvor important de drept secundar, deoarece în multe din probleme, Curtea de Justiție completează şi precizează dispozițiile Tratatului, concomitent cu asigurarea respectării lor[190], datorită lipsei reglementărilor sau datorită reglementărilor lacunare. În alte cazuri, Curtea face referire la propriile hotărâri anterioare pentru fundamentarea noilor hotărâri[191].

Există şi situații în care ea a decis că tribunalele naționale, atunci când nu vor să urmeze o decizie dată asupra unei probleme asemănătoare într-o cauză anterioară[192], sunt îndreptățite să formuleze o cerere de interpretare a unui act comunitar, adresată Curții Europene de Justiție şi având ca obiect obținerea unei hotărâri preliminare[193] cu privire la validitatea sau sensul acestuia. Tribunalul național poate acționa la cererea oricărei părți,

---

[190] L. Carton, „Communautés Européennes", Dalloz, 1991, pag. 190.

[191] O. Manolache, Tratat de drept comunitar, op. cit., p. 36 şi C. 48/75, Jean Noël Royer, hot. prelim. Din 8 aprilie 1976, în ECR, 1976, 497.

[13] Case 178/84 Comisia c. Germaniei, hot. din 12.03.1987, în ECR, 1987, 1227.

[193] Recurs în interpretarea tratatelor.

persoană fizică, juridică sau instituție națională. Hotărârea preliminară obținută pe această cale obligă organul jurisdicțional național la soluționarea cauzei cu respectarea interpretării date.

2.4. Cutuma[194]

În dreptul comunitar, ca şi în celelalte ramuri de drept, cutuma nu reprezintă izvor de drept.

2.5. Dreptul internaţional

Regulile dreptului internațional nu au natură obligatorie, astfel că ele sunt aplicate ca reguli de drept cutumiar sau ca principii generale de drept.

Există situații în care Curtea de Justiție a aplicat însă, deşi nu era obligată, dreptul internațional ca izvor al dreptului comunitar în materie vamală. Spre exemplu, au fost avute în vedere activitățile din cadrul unor organisme internaționale, precum Organizația Mondială a Sănătății, atunci când Curtea de Justiție a hotărât cu privire la impunerea de către un stat membru a unor restricții cantitative la import pentru motivul că mărfurile în cauză ar constitui un pericol pentru sănătatea publică[195]. Alteori Curtea a făcut numai trimitere la principiile dreptului internațional[196].

---

[194] Cutuma reprezintă o practică îndelungată, relativ continuă şi repetată, şi condiția unei convingeri că exprimă o regulă de conduită cu putere juridică obligatorie.

[195] Idem 12 („purity requirement for beer” – cerința purității pentru bere).

[196] Case 244/80, Pasquale Foglia c. Mariella Novello, hot. prelim. Din 16.12.1981, în ECR, 1981, 3045.

Cu privire la drepturile şi obligaţiile ce decurg din tratatele încheiate între statele membre şi statele terțe înainte de 1 ianuarie 1958 sau înainte de data aderării pentru noii membrii, se dispune că acestea nu vor fi afectate de prevederile Tratatului CE, deci tratatele nu sunt incluse în ordinea juridică a Comunităților, însă ele pot afecta dreptul comunitar. Astfel că, în măsura în care asemenea tratate sunt incompatibile cu Tratatul C.E. , statele membre în cauză vor lua măsurile corespunzătoare pentru eliminarea incompatibilităților stabilite. Tratatele încheiate de Comunități, ulterior, în nume propriu, se integrează în ordinea juridică a Comunităților, dar fără a fi supuse acesteia în ansamblul ei. Curtea de Justiție a subliniat[197] însă că un acord încheiat de Consiliu conform cu prevederile Tratatului constituie, în măsura în care priveşte Comunitatea, un act al instituțiilor comunitare şi că dispozițiile lui sunt parte integrantă a dreptului comunitar.

2.6. Dreptul naţional

Se consideră că dreptul național poate constitui izvor al dreptului comunitar prin referiri exprese sau implicite. Referirile *exprese* sunt cele prevăzute în actele comunitare. O asemenea referire este cea care priveşte constituirea societăților şi firmelor despre care se spune că trebuie realizată în conformitate cu legea statului membru. Referirile *implicite* sunt cele făcute de curțile comunitare de justiție în cazurile ce le sunt deduse spre soluționare. S-a susținut[198] astfel că sistemul juridic național din fiecare stat membru urmează, în absența unor reguli comunitare,

[197] C. 162/96, A. Racke Gmbh and Ko. C. Hauptzollamt Mainz, hot. prelim. din 16.06.1998, în ECR, 1998.

[198] O. Manolache, op. cit., p.39; H.G. Schermers, D. Waelbroeck, „Judicial protection in the European Communities, 5-th ed., p. 108.

să desemneze tribunalele ce au competență şi să determine condițiile procedurale care să conducă acțiunile în procesele destinate să protejeze drepturile pe care cetățenii le au ca rezultat al efectului direct al dreptului comunitar. Aceste condiții nu pot fi mai puțin favorabile decât cele privind acțiunile similare de natură internă (principiul echivalenței) şi nu trebuie să facă excesiv de dificilă sau imposibilă exercitarea drepturilor conferite de dreptul comunitar (principiul eficacității). Cu alte cuvinte procedurile naționale ce sunt mai puțin favorabile nu se aplică.

3. PRINCIPIILE GENERALE ALE DREPTULUI COMUNITAR

Bazele pentru formarea unei Europe unite au fost ideile şi valorile fundamentale pe care Statele Membre le-au adoptat şi care au fost transformate în realitate de către instituțiile Comunității. Aceste valori fundamentale includ pacea, unitatea, egalitatea, libertatea, solidaritatea şi securitatea economică şi socială.

Dar ordinea juridică a Comunității nu se compune în totalitate din legi scrise; aici vor fi întotdeauna lacune ce vor fi completate cu legile nescrise. Sursele legii comunitare nescrise sunt principiile generale de drept. Acestea sunt reguli de drept care reflectă concepte elementare ale dreptului şi justiției ce trebuie respectate de orice sistem de drept; ele permit completarea lacunelor şi dau răspuns întrebărilor cu privire la interpretarea, în cel mai corect mod, a legilor existente.

Principiile pot fi: *principii juridice obligatorii* care sunt comune vestului Europei ca formă a dreptului natural; *reguli de reglementare comune legislației statelor membre* ce îşi au originea în apropierea sistemelor lor juridice şi în nivelul lor de

dezvoltare economică, socială şi culturală sensibil egal; *reguli generale inerente ordinii juridice comunitare* care sunt promovate independent de ordinea juridică naţională, ele fiind creaţia instituţiilor comunitare ca urmare a interpretărilor şi motivărilor legale.

Prima categorie de principii este prioritară dacă tratatele comunitare nu cuprind prevederi exprese în sensul dorit şi se vor putea aplica atunci când nu sunt în contradicţie cu vreo prevedere a Tratatelor; în caz de divergenţe se vor aplica prevederile cuprinse în Tratate. Principiile obligatorii trebuie să fie general acceptate în ordinea juridică naţională a statelor membre în scopul de a constitui principii generale de drept comunitar. Nu este obligatoriu ca ele să fie expres enunţate, dar este necesar să fie acceptate în diverse forme ca de exemplu cazul încorporării în legea fundamentală naţională, în legi ordinare, în practica jurisdicţională.

O regulă de reglementare comună nu trebuie, în mod necesar, să privească toate statele, ci este suficient ca ea să fie întâlnită doar în câteva dintre ele, acolo unde există interes în rezolvarea unor situaţii bine definite.

În sensul celor prezentate mai sus, Curtea a formulat următoarele *principii* ce sunt recunoscute ca făcând parte din ordinea juridică a Comunităţii: protecţia drepturilor fundamentale ale omului; principiul respectării dreptului la apărare; principiul autorităţii de lucru judecat; principiul certitudinii juridice; principiul nediscriminării şi egalităţii de tratament; principiul proporţionalităţii; principiul loialităţii / solidarităţii.

4. OBIECTIVELE COMUNITĂŢII EUROPENE

Conform art. 2 din Tratatul CE „comunitatea are ca misiune, prin instituirea unei piețe comune şi a unei uniuni economice şi monetare şi prin punerea în aplicare a politicilor sau acțiunilor comune avute la art. 3 şi art. 4 , să promoveze o dezvoltare armonioasă, echilibrată şi durabilă a activităților economice în ansamblul Comunității, o creştere durabilă şi neinflaționistă, un grad de competitivitate şi convergență a performanțelor economice, un nivel ridicat de folosire a forței de muncă şi de protecție socială, egalitatea între bărbați şi femei, creşterea nivelului de trai şi a calității vieții, un nivel ridicat al protecției şi ameliorării mediului, coeziunea economică şi socială şi solidaritatea între statele membre”[199].

Din analiza textului se desprinde ideea fixării atât a unor obiective economice, cât şi a unora sociale şi politice. Îndeplinirea obiectivelor Comunității presupune o acțiune convergentă a statelor membre, dar şi o acțiune unilaterală a acestora în îndeplinirea obiectivelor şi orientărilor generale[200].

S-a prevăzut, de asemenea, că acțiunea statelor şi a Comunității comportă fixarea irevocabilă a unei rate de schimb, conducând la instituirea unei monede unice, ECU (moneda unică fiind lansată în 1999), definirea unei politici monetare şi a unei politici de schimb unice (piața unică – instituită în 1993) al căror obiectiv principal este de a menține stabilitatea prețurilor şi de a susține politicile economice generale în Comunitate conform principiului unei economii deschise de piață, unor prețuri stabile, unor finanțe publice şi condiții monetare sănătoase, unei balanțe de plăți stabile.

---

[199] Jurnalul Oficial al Comunității Europene.

[200] O. Manolache, *Tratat de drept comunitar*, op. cit, p. 59.

Se urmăreşte şi instituirea cetăţeniei europene – care nu va înlocui cetăţenia naţională, însă va conferi un număr de drepturi civile şi politice cetăţenilor europeni; dezvoltarea unei zone de libertate, securitate şi justiţie; afirmarea identităţii Uniunii Europene pe scena internaţională prin ajutor umanitar pentru ţările nemembre, implicare în rezolvarea crizelor internaţionale, politică externă şi de securitate comună; consolidarea Uniunii în baza dreptului comunitar (corpul legislaţiei adoptate de către instituţiile europene, împreună cu tratatele fondatoare).

5. INSTITUŢIILE COMUNITARE

5.1. Prezentare

În conformitate cu art. 7 din Tratatul CE, sarcinile încredinţate Comunităţii sunt realizate de: un Parlament European, un Consiliu, o Comisie, o Curte de Justiţie, o Curte de Conturi, fiecare instituţie acţionând în limitele atribuţiilor care îi sunt conferite prin Tratat. Procesul creării instituţiilor comune a fost complet în iulie 1967, prin Tratatul de fuziune stabilindu-se un singur Consiliu şi o singură Comisie ale Comunităţii Europene. De atunci toate cele trei Comunităţi au o singură şi aceeaşi structură instituţională.

5.2. Parlamentul European

Parlamentul European este expresia instituţionalizării puterii politice comunitare, el fiind unul dintre instrumentele politice prin care se realizează suveranitatea comunitară.

Primele alegeri directe în Parlamentul European s-au ținut în iunie 1979, când, la numai 34 de ani de la terminarea celui de-al doilea război mondial, popoarele națiunilor Europei au mers la urne pentru a alege membrii unui parlament unic.

Parlamentul European, a cărui legitimitate derivă din sufragiul universal direct, este ales la fiecare cinci ani; de-a lungul timpului, el a acumulat constant putere şi influență, printr-o serie de tratate. Aceste tratate, în special *Tratatul de la Maastricht* din *1992* şi *Tratatul de la Amsterdam* din *1997*, au transformat Parlamentul European dintr-un organism pur consultativ într-un parlament legislativ, cu puteri similare cu cele ale parlamentelor naționale.

Numărul total al reprezentanților aleşi a fost mărit prin *Tratatul de la Nisa*, art. 189 alin.2) prevăzând faptul că « numărul membrilor Parlamentului european nu poate să depăşească 732 ». În conformitate cu Declarația privind extinderea Uniunii Europene, inclusă în actul final al Conferinței ce a adoptat Tratatul de la Nisa, poziția comună ce urmează a fi adoptată de către statele membre în ceea ce priveşte repartizarea locurilor pentru Parlamentul European va corespunde tabelului pentru o Uniune de 27 state membre (fiind avute în vedere statele candidate cu care au fost începute efectiv negocierile de aderare)[201]. Parlamentul European este singura instituție comunitară care se întâlneşte şi îşi ține dezbaterile în public. Dezbaterile, opiniile şi

---

[201] Astfel, după 1 ianuarie 2007, numărul membrilor Parlamentului European va fi: Germania-99, Marea Britanie-72, Franța-72, Italia-72, Spania-50, Polonia-50, România-33, Olanda-25, Grecia-22, Republica Cehă-20, Belgia-22, Ungaria-20, Portugalia-22, Suedia-18, Bulgaria-17, Austria-17, Slovacia-13, Danemarca-13, Finlanda-13, Irlanda-12, Lituania-12, Letonia-8, Slovenia-7, Estonia-6, Cipru-6, Luxembourg-6, Malta-5. Alegerea membrilor Parlamentului European se va face la 5 ani, prin sufragiu universal direct, de către cetățenii din Statele Mebre ale Uniunii.

rezoluțiile Parlamentului, acte cu caracter obligatoriu, se publică în *Jurnalul Oficial al Comunității Europene*.

Funcționarea Parlamentului European:

Exceptând luna august, Parlamentul[202] se întruneşte, de regulă la Strassbourg, o săptămână în fiecare lună, în sesiuni ordinare, fără a fi exclusă posibilitatea sesiunilor extraordinare[203], în special celor consacrate exclusiv bugetului Uniunii Europene[204]. Întrebările pe care membrii Parlamentului European le adresează Comisiei şi Consiliului constituie un mijloc de control larg folosit. Dezbaterile de urgență permit Parlamentului să intervină în probleme de actualitate – probleme comunitare, probleme internaționale, atingeri ale drepturilor omului – evitându-se procedura destul de îndelungată a comunicărilor executivului şi trimiterea către Comisie, înaintea supunerii în şedință plenară.

Atribuțiile Parlamentului European: În măsura în care Tratatul prevede, Parlamentul European participă la procesul ce conduce la adoptarea de acte comunitare; el poate, la solicitarea majorității membrilor săi, să ceară Comisiei să-i prezinte orice propunere corespunzătoare asupra problemelor care par să necesite elaborarea de acte comunitare pentru punerea în aplicare a Tratatului. În şedință deschisă, va discuta raportul general anual ce îi este prezentat de Comisie, contra căreia va putea introduce o moțiune de cenzură.

---

[202] la Strassbourg au loc sesiunile plenare, la Bruxelles reuniunile comisiilor şi sesiunile suplimentare, la Luxemburg îşi are sediul secretariatul general

[203] în această situație se impune participarea a 1/3 din membri.

[204] Între două sesiuni, două săptămâni sunt rezervate reuniunilor comisiilor parlamentare – 18 comisii permanente – a treia săptămână fiind dedicată reuniunilor grupurilor politice – N. Voiculescu, „Drept comunitar al muncii", Ed. Rosetti, Bucureşti, 2005, p. 65.

Atribuțiile legislative: În Tratatele de la Roma, intervenția Parlamentului în procesul legislativ se limita la *formularea unui aviz* asupra anumitor propuneri ale Comisiei, ulterior fiind completată cu *consultări* facultative, la cererea Consiliului, astfel că Parlamentul intervine în procedura normativă a tuturor actelor de importanță semnificativă. Prin Actul Unic European (1986) i s-a conferit *putere de aviz conform*, adică o putere de codecizie în materie de adeziune şi pentru acordurile bazate pe articolul 238 al Tratatului CEE; de asemenea, s-a instituit *o procedură de „cooperare”*, aplicabilă deciziilor luate cu majoritate calificată în domeniile pieței interioare, politicii sociale, al coeziunii economice şi sociale, ce permite Parlamentului European să amelioreze propunerile legislative prin utilizarea amendamentelor. Tratatul de la Maastricht privind Uniunea Europeană a prevăzut, pentru o serie de domenii importante, *procedura de codecizie* în sarcina Consiliului şi a Parlamentului European şi acordă Parlamentului *dreptul de inițiativă legislativă.* Prin Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de la Nisa şi Constituția Europeană au fost completate competențele Parlamentului European în derularea procedurilor legislative[205].

---

[205]*Procedura de codecizie*: se aplică în 39 de domenii, precum libera circulație a lucrătorilor, protecția consumatorilor, cultură, educație, sănătate. Conform Tratatului de la Amsterdam, procedura simplificată a codeciziei plasează Parlamentul European şi Consiliul pe picior de egalitate în adoptarea legislației comunitare; Constituția Europeană prevede extinderea acesteia în majoritatea domeniilor în cadrul cărora Parlamentul şi Consiliul nu se află încă pe picior de egalitate (politică agricolă, de cercetare, de dezvoltare regională). *Procedura de consultare*: prevede că Parlamentul European trebuie să emită un aviz înainte de adoptarea de către Consiliu a unei propuneri legislative emanând de la Comisie. *Procedura de cooperare*: În urma Tratatului de la Amsterdam, această procedură se utilizează într-un număr limitat de situații datorită simplificărilor procedurii legislative. *Procedura de aviz conform*: se aplică la organizarea şi obiectivele fondurilor structurale şi fondurilor de coeziune, este necesară pentru acordurile internaționale importante încheiate

Atribuții bugetare: Parlamentul decide asupra cheltuielilor ce nu sunt consecința necesară a reglementărilor comunitare – cheltuielile de funcționare a instituțiilor şi cele operaționale (credite ale Fondului social european, regional, credite de cercetare, energie, politică industrială) – şi asupra celor obligatorii – cheltuielile politicii agricole comune şi garantarea piețelor agricole. El are dreptul de a respinge global bugetul; preşedintele acestuia are sarcina de a constata că bugetul este stabilit, în mod definitiv, după îndeplinirea procedurilor. De asemenea, Parlamentul European aprobă descărcarea de gestiune a Comisiei pentru anul financiar precedent, după încheierea exercițiului bugetar.

Alte atribuții[206]*:* Parlamentul European are posibilitatea să constituie o comisie temporară de anchetă pentru a examina eventualele deficiențe în aplicarea dreptului comunitar; este recunoscut un drept de petiționare către Parlamentul European cetățenilor Uniunii sau oricărei persoane rezidente într-un stat membru (petiția poate avea ca obiect un domeniu de activitate al Comunității care interesează persoana respectivă); Parlamentul European este însărcinat să desemneze un mediator căruia cetățenii vor putea să i se adreseze atunci când se consideră victime ale unei administrații defectuoase în activitatea instituțiilor sau organelor comunitare, cu excepția Curții de Justiție şi a Tribunalului de primă instanță, în exercițiul funcțiilor lor jurisdicționale; are posibilitatea de a intenta recurs în anulare contra actelor instituțiilor fără a trebui să demonstreze un interes particular; este chemat să se pronunțe atunci când Consiliul urmăreşte să constate existența unui risc clar de violare gravă a drepturilor fundamentale ale cetățenilor comunitari.

între Uniune şi țările terțe, mai ales asupra acordurilor privitoare la adeziunea de noi state membre şi acordurilor de asociere cu state terțe.

[206] Idem 16, p. 68.

5.3. Consiliul Uniunii Europene

Prin Tratatul de la Paris, care a instituit Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului, s-au creat 4 instituţii: a) Înalta Autoritate; b) Consiliul Special de Miniştri; c) Adunarea Comună; d) Curtea de Justiţie.

Consiliul Special de Miniştri, reglementat de art. 27 din Tratat, reprezenta şi coordona guvernele şi politicile naţionale ale statelor membre. Consiliul era instituţia înzestrată cu putere de decizie, reprezentanţii statelor membre adoptând acte care le angajau fără a mai fi nevoie de aprobări sau ratificări ulterioare. Fiecare guvern avea libertatea de a delega ca reprezentant pe unul din membrii săi, considerat cel mai competent în problemele înscrise pe ordinea de zi a Consiliului. Consiliul dădea un „aviz conform”, prin care aproba deciziile importante ale Înaltei Autorităţi.

Odată cu semnarea Tratatelor de la Roma, în 1957, prin care se instituiau celelalte două Comunităţi Europene, respectiv Comunitatea Economică Europeană şi Comunitatea Europeană a Energiei Atomice, s-a creat, pentru fiecare dintre acestea, câte un Consiliu.

Prin Tratatul semnat la Bruxelles în 1965, intrat în vigoare în 1967, s-a instituit un Consiliu Unic pentru toate cele trei Comunităţi Europene.

Prin Tratatul de la Maastrich (1992), acesta a devenit Consiliul Uniunii Europene, care reuneşte reprezentanţi ai guvernelor din statele membre.

Într-o Uniune cu 27 de membri, Tratatul de la Nisa si Tratatul de Aderare prevăd un număr total de voturi de 345, cu o majoritate calificată de 225 voturi. Repartizarea voturilor rămâne neschimbată, în plus, România şi Bulgaria vor avea 14, respectiv 10 voturi.

Consiliul[207], format din reprezentanții guvernelor statelor membre, poate fi convocat în configurația pentru probleme generale, la care participă miniştri de externe şi în configurații specializate: pentru agricultură; probleme economice şi financiare; mediu; transport şi telecomunicații; folosirea forței de muncă şi politica socială; pescuit; industrie şi energie; justiție, afaceri interne şi protecție civilă; cercetare; buget; cultură; educație şi tineret; sănătate.

Consiliul Uniunii Europene este asistat de un Comitet de reprezentanți permanenți (COREPER) format din ambasadori, reprezentanți permanenți ai statelor membre pe lângă Uniune, care are sarcina de a pregăti lucrările Consiliului şi de a executa mandatele care-i sunt încredințate de acesta.

Atribuții:

În conformitate cu Tratatul privind Uniunea Europeană, Consiliul trebuie să asigure coordonarea politicilor economice generale ale statelor membre, dispune de puterea de decizie şi

---

[207] *Preşedinția Consiliului* se exercită prin rotație de fiecare stat membru, pe o durată de şase luni, după o ordine fixată prin Tratat. Tratatul de la Maastricht indică ordinea într-un prim ciclu de şase ani. În ciclul următor, tot de şase ani, ordinea membrilor este alfabetică. Ordinea prevăzută înainte de 1 ianuarie 1995, era următoarea: într-un prim ciclu de şase ani: Belgia, Danemarca, Germania, Grecia, Spania, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda Portugalia, Regatul Unit; în ciclul următor de şase ani – Danemarca, Belgia, Grecia, Germania, Franța, Spania, Italia, Irlanda, Olanda, Luxemburg, Regatul Unit, Portugalia. Această ordine s-a modificat după lărgirea UE la 15 țări. În 1995 Franța a deținut preşedenția în prima jumătate a anului. Au urmat Spania, Italia, Irlanda, Olanda, Luxemburg, Regatul Unit, Austria, Germania.

Începând cu iulie 1999 ordinea este: Finlanda, Portugalia, Franța, apoi începând cu 2001: Suedia, Belgia, Spania, Danemarca, Grecia. Din ianuarie 2007, preşedenția o deține Germania, din iulie 2007 urmând Portugalia, apoi Slovenia, Franța, Republica Cehă, Suedia, Spania, Belgia – iulie – decembrie 2010, România urmând a deține preşedenția Consiliului în perioada iulie-decembrie 2019.

conferă Comisiei, în actele pe care le adoptă (regulamente), atribuții de executare a regulilor stabilite de acesta. Consiliul poate supune exercițiul acestor atribuții unor modalități şi, în anumite cazuri specifice, îşi poate rezerva dreptul de a exercita direct atribuții de executare; poate fi privit ca un adevărat legislator atunci când adoptă reguli care sunt legal obligatorii în sau pentru statele membre prin intermediul regulamentelor, directivelor, deciziilor-cadru sau deciziilor. Modalitățile menționate trebuie să fie conforme cu principiile şi normele stabilite în prealabil de Consiliu, hotărând în unanimitate[208], la propunerea Comisiei şi cu avizul prealabil al Parlamentului European.

Consiliul are atribuția de aprobare a bugetului comunitar şi, de asemenea, atribuția de propunere a membrilor unor organe comunitare (precum Curtea de Conturi). Tot o atribuție importantă este şi cea referitoare la cooperarea interguvernamentală în domeniul libertății, securității şi justiției în cadrul frontierelor Uniunii Europene; domenii vizate în acest sens sunt, cu titlu exemplificativ: combaterea infracționalității transfrontaliere (trafic de droguri, fraudă internațională, trafic de persoane), recunoaşterea hotărârilor judecătoreşti pronunțate într-un stat membru, supravegherea frontierelor.

Consiliul Uniunii Europene – Consiliul European

Consiliul Uniunii Europene nu trebuie confundat cu Consiliul European. Acesta[209] a fost înființat în urma hotărârii

---

[208] Sistemul de decizie era mult îngreunat de cerința votului unanim, prin urmare se dorea eficientizarea activității decizionale. Datorită politicii „scaunului gol" adoptată de preşedintele Franței, De Gaulle, neputându-se astfel realiza unanimitatea de voturi, în 1966 se încheie, între membrii Comunității europene, Compromisul de la Luxemburg. Astfel, constatându-se un dezacord între statele membre, se statuează că oricare din „Cei şase" au drept de veto atunci când le sunt afectate interesele lor cele importante.

[209] Reuniunile se țin la Bruxelles – prevedere a Tratatului de la Nisa.

Conferinței la nivel înalt de la Paris din 10 decembrie 1974, pentru a asigura dezvoltarea şi coeziunea pe ansamblu a activităților Comunităților şi a cooperării politice[210]. El are caracteristicile unui organ supranațional şi interguvernamental şi este asistat de un secretariat general sub conducerea unui secretar general, înalt reprezentant pentru politica externă şi de securitate comună, asistat de un secretar general adjunct responsabil cu gestionarea secretariatului general. Ambii sunt numiți de Consiliu, care hotărăşte cu majoritate calificată.

Conform art. D din *Tratatul de la Maastricht*: „Consiliul European impulsionează dezvoltarea Uniunii şi stabileşte orientările politice generale necesare acestei dezvoltări.

Consiliul European reuneşte şefii de stat sau de guvern ai statelor membre, precum şi preşedintele Comisiei. Aceştia sunt asistați de miniştri afacerilor externe ai statelor membre şi de un membru al Comisiei. Consiliul European se întruneşte cel puțin de două ori pe an, sub preşedinția şefului de stat sau de guvern al statului membru care deține în momentul respectiv preşedinția Consiliului Uniunii Europene.

Consiliul European prezintă Parlamentului European un raport în urma fiecărei reuniuni, precum şi un raport scris privind progresele realizate de Uniune".

Consiliul Uniunii Europene – Consiliul Europei

Consiliul Uniunii Europene nu trebuie confundat nici cu Consiliul Europei[211], instituție internațională a cărei activitate se bazează pe cooperarea interguvernamentală în domeniul apărării drepturilor omului, a identității şi diversității culturale, în cel al promovării stabilității democratice în Europa. Consiliul Europei a fost înființat în 1949 prin Tratatul de la Londra şi reuneşte toate statele Uniunii Europene şi alte state din Centrul şi Estul

---

[210] Consiliul European s-a întâlnit pentru prima oară la Dublin în 1975.

[211] Sediul Consiliului Europei – Strassbourg.

Europei, având în componență 46 de state membre[212], la care se adaugă o serie de state cu statut de observator – Canada, Vatican, Japonia, S.U.A., Mexic. Acesta este un for de cooperare interparlamentară şi are două dimensiuni: una federalistă reprezentată de Adunarea Parlamentară, alcătuită din parlamentari proveniți din parlamentele naționale, şi cealaltă interguvernamentală constând în Consiliul de Miniştri[213], alcătuit din miniştri de externe ai statelor membre. Consiliul Europei urmăreşte în mod deosebit: protejarea drepturilor omului, a democrației pluraliste şi a supremației dreptului; favorizarea conştientizării şi încurajarea dezvoltării identității şi diversității culturale ale Europei; căutarea unor soluții pentru problemele cu care se confruntă societățile europene (discriminarea minorităților, xenofobia, intoleranța, protecția mediului, clonarea umană, sida, drogurile, crima organizată etc.); dezvoltarea stabilității democratice în Europa prin susținerea reformelor politice, legislative şi constituționale.

5.4. Comisia Europeană

Prin articolul 9 din Tratatul de fuziune de la Bruxelles a fost instituită o Comisie unică[214] a Comunităților europene. Tratatul de fuziune stipulează independența Comisiei față de guvernele statelor membre, dar stabileşte răspunderea politică a acesteia față de Parlamentul European, care poate adopta o moțiune de cenzură împotriva ei.

Prin *Tratatul de la Maastricht* au fost abrogate articolele din Tratatul de fuziune de la Bruxelles referitoare la compunerea şi organizarea Comisiei, în locul acestora fiind inserate în cele

[212] România a devenit membră a Consiliului Europei în anul 1993.
[213] România a deținut preşedinția în perioada noiembrie 2005-mai 2006.
[214] Sediul Comisiei – Bruxelles.

trei tratate comunitare dispoziții având un conținut identic. Principalele modificări aduse de Tratatul de la Maastricht poartă asupra desemnării şi duratei mandatului Comisiei, respectiv de la 4 la 5 ani, situând-o astfel într-o anumită dependență față de Parlamentul European .

Prin *Tratatul de la Amsterdam*, Comisia a rămas cu aceleaşi atribuții, modificările aduse de tratat nefiind esențiale: în privința cooperării în domeniul justiției şi al afacerilor interne, prerogativa unor inițiative, care la momentul respectiv erau exercitate împreună cu statele membre, îi rămân în exclusivitate; în domeniul „cooperării intensificate", în cadrul CE, Comisia deține monopolul inițiativei, pe care nu o împarte cu statele membre; s-a întărit poziția preşedintelui Comisiei.

Conform reglementărilor *Tratatului de la Nisa* (art. 214 alin. 2), Consiliul, printr-o majoritate calificată, nominalizează persoana ce intenționează să o numească Preşedinte al Comisiei Europene, nominalizare ce trebuie aprobată de Parlamentul European. Consiliul, hotărând prin majoritate calificată şi prin acordul comun cu Preşedintele nominalizat, va adopta lista cu celelalte persoane pe care intenționează să le numească membri ai Comisiei, în concordanță cu propunerile făcute de către fiecare stat membru. Aceasta va fi supusă votului de aprobare al Parlamentului European, iar după aprobare, Preşedintele şi ceilalți membrii ai Comisiei vor fi investiți de către Consiliu care va hotărî prin majoritate calificată.

Responsabilitățile Comisiei se structurează şi se atribuie membrilor acesteia de către Preşedintele ei, aceştia fiind obligați să le ducă la îndeplinire[215].

---

[215] Art. 217 din TCE „1. Comisia va lucra respectând orientările politice definite de Preşedintele ei, care va decide asupra organizării sale interne, pentru a asigura funcționarea ei coerentă, eficientă şi pe bază de colegialitate. 2. Responsabilitățile care incumbă asupra Comisiei vor trebui structurate şi

Anterior anului 2007, Comisia includea câte un reprezentant al fiecărui stat membru, însă după aderarea la Uniunea Europeană a celui de-al douăzeci şi şaptelea stat, pentru asigurarea celerității în desfăşurarea atribuțiilor, numărul membrilor Comisiei va fi mai mic decât numărul statelor membre, urmând să fie stabilit de Consiliu prin vot unanim. Membrii Comisiei vor fi aleşi pe baza unui sistem rotativ întemeiat pe principiul egalității, aranjamentele necesare fiind adoptate de Consiliu prin vot unanim. Această modificare se aplică de la data intrării în funcție a primei Comisii ulterioare datei aderării celui de-al douăzeci şi şaptelea stat membru al Uniunii.

Membrii Comisiei vor fi aleşi pe baza următoarelor principii: egalitatea statelor membre cu privire la succesiunea şi timpul petrecut de cetățenii lor ca membrii ai Comisiei, în consecință, diferența dintre numărul total de perioade în funcție deținute de cetățenii a oricăror două state membre să nu poată fi mai mare de una; fiecare colegiu succesiv trebuie să fie compus în aşa fel încât să reflecte în mod satisfăcător aria demografică şi geografică a tuturor statelor membre ale Uniunii[216]. Orice stat care aderă la Uniune are dreptul, la momentul adeziunii sale, să aibă unul din cetățenii săi ca membru al Comisiei.

Comisarii îşi exercită funcțiile în deplină independență, existând interdicția de a accepta instrucțiuni din partea vreunui guvern sau organism şi obligația statelor membre de a nu încerca să influențeze membrii Comisiei în îndeplinirea sarcinilor lor.

---

alocate între membrii Comisiei de către Preşedintele ei. Acesta poate realoca aceste responsabilități în timpul mandatului comisiei. Membrii Comisiei trebuie să ducă la îndeplinire responsabilitățile care le-au fost însărcinate de către Preşedinte, sub autoritatea acestuia. 3. După obținerea aprobării Colegiului, Preşedintele va numi vicepreşedinți din rândul membrilor Comisiei. 4. Un membru al Comisiei trebuie să demisioneze la cererea Preşedintelui, după obținerea de către acesta, a aprobării Colegiului”.

[216] Art. 4 al Protocolului asupra extinderii Uniunii Europene.

Comisia europeană funcţionează şi în baza principiului colegialităţii în luarea deciziilor, ea acţionând în mod colectiv, cu respectarea orientărilor politice definite de preşedinte, membrii Comisiei fiind responsabili în mod colectiv pentru toate deciziile instituţiei.

Atribuţii:

În conformitate cu art. 211 din Tratatul privind Uniunea Europeană, pentru asigurarea funcţionării şi dezvoltării pieţei comune, Comisia: veghează la aplicarea dispoziţiilor tratatului şi a măsurilor luate de instituţii în virtutea acestuia; formulează recomandări sau avize în materiile care fac obiectul prezentului tratat, dacă acesta prevede în mod expres sau dacă Comisia le consideră necesare; dispune de putere de decizie proprie si participă la procesul de formare a actelor Consiliului şi Parlamentului European, în condiţiile prevăzute de tratat; exercită atribuţiile conferite de Consiliu pentru aplicarea normelor stabilite de acesta."

Conform art. 212: „Comisia publică în fiecare an, cu cel puţin o lună înainte de deschiderea sesiunii Parlamentului European, un raport general asupra activităţii Comunităţii.". Conform art. 218: „Consiliul şi Comisia se consultă reciproc şi stabilesc, de comun acord, modalităţile de colaborare. Comisia stabileşte regulamentul sau intern, pentru a asigura funcţionarea sa şi a serviciilor sale, în condiţiile prevăzute de prezentul tratat. Ea asigură publicarea acestui regulament".

Funcţiile pe care le îndeplineşte Comisia sunt în principal: cea de iniţiativă; cea de execuţie şi de gestiune; cea de supraveghere a executării obligaţiilor comunitare; cea de reprezentare a Uniunii Europene pe plan internaţional.

La nivel comunitar dreptul de iniţiativă legislativă revine în principal Comisiei Europene, în unele cazuri, cu titlu de excepţie, revenind şi Consiliului Miniştrilor Uniunii Europene si

Parlamentului. Prin Actul Unic s-au conferit Comisiei competențe executive, regula anterioară fiind inversată: Consiliul nu mai este executivul care își poate delega competența către Comisie, ci aceasta reprezintă executivul (fiind percepută ca un „guvern" comunitar), cu excepția situațiilor în care Consiliul își rezervă în mod expres acest drept pentru sine.

În exercitarea acestei atribuții, de a pune în executare hotărârile Consiliului de miniştri sau actele normative emise de acesta în codecizie cu Parlamentul european, Comisia dispune de o putere normativă proprie, putând adopta regulamente, directive şi decizii, acte cu caracter obligatoriu, precum şi recomandări sau avize, acte cu caracter facultativ.

Comisia este cea care propune proiectul de buget spre aprobare Parlamentului European şi Consiliului, răspunde de gestiunea şi execuția bugetului de către instituțiile europene şi autoritățile naționale, iar în domeniul politicilor comunitare este responsabilă cu implementarea şi coordonarea politicilor comunitare.

Un atribut esențial ce revine Comisiei este acela de a controla aplicarea tratatelor comunitare de către Consiliu şi de către statele membre. În virtutea acestui atribut Comisia poate să declanşeze anumite proceduri juridice care au menirea de a stabili dacă Consiliul ori statele membre îndeplinesc obligațiile ce le revin din tratate. Comisia are monopolul inițiativei deciziilor comunitare şi elaborează propunerile ce sunt supuse celor două instanțe decizionale – Parlamentul şi Consiliul.

Comisia Europeană îndeplineşte şi un semnificativ rol reprezentativ, ea fiind abilitată, potrivit dispozițiilor Tratatului de la Roma, să reprezinte interesele Comunității pe plan internațional, interes care trebuie să primeze în fața intereselor statelor membre. Ca reprezentant pe plan extern al Uniunii, Comisia este cea care negociază tratatele internaționale încheiate de Uniune, fiind împuternicită de fiecare dată de către Consiliul de miniştri

printr-o „decizie de negociere”. Ulterior, Consiliul de miniştri va ratifica acordul internațional, votând de regulă cu majoritate calificată, cu excepția acordurilor de asociere sau aderare, care trebuie votate cu unanimitate.

5.5. Curtea Europeană de Justiţie

Prin *Tratatul de la Paris*, care a instituit Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oțelului, a fost creată şi instituția numită Curtea de Justiție[217]. Ea efectua în mod independent un control judiciar asupra actelor Înaltei Autorități şi ale statelor comunitare, era însărcinată şi cu supravegherea respectării Tratatului şi cu soluționarea diferendelor dintre țările membre sau dintre particulari şi Înalta Autoritate. Curtea era compusă din 7 judecători şi 2 avocați generali numiți de comun acord de către guvernele statelor membre pentru o perioadă de 6 ani. Ea avea în aparatul său un grefier, ales prin scrutin secret.

Prin *Tratatele* semnate în *1957* la *Roma* cele trei Curți de Justiție astfel rezultate s-au unificat într-o Curte de Justiție unică[218]. Rolul acesteia este de a asigura garanția respectării de către statele membre, instituțiile comunitare şi persoanele fizice şi juridice din Comunitate a normelor juridice comunitare. Instituțiile comunitare şi statele membre vor fi reprezentate prin agenți – juriştii instituțiilor comunitare, respectiv ai Ministerului Afacerilor Externe din guvernul statului membru – iar persoanele fizice sau juridice, prin avocați.

Curtea era compusă, până în 2007, din 25 de judecători şi 9 avocați generali, iar din 2007 numărul judecătorilor s-a mărit

---

[217] Sediul Curții de Justiție – Luxemburg.

[218] Nu trebuie confundate Curtea Europeană de Justiție şi Curtea Europeană a Drepturilor Omului (cu sediul la Strassbourg) – organ creat de Consiliul Europei în baza Convenției Europene a Drepturilor Omului.

la 27, prin *Tratatul de la Nisa* stabilindu-se ca principiu desemnarea a câte unui judecător pentru fiecare stat membru. Numărul avocaţilor generali se va reduce la 8, Consiliul U.E. având dreptul să crească numărul acestora, votând cu unanimitate la propunerea Curţii Europene de Justiţie. Mandatul judecătorilor şi al avocaţilor generali este de 6 ani – cu posibilitate de reînnoire.

Alegerea judecătorilor se realizează de comun acord de către guvernele Statelor Membre, dintre cei care prezintă toate garanţiile de independenţă şi care îndeplinesc condiţiile cerute de exercitarea celor mai înalte funcţii jurisdicţionale, în ţările din care provin, sau care sunt jurişti cu competenţe recunoscute.

Judecătorii desemnează dintre ei, prin vot secret, pe preşedintele Curţii de Justiţie pentru un mandat de 3 ani, care poate fi reînnoit, acesta conducând activitatea jurisdicţională şi administraţia Curţii Europene de Justiţie. În virtutea acestei funcţii, preşedintele conduce dezbaterile, respectiv deliberările plenului. El numeşte de fiecare dată „judecătorul raportor" pentru fiecare caz în parte, fără ca el însuşi să exercite vreodată funcţia de judecător raportor. Însă el decide singur de fiecare dată când se solicită eliberarea unor „ordonanţe preşedinţiale". Preşedintele este competent pentru administrarea generală a Curţii Europene de Justiţie şi îi revine sarcina de a fixa termenele de judecată.

Avocaţii generali au rolul de a prezenta public concluzii motivate asupra cauzei în care este obligatorie prezenţa lor, asistând astfel Curtea în activitatea sa. Aceştia au o prezenţă originală în mecanismul judiciar comunitar, ei apropiindu-se prin atribuţii mai mult de clasicul procuror decât de avocaţii pledanţi din sistemele naţionale[219].

---

[219] Dacian Cosmin Dragoş – „Uniunea Europeană – Instituţii. Mecanisme", Ediţia 2, Editura All Beck, Bucureşti, 2005, p. 68.

Atribuții: Principalele atribuții ale Curții de Justiție sunt: controlul legalității actelor instituțiilor; controlul respectării, de către statele membre, a obligațiilor care le sunt impuse de către tratate; interpretarea regulilor comunitare şi negocierea validității actelor instituțiilor.

Competența jurisdicțională conferită Curții de către tratatele comunitare cuprinde:

1) acțiuni împotriva statelor membre care pot fi acțiuni ale statelor membre împotriva statelor membre şi acțiuni ale instituțiilor comunitare împotriva statelor membre (dacă un stat membru nu şi-a îndeplinit obligațiile ce-i revin din tratat, în termenul fixat de Comisie, atunci aceasta poate sesiza Curtea de Justiție);
2) acțiuni împotriva instituțiilor comunitare: a) acțiuni privind legalitatea făcându-se distincție între acțiunea în anulare a actelor ce produc efecte juridice care leagă terții (regulamente, decizii); acțiune în carență (atunci când tratatele impun o obligație Consiliului şi Comisiei pe care ele nu şi-o realizează poate fi introdusă o acțiune motivată pe violarea tratatului prin inacțiune); acțiune în reparație (permite Curții să determine responsabilitatea Uniunii pentru daunele cauzate cetățenilor şi întreprinderilor de către instituțiile sau agenții săi în exercitarea funcțiilor lor); b) jurisdicția plenară – permite Curții să substituie propriile sale decizii acelora ale instituțiilor comunitare.

Toate litigiile au natură administrativă sau civilă, Curtea neavând competență de instanță penală.

Conferința interguvernamentală de la Nisa din 2000, a luat în discuție problema reformării Curții Europene de Justiție, confruntată cu creşterea cauzelor aduse în fața sa spre soluționare, de la 5 în 1986, la 899 în 1999.

Reforma preconizată vizează deblocarea Curții prin reducerea chestiunilor prejudiciale soluționate la acest nivel şi

responsabilizarea treptată a judecătorilor naționali în procesul de interpretare a dreptului comunitar.

De asemenea se doreşte sesizarea directă a Curții numai cu acele recursuri considerate esențiale pentru buna funcționare a Uniunii Europene.

Ca o concluzie

Scopul pentru care s-au tratat cele de mai sus se reflectă şi în Preambulul Declarației Universale a Drepturilor Omului, a cărui respectare se impune:

„Toți oamenii se nasc liberi şi egali în demnitate şi în drepturi. Ei sunt înzestrați cu rațiune şi conştiință şi trebuie să acționeze unii față de alții în spirit de fraternitate."

Preambulul Declarației Universale a Drepturilor Omului

CUPRINS

Editura Paralela 45

Piteşti, jud. Argeş, cod 110174, str. Fraţii Goleşti 128-130;
tel./fax: (0248)63.14.39; (0248)63.14.92; (0248)21.45.33;
e-mail: redactie@edituraparalela45.ro

Bucureşti, cod 71341, Piaţa Presei Libere nr. 1,
Casa Presei Libere, corp C_2, mezanin 6-7-8, sector 1,
tel./fax: (021)317.90.28;
e-mail: bucuresti@edituraparalela45.ro

Cluj-Napoca, jud. Cluj, cod 400153, str. Ion Popescu-Voiteşti 1-3,
bl. D, sc. 3, ap. 43; tel./fax: (0264)43.40.31
e-mail: depcluj@edituraparalela45.ro

Tiparul executat la tipografia
Editurii Paralela 45

UNIVERSITARIA

Prezentele note de curs se adresează studenţilor de la specializările cu specific economic, care parcurg ca disciplină obligatorie *Elementele de drept*, prin care se încearcă transmiterea şi însuşirea unor noţiuni juridice fundamentale, cu care destinatarii cursului se vor întâlni în activitatea ulterioară şi pe care se impune să le cunoască şi să le utilizeze în mod corect.

ISBN 978-973-47-0059-2

